

Projekt

z dnia 23 listopada 2016 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR XVII/...../2016
RADY GMINY DOBR CZ**

z dnia 9 grudnia 2016 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Dobrcz na lata 2016-2019.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016r. poz. 446, 1579) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014r. poz. 1446, z 2015r. poz. 397, 774, 1505, z 2016r. poz. 1330) po uzyskaniu pozytywnej opinii Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy z dniem 4 października 2016r., znak: WUOZ.DB.RDZ.5120.4.2016.HM uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Dobrcz.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz na lata 2016 - 2019

Październik, 2016 r.

Zamawiający:

Gmina Dobrcz
Urząd Gminy Dobrcz
ul. Długa 50
86 – 022 Dobrcz

Wykonawca:

Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Nowy Świat 10a/15
60 - 583 Poznań
www.greenkey.pl

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz na lata 2016 - 2019

Właściciel firmy:

mgr Joanna Masiota-Tomaszewska

Autorzy opracowania:

mgr Joanna Walkowiak – Kierownik Zespołu Projektowego
lic. Daniel Wiśniewski
mgr Wojciech Pająk
mgr Andrzej Karkowski

Październik, 2016 r.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1.1. Charakterystyka gminy	5
1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza	7
1.3. Charakterystyka przyrodnicza	7
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	8
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	8
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	11
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami..	11
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	21
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	24
5.2.1. Rys historyczny obszaru Gminy Dobrcz.....	24
5.2.2 Miejsowości Gminy Dobrcz wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego	26
5.2.3. Walory kulturowe Gminy Dobrcz	33
5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne	34
5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony	36
5.2.3.2.1. Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków	36
5.2.3.2.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego	37
5.2.3.2.3. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków	38
5.2.3.2.4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków	39
5.2.3.2.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków	39
5.2.3.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	40
5.2.4. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz	41
5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	51
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	54
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	56
7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	56
7.2 Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	57
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	62
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	63
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	66
XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA	68
SPIS RYCIN	71
SPIS TABEL	71
SPIS WYKRESÓW	71
SPIS FOTOGRAFII	72
XIII. ANEKSY	73

Wykaz skrótów

ANR – Agencja Nieruchomości Rolnych,
AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski
GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,
GOK – Gminny Ośrodek Kultury,
GPOnZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
GUS – Główny Urząd Statystyczny,
Dz. U. – Dziennik Ustaw,
KPOZiOnZ - Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,
MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,
NIMOZ - Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,
NMP – Najświętsza Maria Panna,
NSPJ – Najświętsze Serce Pana Jezusa,
MPZP – Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,
POM – Plan Odnowy Miejscowości,
POnZ – Program Opieki nad Zabytkami,
PPOnZ – Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami,
PPP – partnerstwo publiczno – prywatne,
OZW – Obszar o znaczeniu dla wspólnoty,
PGR – Państwowe Gospodarstwa Rolne,
SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),
WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków,
WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków.

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrcz (zwanego dalej Programem, POnZ bądź GPOnZ) jest weryfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz wypracowanie programu zarządzania zabytkami, w tym praca nad ich potencjałem. Program jest dokumentem strategicznym w zakresie ochrony zabytków, pozwoli na koordynację działań polityki przestrzennej w zakresie opieki i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W okresie najbliższych czterech lat Program realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi.

Celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Systematyczne wdrażanie ustaleń dokumentu powinno spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz. Program powinien być znany nie tylko władzom lokalnym, ale i społeczności lokalnej. Ma za zadanie uświadamiać mieszkańców o konieczności dbania o lokalną tradycję przejawiającą się w inicjatywach społecznych, jak i o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Mieszkańcy i władze gminy powinni dbać o utrzymanie indywidualnego charakteru regionu, w tym o zachowanie jego znamienych elementów zabytkowych i przyrodniczych.

Niniejszy Program opracowany został mając na uwadze art. 4 pkt 2 ustawy Prawo autorskie i pokrewne.

1.1. Charakterystyka gminy

Gmina Dobrcz położona jest w centralnej części województwa kujawsko-pomorskiego, na terenie powiatu bydgoskiego. Jest jedną z 8 gmin powiatu i wchodzi w skład 6 gmin wiejskich. Z Dobrcza do Bydgoszczy – stolicy województwa odległość z centralnych części miejscowości wynosi w linii prostej 18 km, a w optymalnej odległości drogowej 21,5 km. Gmina wchodzi w skład regionu etnograficznego Bory Tucholskie. Jednostka zajmuje obszar o powierzchni 130 km² (9,3 % powierzchni powiatu), granicząc z 6 jednostkami:

- na północnym - zachodzie – z Gminą Koronowo;
- na północy i północnym - wschodzie – z Gminą Pruszcz;
- na wschodzie – z Gminą Unisław;
- na południowym - wschodzie – z Gminą Dąbrowa Chełmińska;
- na południu – z miastem Bydgoszcz;
- na południowym – zachodzie – z Gminą Osielsko.

Sieć osadniczą gminy tworzą miejscowości wiejskie. W skład Gminy Dobrcz wchodzi 32 miejscowości: Aleksandrowiec, Aleksandrowo, Augustowo, Borówno, Chełmszczanka, Dobrcz, Gądecz, Hutna Wieś, Karczemka, Karolewo, Kotomierz, Kozielec, Kusowo, Linówek, Magdalenka, Marcelewo, Nekla, Pauliny, Pyszczyń, Sienno, Stronno, Strzelce Dolne, Strzelce Górne, Suponin, Trzebień, Trzeciewiec, Trzęsacz, Włóki, Wudzyń, Wudzynek, Zalesie, Zła Wieś.

Najbardziej skrajne odległości na terenie gminy oddalane są od siebie w odległości ok. 18 km w linii północny - zachód – południowy - wschód.

Poniższe ryciny przedstawiają położenie Gminy Dobrcz.

Ryc. 1. Gmina Dobrcz w układzie gmin

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Położenie Gminy Dobrcz na tle Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza

Na koniec roku 2015 według danych Urzędu Gminy Dobrcz obszar gminy zamieszkiwało 11 000 osób, w tym Dobrcz – siedzibę gminną, 1 646 osób.

Łączna liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na rok 2015 w analizowanej jednostce wyniosła 977, z czego 939 to podmioty prywatne. Na terenie Gminy Dobrcz najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest „handel; naprawa pojazdów samochodowych” (sekcja G – 240 podmiotów), budownictwo (sekcja F – 119 podmiotów) oraz przetwórstwo przemysłowe (sekcja C – 107 podmiotów). W zdecydowanej większości są to małe działalności zatrudniające do 9 osób (940 podmiotów). Na terenie gminy występuje jedno przedsiębiorstwo posiadające od 50 do 249 pracowników.

Gmina posiada rolniczy charakter. Na jej obszarze znajduje się 10 724 ha użytków rolnych razem, co stanowi 82,4 % powierzchni ogółem jednostki, podczas gdy dla województwa wskaźnik ten wynosi 65,2 %.

W Gminie Dobrcz według danych GUS nie odnotowuje się turystycznych obiektów noclegowych.

1.3. Charakterystyka przyrodnicza

Pod względem fizyczno - geograficznym teren Gminy Dobrcz znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Opisywany obszar mieści się w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Południowopomorskiego oraz Doliny Dolnej Wisły. W układzie mezoregionalnym wg Kondrackiego gmina mieści się w zasięgu jednostek: Wysoczyzna Świecka oraz Dolina Fordońska.

Teren gminny jest płaski bądź lekko falisty (wysokości wahają się ok. od 30 m n.p.m. w dolinie Wisły do 100 m n.p.m. w okolicach Wudzyna).

Południowo – wschodnią granicę gminy wyznacza rzeka Wisła. W gminie największymi jeziorami są: Jezioro Borówno (43,8 ha), Jezioro Kusowo (44 ha) oraz Jezioro Dobrcz (30,2 ha).

Według danych z 2015r. lesistość na terenie gminy wynosiła 6,5 %. Ogółem licząc jest to 857,7 ha, z czego grunty leśne publiczne stanowiły 712,53 ha.

W granicach charakteryzowanego terenu występują następujące obszary i obiekty chronione:

- Natura 2000 - specjalny obszar ochrony siedlisk – Solecka Dolina Wisły (kod PLH 400003);
- Natura 2000 - obszar specjalnej ochrony ptaków – Dolina Dolnej Wisły (kod PLB 400003);
- Rezerwat przyrody: Augustowo;
- Park krajobrazowy: Nadwiślański Park Krajobrazowy;
- 30 pomników przyrody;
- 12 użytków ekologicznych.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrcz na lata 2016 – 2019 sporządzono na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 poz. 1446 ze zm.).

Art. 87, ust. 1. mówi o tym, że „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz:

- sporządzany jest na okres 4 lat przez Wójta Gminy Dobrcz;
- co 2 lata wymaga sprawozdania przez Wójta Gminy Dobrcz poprzez przedstawienie go Radzie Gminy Dobrcz;
- przyjmuje Rada Gminy Dobrcz, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zwanego dalej WKZ) w Toruniu, Delegatura w Bydgoszczy;
- ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zgodnie z zapisami art. 87, ust. 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obowiązujący w Polsce system prawny gwarantuje ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju. Poniżej wskazano akty prawne wskazujące obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).

- *Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*
 - *Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*
 - *Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446 ze zm.) jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami. Ustawa ta w art. 3 definiuje podstawowe pojęcia:
- *Zabytek* – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - *Zabytek nieruchomy* – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.;
 - *Zabytek ruchomy* – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.;
 - *Zabytek archeologiczny* – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
 - *Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami* – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
 - *Prace konserwatorskie* – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
 - *Prace restauratorskie* – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
 - *Roboty budowlane* – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub otoczeniu zabytku;
 - *Badania konserwatorskie* – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
 - *Badania architektoniczne* – działania ingerujące w substancje zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
 - *Badania archeologiczne* – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

- *Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny* – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
 - *Historyczny zespół budowlany* – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
 - *Krajobraz kulturowy* – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
 - *Otoczenie* – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016, poz. 446). Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.
- *Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:*
9) *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016, poz. 778 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016, poz. 672).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651 ze zm.).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 239 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777).
12. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2015, poz. 2126).
13. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 1933, Nr 39, poz. 311 ze zm.).
14. Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. z 2015, poz. 696).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661).

17. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 , poz. 399 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987).
2. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015, poz. 1446).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych o podobnej tematyce.

Ustalenia Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów na różnych poziomach. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, województwo, powiat, gmina.

W niniejszym rozdziale przedstawiono szczegółowy wykaz ww. dokumentów.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia jest nadrzędnym dokumentem, który wyznacza normy, ramy odniesienia oraz standardy dla innych dokumentów niższego szczebla, jak również dla 9 zintegrowanych strategii. Strategia ta została przyjęta uchwałą Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku. Celem strategicznym opracowania jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Średniookresowa strategia zakłada podział na 3 obszary strategiczne, które mają przypisane cele i priorytety rozwojowe. Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 przedstawia 3 strategiczne obszary działań:

- **Sprawne i efektywne państwo;**
- **Konkurencyjna gospodarka;**
- **Spójność społeczna i terytorialna.**

Dokument podkreśla rolę zapewnienia ładu przestrzennego m.in. przez opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów obejmujących: obszary miejskie, a w szczególności metropolitarne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną i użytkowaniem gospodarczym zasobów naturalnych, dziedzictwa kulturowego, objęte

ryzykiem katastrof naturalnych, obszary górskie, obszary dotychczas nie objęte procesem planowania oraz obszary przygraniczne. Wspomina się też tutaj o ochronie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Ośrodki wojewódzkie mają być wzmacniane przez rozwój infrastruktury społecznej, w tym kulturowej oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co pozwoli osiągnąć miastom przewagę konkurencyjną.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017

Z dniem 24 czerwca 2014 r. weszła w życie uchwała Nr 125/2014 Rady Ministrów w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 84 ustala obowiązek sporządzania co 4 lata Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: „Art. 84. W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

W ramach ww. Programu definiuje się główne i szczegółowe cele i kierunki działań oraz zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel główny dokumentu brzmi: „wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel główny programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

- 1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.**
- 2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.**
- 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.**

Dla przytoczonych powyżej celów szczegółowych wyznaczono kierunki działań. Dla pierwszego celu szczegółowego przyjęto następujące zadania:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C);
- przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego;
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego;
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C);
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy nr 2 przedstawia 5 założeń:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
- wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną;
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Ostatni z celi zakłada poniższe kierunki działań:

- przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005;
- wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
- zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Oprócz przedstawionych powyżej celów dokument zaznacza w odniesieniu do kierunków rozwoju, iż ważnym aspektem jest terytorializacja. Polska ze względu na swoją przeszłość historyczną oraz odmienną aktywność społeczną w wielu strefach charakteryzuje się zróżnicowanym nasyceniem obiektów zabytkowych.

Przewidziany budżet na lata 2014 – 2017 z udziałem środków z budżetu państwa oraz szacowanych środków własnych beneficjentów na przewidziane działania wynosi 26 037 205,00 zł.

Realizacja Programu będzie odbywać się na kilku wzajemnie powiązanych i uzupełniających się poziomach:

- poziom I – Rada Ministrów;
- poziom II – Minister KiDN, Generalny Konserwator Zabytków;
- poziom III – Rada ds. Ochrony Zabytków, Zespół MKiDN ds. KPOZiOnZ przy Departamencie Ochrony Zabytków, Zespół MKiDN ds. SRKS 2020;
- poziom IV – Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, podmioty współpracujące z NID w ramach wdrażania KPOZiOnZ, Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, podmioty współpracujące z NIMOZ w ramach wdrażania KPOZiOnZ.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2020

Kolejnym dokumentem szczebla krajowego jest Narodowa Strategia Kultury 2004 – 2020. Działania uwzględnione w Strategii w bezpośredni sposób przekładają się na rozwój kultury, ale także na społeczno - ekonomiczny rozwój regionów.

Za misję Narodowej Strategii Rozwoju Kultury uznano: *„zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”*. W ramach prac Narodowej Strategii sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele częściowe:

1. *Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.*
2. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
3. *Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.*
4. *Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.*
5. *Poprawa warunków działalności artystycznej.*
6. *Efektywna promocja twórczości.*
7. *Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.*

8. *Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.*
9. *Promocja polskiej kultury za granicą.*
10. *Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.*
11. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
12. *Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).*

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- 1. Ochrona zabytków.**
- 2. Wspieranie działań muzealnych.**
- 3. Kultura ludowa i tradycyjna.**
- 4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.**
- 5. Ochrona zabytków archeologicznych.**
- 6. Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.**
- 7. Miejsca Pamięci Narodowej.**

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

W zakresie przestrzeni i planistyki dokumentem wiodącym na najbliższe lata jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie.

Poniżej wyszczególniono najistotniejsze zapisy Strategii dotyczące działań związanych z dziedzictwem kulturowym:

- 1. Należy wdrażać rozwiązania wykorzystujące potencjał kulturowy i turystyczny dla rozwoju regionalnego.**
- 2. Kultura nie stanowi pasywnego zasobu regionów, ale aktywnie warunkuje zarówno rozwój społeczny, jak i ekonomiczny.**
- 3. Należy koncentrować się na przekształcaniach struktur gospodarczych w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, na podniesieniu poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, na poprawie dostępu do dóbr i usług publicznych, które wpływają na rozwój potencjałów (takich jak: infrastruktura teleinformatyczna, edukacja, energia czy kultura).**
- 4. Istotna jest obecność nowych technologii w obszarze kultury.**

Zgodnie z zapisami Strategii dzięki rozwojowi lokalnemu w wymiarze społeczno - kulturowym, gospodarczym, ekologiczno-przestrzennym oraz działaniom wyrównawczym na rzecz zwiększenia dostępu do usług publicznych, obszary wiejskie staną się lepszym miejscem do życia, lepiej wykorzystującym dziedzictwo kulturowe i walory środowiska przyrodniczego, bardziej atrakcyjnym turystycznie i inwestycyjnie oraz bardziej zintegrowanym ze względu na wzmocnioną tożsamość lokalną.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie tym zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów – miast i obszarów wiejskich – w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni – ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: *„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”*.

Osiągnięcie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania, wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczelbu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 - 2020

Dnia 12 grudnia 2005 roku Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwalił aktualny dokument Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dokument Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego ustala trzy priorytetowe obszary działań strategicznych:

1. Rozwój nowoczesnej gospodarki.
2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu.
3. Rozwój zasobów ludzkich.

W ramach priorytetowego obszaru działań strategicznych numer 2 wyodrębnia się działania na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego, w ramach których wyróżnia się:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- adaptację dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych.

W przedmiotowym dokumencie dziedzictwo kulturowe rozumie się głównie jako instrument promocji regionu, odznaczający się stosownymi walorami prezencyjnymi. W odniesieniu do zabytków architektury i urbanistyki ww. walory oznaczają odpowiedni stan techniczny obiektów, dla zabytków ruchomych kluczowe jest atrakcyjne zaaranżowanie kolekcji, natomiast w odniesieniu do przejawów kultury duchowej czy tradycji ich przystępna prezentacja.

Stan techniczny materialnych dóbr kultury województwa kujawsko-pomorskiego jest w znacznej części niezadowolający. Działaniami, które pozwolą uchronić wartościowe obiekty są systematyczne zabiegi konserwatorskie, w tym remontowe, rekonstrukcyjne, dokumentacyjne. Prace dokumentacyjne zaleca się prowadzić z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych. Cyfrowa archiwizacja nowych danych, digitalizacja istniejących archiwalnych zasobów, cyfrowa obróbka i praca z materiałami. Tworzenie kolekcji multimedialnych materiałów, które będą służyć w celach: systematyzacji danych, informacyjno - naukowych czy promocyjnych.

Obiekty zabytkowe pełniły wcześniej różnorodne funkcje użytkowe. Znaczna część z tych funkcji obecnie nie może być kontynuowana (np. fortyfikacje, pałace, zabytki przemysłowe, zabytki wernakularne). Inna część wymaga przekształcenia z powodów ekonomicznych. Tylko wybrane obiekty o najwyższej wartości kulturowej mogą funkcjonować np. jako muzea i być dotowane ze środków publicznych. Pozostałe obiekty, często wymagające gruntownej modernizacji, utrzymywane są ze środków właścicieli i użytkowników. Oznacza to iż większość zabytków musi spełniać współczesne funkcje użytkowe, wymaga rozsądnej adaptacji i modernizacji. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego proponuje użytkować zabytkowe pomieszczenia do prezentacji twórczości artystycznej, dla aktywności rekreacyjnej, w tym nawiązującej to tradycji historycznej itp. Adaptacje winny przybliżać obiekty ludziom współczesnym, ożywiać je i być źródłem dochodów, które zapewni należyte ich utrzymanie.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 16 grudnia 2014 roku. Program składa się z 12 Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami.

Celem głównym Regionalnego Programu jest: uczynienie województwa kujawsko-pomorskiego konkurencyjnym i innowacyjnym regionem Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. Osie priorytetowe programu to:

1. *Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu.*
2. *Cyfrowy region.*
3. *Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie.*
4. *Region przyjazny środowisku.*
5. *Spójność wewnętrzna i dostępność zewnętrzna regionu.*
6. *Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry.*
7. *Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.*
8. *Aktywni na rynku pracy.*
9. *Solidarne społeczeństwo.*
10. *Innowacyjna edukacja.*
11. *Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.*
12. *Pomoc techniczna.*

W ramach osi **4. Region przyjazny środowisku** wskazano priorytety inwestycyjne, którym jednym z nich jest priorytet 6c. *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. W jego ramach określono cel szczegółowy: *zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu kujawsko-pomorskiego*. Realizacja priorytetu służyć będzie z jednej strony zachowaniu dziedzictwa naturalnego i kulturowego

oraz rozwojowi zasobów kultury, z drugiej bardziej efektywnemu ich wykorzystaniu dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu jako źródła realnych korzyści ekonomicznych.

Program podkreśla, iż w województwie kujawsko-pomorskim znajdują się unikatowe obiekty zabytkowe podlegające ochronie, w szczególności są to obiekty architektury sakralnej, rezydencjonalnej, zamki, zespoły miejskie (UNESCO), zieleń zabytkowa, historyczna infrastruktura wojskowa oraz stanowiska archeologiczne.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zgodnie z zasadą zintegrowanego planowania strategicznego jest wyrazem przestrzennym Strategii Rozwoju Województwa.

Celem nadrzędnym województwa kujawsko-pomorskiego jest poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Realizacja tego celu oznacza wykreowanie w województwie mechanizmów generujących efektywny ekonomicznie rozwój, kształtowanie racjonalnych, społecznie akceptowalnych i ekonomicznie efektywnych struktur zagospodarowania przestrzennego, ochronę i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego województwa oraz ochronę jego dziedzictwa kulturowego.

Celem głównym ww. planu zagospodarowania przestrzennego jest zbudowanie struktur funkcjonalno - przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców.

Potencjał rozwojowy przedmiotowego obszaru to zarówno atrakcyjność środowiska naturalnego, jak i bogactwo środowiska kulturowego.

Znaczny potencjał kulturowy stwarza szanse dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu, zwłaszcza rozwoju turystyki oraz wzmocnienia tożsamości.

Na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego wyróżniono specyficzne pod względem cech kulturowych regiony:

- obszar historycznej ziemi chełmińskiej;
- obszar związany z dziedzictwem Piastów;
- obszar Pałuk i Kujaw;
- obszar dawnego osadnictwa holenderskiego;
- pozostałe obszary, wyróżniane jako obszary specyficznych kompozycji krajobrazu fizjograficznego i cennych walorów kulturowych.

W oparciu o waloryzację zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego na terenie województwa wyróżniono najatrakcyjniejsze obszary. Południowa i wschodnia część Gminy Dobrcz została włączona w II z XV wydzielonych rejonów turystycznych. Ponadto Dobrcz oznaczono tu, jako miejscowość posiadającą dobrze zachowany układ urbanistyczny. Uwarunkowania rozwoju turystyki wskazują, iż Dobrcz jest ośrodkiem obsługi ruchu turystycznego o znaczeniu podregionalnym, generującym ruch turystyczny krajoznawczy. W części gminy wyznaczono rejon turystyczny o znaczeniu ponadlokalnym – Jeziora Bydgoskie.

Sam Program odnotowuje, że Rejon Bydgoskich Jezior zalicza się do ukształtowanych rejonów turystycznych, a Muzeum Kolei Wąskotorowej w Wenecji stanowi ważny punkt turystyczny. Gmina Dobrcz należy do krajowej czołówki pod względem osób odwiedzających muzea. Dokument przewiduje wzmocnienie pozycji Dobrcza, jako

regionalnego centra obsługi ruchu turystycznego o charakterze pobytowym i krajoznawczym. Oprócz tego planuje się rewaloryzację historycznego układu miasta oraz powołanie rezerwatu kultury ruin zamku w Wenecji.

Polityka kraju oraz województwa Kujawsko-Pomorskiego stawia sobie za cel ochronę dziedzictwa kulturowego, zmierzającą do kształtowania struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz udostępniającą dziedzictwo kulturowe społeczeństwu.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego wymaga przestrzegania następujących zasad:

- zachowania dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń;
- harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego;
- dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- pełne wykorzystanie walorów rejonów turystycznych, w tym: Borów Tucholskich i Doliny Brdy, Pojezierza Brodnickiego, Zbiornika Włocławskiego, Doliny Drwęcy;
- zagospodarowanie turystyczne istniejących i projektowanych zbiorników wodnych oraz naturalnych wód powierzchniowych;
- poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych w niezbędne urządzenia z zakresu ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej;
- konserwację zabytkowych obiektów sakralnych oraz zespołów dworsko - parkowych;
- organizację regionalnych imprez folklorystyczno - kulturowych.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013 - 2016

Jednym z podstawowych wyróżników tożsamości województwa kujawsko-pomorskiego jest jego zasób dziedzictwa kulturowego. Bogactwo architektury czy też unikatowych zespołów zabudowy wymaga jednak podejmowania działań, które w procesie konserwatorskim w maksymalnym stopniu zachowają walor autentyzmu. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013 - 2016 jest dokumentem, w którym przedstawione zostały cele i kierunki działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego.

Ochroną objęto nie tylko materialne dobra kultury, ale także skoncentrowano się na niematerialnych aspektach dziedzictwa. Podstawą do zdefiniowania terminu „dziedzictwo niematerialne” jest konwencja UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r. Według niej dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Program wskazuje kategorie obiektów, które w unikatowy sposób stanowią świadectwo idei czasu i miejsca, w którym powstały, pełniąc rolę przekaźników wartości artystycznych i duchowych, a także elementów wplecionych w ciąg procesów historycznych.

Cel nadrzędny Programu to utrzymanie różnorodności kulturowej województwa jako świadectwa historii regionu oraz potencjału dla rozwoju gospodarczego. Cele szczegółowe to:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;
- kultywowanie tradycji regionalnych;
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wzrost konkurencyjności regionu.

Główne działania w zakresie opieki nad zabytkami przewidywane przez Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego to:

- wspieranie działań zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków, na przykład poprzez odpowiednie wymogi konkursowe;
- propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków;
- kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko - restauratorskich, rewitalizacyjnych i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
- wspomaganie działań konserwatorsko - restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych;
- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;
- nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa;
- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;
- wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
- aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych;
- wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”;
- aktywizacja środowisk poprzez organizowanie warsztatów nauki rękodzieła, budownictwa instrumentów czy nauki gry na instrumentach tradycyjnych;
- wspieranie zajęć z twórcami i rzemieślnikami, dotyczących przekazywania ich umiejętności;
- wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego, takie jak: opracowania syntetyczne i monograficzne dotyczących dziedzictwa kulturowego województwa w jego wymiarze materialnym i niematerialnym, przewodniki, vademeca, informatory, materiały informacyjne i promocyjne związane z obiektami objętymi ochroną prawną, wspieranie w ramach istniejących regulacji prawnych wydawnictw związanych z dziedzictwem kulturowym (wydawnictwa książkowe, audiobooki, materiały filmowe i inne) ze zbiorów własnych instytucji z terenu województwa;

- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc;
- wspieranie rozwoju turystyki bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;
- wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;
- wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;
- wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;
- wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

Z obszaru Gminy Dobrcz w Programie wyróżniono wśród obiektów drewnianych kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny z XVII w. we Włókach.

Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Dla potrzeb opracowania Strategii przeprowadzono waloryzację zasobów środowiska kulturowego województwa, pod kątem ich atrakcyjności turystycznej. Wyodrębniono miejscowości i obszary skupiające dobra kultury, których historia, forma architektoniczna lub oddziaływanie w krajobrazie przyrodniczo - kulturowym stanowią o atrakcyjności miejsca.

Uwzględniono walory zasobów kulturowych województwa zarówno te, które od lat znajdują pełne wykorzystanie turystyczne, jak i te, które dotychczas niedostatecznie wyeksponowane mogą w istotny sposób poszerzyć ofertę turystyczną regionu.

Dokument Strategii wskazuje na interakcję pomiędzy uwarunkowaniami i stanem rozwoju turystyki, a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego (zarówno ochrona, jak i wykorzystanie zasobów na potrzeby turystyki), jak również aspekt społeczny turystyki, czy stan rozwoju infrastruktury technicznej w obszarach turystycznych. Strategia wskazuje na potrzebę aktywizacji rozwoju markowych produktów turystycznych, w szczególności pięciu: turystyka biznesowa, turystyka w miastach i turystyka kulturowa, turystyka na terenach wiejskich, turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna, turystyka przygraniczna i tranzytowa. Dokument przewiduje także uwzględnienie zadań związanych z przystosowaniem zabytków dla potrzeb turystyki. Zakłada wzrost nakładów na inwestycje infrastrukturalne i rozwój produktu turystycznego, w tym: promocja obiektów i szlaków dziedzictwa kulturowego. Strategia planuje wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego, środowiska cywilizacyjnego i przyrodniczego w edukacji, a w szczególności w wykreowaniu młodzieży.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bydgoskiego na lata 2013-2016

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bydgoskiego na lata 2013-2016 został przyjęty z dniem 19 czerwca 2013 r. uchwałą Nr 312/XXIX/13 przez Radę Powiatu Bydgoskiego.

Na terenie 8 gmin Powiatu Bydgoskiego, podlegających pod Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, znajduje się 55 obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego oraz 395 obiektów wpisanych do ewidencji

zabytków województwa kujawsko–pomorskiego (dane na czas sporządzenia PPOnZ). W Programie wyróżniono drewniany kościół we Włókach oraz wczesnośredniowieczne stanowisko archeologiczne w Strzelcach Dolnych. We własności Powiatu Bydgoskiego z terenu Gminy Dobrcz znajduje się oficyna dworska oraz park z Karolewa. Ponadto w dokumencie opisano najistotniejsze zabytki znajdujące się na terenie powiatu (nie znalazły się tu zabytki z terenu Gminy Dobrcz).

Program wytycza 3 cele główne w ramach których przydzielono kierunki działań:

1. Ochrona krajobrazu kulturowego powiatu:
 - kształtowanie struktur przestrzennych w oparciu o przesłanki historyczne;
 - ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego powiatu;
 - rozszerzenie zasobu i ochrony środowiska kulturowego powiatu.
2. Zarządzanie dziedzictwem kulturowym powiatu:
 - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
3. Promocja walorów dziedzictwa kulturowego powiatu:
 - popularyzacja dziedzictwa kulturowego powiatu;
 - edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym;
 - promocja dziedzictwa kulturowego.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Poniżej ukazano wybrane dokumenty strategiczne dla Gminy Dobrcz. Wyszczególniono oraz przedstawiono zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszego dokumentu.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Dobrcz

Niniejsze Studium uchwalone zostało po raz ostatni przez Radę Gminy Dobrcz 30 czerwca 2006 roku. Uchwała Nr XXVIII/322/2006 dotyczy zmienionej części tekstowej w porównaniu do roku 2000 oraz części graficznej w skali 1:25 000 obejmującej teren całej gminy.

Ochrona dóbr kultury przedstawiona została w rozdziale 6 Studium. W opracowaniu wymieniono następujące obiekty o dużej wartości kulturowej:

- pozostałości zespołu dworskiego z poł. XIX w. w Augustowie,
- dom murowany z początku XX w. w Borównie,
- dwór, obecnie klasztor misjonarzy Św. Ducha z 1 poł. XIX w. w Chełmszczance,
- zespół kościoła parafialnego z XIX w. w Dobrczu,
- kapliczka murowana z 1900 r. i zespół dworski z XIX i XX w. w Gądeczu,

- pozostałości zespołu dworskiego z XIX w. Karolewie,
- szkoła i poczta / obecnie domy mieszkalne / murowane z pocz. XX w., zespół pałacowy z XIX w., domy mieszkalne / wł. PKP / z pocz. XX w. w Kotomierzu,
- kościół ewangelicki ob. rzymsko - kat. drewniany z pocz. XX w. i szkoła ob. dom mieszkalny z 1 poł. XX w.
- pozostałości zespołu dworskiego z pocz. XX w. w Kusowie,
- zespół dworski z 2 poł. XIX w. w Paulinach,
- park dworski z 2 poł. XIX w. w Pyszczyńcu,
- pozostałości zespołu dworskiego z pocz. XX w. w Siennie,
- szkoła murowana z pocz. XX w. i domy drewniane z 2 poł. XIX w. w Stronnie,
- zagroda i domy murowane z pocz. XX w., dom drewniany z 1 poł. XIX w. i młyn z pocz. XX w. w Strzelcach Górnych,
- zespół dworski z 2 poł. XIX w. w Strzelcach Górnych,
- szkoła obecnie dom mieszkalny murowany z 1 poł. XX w. w Suponinie,
- szkoła murowana z pocz. XX w. , zespół pałacowy z 2 poł. XIX w. i dom drewniany z 1 poł. XX w. w Trzebieniu,
- szkoła murowana z pocz. XX w., zagroda z 2 poł. XIX w., dom i młyn murowane z pocz. XX w. w Trzeciewcu,
- zespół dworski z końca XIX w. i dom drewniany z lat 30-tych XX w. w Trzęsaczu,
- kościół drewniany z 1699 r. i zespół kościoła ewangelickiego z lat 20-tych XX w., szkoła murowana z 1900 r. oraz domy mieszkalne z pocz. XX w. we Włókach,
- kościół murowany z 2 poł. XIX w., kapliczka murowana z pocz. XX w. szkoła / obecnie dom mieszkalny / z pocz. XX w. zagroda z pocz. XX w. i domy drewniane z XIX w. w Wudzyńcu,
- zagroda i domy murowane z 1 poł. XX w. w Wudzyńcu.

Dodatkowo wyznaczono zadania, które mają na celu ochronę dziedzictwa kulturowego. Należą do nich:

1. Bezwzględne przestrzeganie stref ochrony konserwatorskiej oznaczonych na rysunku Studium i wynikających z nich obowiązków ścisłej współpracy ze Służbą Ochrony Zabytków,
2. Uzgadnianie ze Służbą Ochrony Archeologicznej wszelkich prac ziemnych w rejonie stref ochrony archeologicznej i stanowisk archeologicznych oznaczonych na rysunkach studium.
3. Wnioskowanie tworzenia nowych stref ochrony konserwatorskiej przy ścisłej współpracy z Państwową Służbą Ochrony Zabytków.
4. Utworzenie kompletnej ewidencji obiektów / architektury, zabytków techniki, krajobrazów komponowanych, obiektów archeologicznych o znacznych walorach zabytkowych.
5. Tworzenie długofalowych projektów zagospodarowania obszarów o dużych wartościach kulturowych.
6. Czynne wspieranie przez Urząd Gminy działań zmierzających do utrzymania lub przywrócenia jak najlepszego stanu terenom i obiektom o wysokiej wartości kulturowej lub zabytkowej wskazanym przez instytucje powołane do opieki na danym terenie.
7. Harmonijne wkomponowanie w krajobraz obiektów nowych, a niezbędnych zwłaszcza

- związanych ze strefą gospodarczą i użyteczności publicznych / znacznie odbiegających od modelu zabudowy tradycyjnej.
8. Kontynuacja form zabudowy tradycyjnej w zabudowie współczesnej.
 9. Unikanie zabudowy wielkogabarytowej w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów i zespołów zabytkowych.
 10. Wstrzymanie rozpraszania zabudowy i zahamowanie procesu zacierania podziałów śródpolnych.
 11. Tworzenie neutralnych pasów zieleni / filtrów / wokół zespołów o szczególnej wartości w oparciu o wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej.
 12. Zharmonizowanie tzw. małej architektury z istniejącymi formami zabudowy oraz prawidłowe wkomponowanie poszczególnych obiektów w obszary o dużych walorach krajobrazowo – kulturowych.
 13. Przeciwdziałanie samowoli budowlanej, a zwłaszcza dotyczącej prac przy obiektach zabytkowych.

Strategia Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014 – 2022

Uchwałą Nr III/25/15 z dnia 5 lutego 2015 r. przyjęto zmiany do Strategii Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014 – 2022 przez Radę Gminy Dobrcz.

W Strategii określono misję: *„Stworzenie infrastruktury dla godnego życia w dostatku i czystym środowisku, z dostępem do edukacji i kultury, dla zapewnienia pracy mieszkańcom, dającej poczucie stabilizacji i pewności życia, przy zwiększeniu aktywności naszej społeczności”*. Drogą do realizacji misji mają być osiągnięte zadania, które określono w 3 głównych priorytetach:

1. Nowoczesna gospodarka.
2. Przyjazne i bezpieczne środowisko.
3. Rozwinięte społeczeństwo.

Dodatkowo określono 3 cele główne, które nawiązują do wyznaczonych powyżej priorytetów:

1. Rozwój gminy poprzez wykorzystanie dobrego położenia i istniejących zasobów.
2. Zwiększanie świadomości ekologicznej i poczucia bezpieczeństwa.
3. Poprawa jakości życia mieszkańców na wsi.

W podrozdziale 3.2. Turystyka, odniesiono się do obiektów zabytkowych. Według autorów Strategii liczba zabytków na terenie gminy wynosi 102. Odniesiono się do obiektów będących w rejestrze zabytków: 12 parków wiejskich, pałace (Gądecz, Trzęsacz, Kotomierz, Strzelce Górne), kościoły (Włóki, Kozielec, Dobrcz, Wudzyn, Kotomierz), cmentarze i inne obiekty: spichlerze, wozownia, domy, młyny.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Dobrcz

Na terenie gminy obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Obejmują one swoim obszarem następujące miejscowości: Kotomierz, Magdalenka, Pyszczyń, Nekla, Sienno, Zalesie, Strzelce Górne, Wudzyn, Wudzynek, Stronno, Suponin. Należy zaznaczyć, że nie wszystkie miejscowości objęte są w całości MPZP.

Dla części terenów objętych miejscowym planem ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Jednakże obecnie na

terenie gminy funkcjonują również MPZP uchwalone przed 2003 r., czyli rokiem kiedy opublikowano ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Niezależnie od szczegółowych ustaleń planów w przypadku odkrycia przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, należy zabezpieczyć znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć oraz powiadomić odpowiednie służby konserwatorskie.

Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Dobrcz

Na terenie Gminy Dobrcz 21 miejscowości opracowało Plany Odnowy Miejscowości. Do roku 2016 ważne POM posiadają Trzebień i Nekla. Część Planów nie posiadała ustalonego okresu programowania. Owe Plany mają być narzędziem służącym podniesieniu standardu życia i pracy na wsi poprzez realizację zadań inwestycyjnych zwiększających atrakcyjność wsi i otwierających daną miejscowość dla nowych mieszkańców, inwestorów gospodarczych oraz turystów.

POM przedstawiają charakterystykę miejscowości, jej zasób (w tym dziedzictwo kulturowe), analizę SWOT oraz planowane zadania inwestycyjne. W niektórych opracowaniach w sposób dodatkowy określono priorytety rozwoju miejscowości, w skład których wchodzi przypisane zadania.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny obszaru Gminy Dobrcz

Historia Dobrcza i okolic sięga czasów przed narodzeniem Chrystusa. Najwcześniejsze ślady osadnictwa na terenie obecnej gminy datowane są na 1 500 – 1 300 lat przed naszą erą i sięgają I okresu epoki brązu. Znaleziskiem świadczącym o pradawnym osadnictwie z terenu omawianej jednostki jest najstarszy znaleziony artefakt w Dobrczu - brązowy, trójkątny sztylet z rękojeścią przytwierdzoną do klingi. Innymi ważnymi przedmiotami odkrytymi z terenu gminy są: fragment dzidy żelaznej z Borówna, toporek kamienny z Gądecza, popielnica z prochami z Karolewa, fragmenty naczyń glinianych z Wudzyna oraz liczne znaleziska z wczesnośredniowiecznego grodu w Strzelcach Dolnych.

W okresie rzymskim przez obszar gminy przebiegał bursztynowy szlak handlowy m.in. przez Trzeciewiec oraz Trzęsacz. Szlak ten utrzymywał się aż do XIX w. Na przełomie VII i VIII w. w Strzelcach Dolnych powstał gród założony przez plemiona Pomorzan, który ogrywał ważną rolę w tym czasie. Równolegle w Strzelcach Górnych i Gądeczu powstawały mniejsze osady.

Najstarszą wzmianką dotyczącą siedziby gminnej jest dokument przekazania Dobrcza z 1213 roku. Nawiązuje on do oddania przez biskupa Iwo Odrowąża ówczesnej wsi Dobrech klasztorowi cysterskiemu w Sulejowie. Od tego czasu dzieje miejscowości związane są z owym zakonem. W 1242 r. książę kujawski Kazimierz, syn Konrada Mazowieckiego wydał dokument, który potwierdził pismo z 1213 r. W 1285 r. Dobrcz, Trzęsacz oraz Włóki zostały włączone do dóbr klasztoru byszewskiego. Dwa lata później Dobrcz przeszedł w ręce biskupa kujawskiego Wysława. Biskupi włocławscy posiadali Dobrcz do 1576 roku, kiedy to

ówczesny biskup Stanisław Karnkowski przekazał miejscowość kapitulie wrocławskiej w formie opłaty.

Po I rozbiorze Polski obszar gminy znalazł się w zaborze pruskim. Od tego czasu osiedlali się tu Niemcy. Poza tym teren ówczesnej gminy zaczęli zasiedlać Holendrzy, którzy zamieszkiwali Strzelce Dolne, Włóki i Hutną Wieś. W 1807 r. powstało Księstwo Warszawskie, które przetrwało do 1815 roku. W jego skład wchodziły tereny dzisiejszej Gminy Dobrcz. W latach 1809 – 1812 folwark Dobrcz został wydzierżawiony Janowi Firchowo. Po upadku Księstwa obszar gminy znalazł się w Wielkim Księstwie Poznańskim, regencji bydgoskiej. Od tego czasu Prusacy przejęli majątki kościoła, a Dobrcz został pruską wsią królewską. W latach 30. XIX wieku dzierżawcą folwarku Dobrcz został właściciel karczmy Jerzy Remus. Uwłaszczenie chłopów w I połowie XIX w. spowodowało utworzenie 15 nowych gospodarstw we wsi. Od 1820 roku w każdej wsi był sołtys. Koniec XIX w. i początek XX w. charakteryzował się silną germanizacją Polaków. Jej przejawem była m. in. nauka w szkołach po niemiecku oraz zmiany nazw miejscowości na niemieckie, które podano w poniższej tabeli. Najbogatsze wsie: Borówno, Włóki oraz Mirowice były najchętniej zasiedlane przez Niemców.

Tabela 1. Przykładowe zmiany nazw miejscowości z terenu Gminy Dobrcz

Nazwa polska	Nazwa niemiecka	Nazwa polska	Nazwa niemiecka
Borówno	Luisensee	Stronno	Stronnau
Dobrcz	Dobsch	Trzebień	Hohenhausen
Kotomierz	Klarheim	Trzeciewiec	Goldfeld
Mirowice	Fridingen	Włóki	Wluki, Weichselhost
Pauliny	Paulinen	Wudzyn	Gross Wudschin
Pyszczyń	Ludwigsfelde	Zalesie	Walde

Źródło: VIII wieków Dobrcza na kartach historii 1213 - 2013

W 1852 r. rozpoczęto budowę linii kolejowej Bydgoszcz – Gdańsk. Przejezdność ostatniego odcinka nastąpiła w 1933 r. Dworce w Kotomierzu oraz w Stronnie powstały z pocz. XX w. i znajdowały się na owej trasie. Z końcem XIX w. zaczęto budowę linii kolei wąskotorowych. W 1895 r. oddano do użytku trasę Maksymilianowo – Gądecz o długości 12 km, którą później przedłużono do Kozielca.

W 1914 r. rozpoczęła się I wojna światowa, w skutek której Polska odzyskała niepodległość. W ramach przeprowadzonego powszechnego spisu ludności w 1931 r. wsie z terenu Gminy Dobrcz liczyły łącznie 4 766 mieszkańców. Jako jednostka administracyjna Gmina Dobrcz została powołana w lipcu 1934 r. Z tego czasu nowo utworzony organ obejmował 11 byłych gmin jednostkowych: Aleksandrowo, Borówno, Dobrcz, Magdalenka, Mirowice, Nekla, Strzelce Dolne, Trzeciewiec, Włóki, Zalesie, Zawieś oraz 11 obszarów dworskich: Strzelce Górne, Kusowo, Pauliny, Sienno, Pyszczyń, Nieciszewo, Trzebień, Augustowo, Gądecz, Trzęsacz i Kotomierz. Obszar gminy wynosił 10 469 ha. We wsiach: Strzelce Dolne, Włóki, Trzeciewiec, Dobrcz funkcjonowały kuźnie. W okresie międzywojennym reaktywowano Ochotniczą Straż Pożarną w Dobrczu, którą założono w 1908 r.

1 września 1939 r. wybuchła II wojna światowa. Do dnia dzisiejszego męstwo polskich żołnierzy poległych podczas działań zbrojnych upamiętniają liczne pomniki na terenie gminy. Szczególnie do krwawych starć dochodziło na linii Trzeciewiec – Włóki, gdzie zginęło wielu bohaterów, których upamiętnia pomnik we Włókach. Walki między wojskami polsko – niemieckimi miały miejsce pod Stronnem. Poległych pochowano masowo we Wudzynie. W październiku 1939 r. rozpoczęły się wywozy ludności z terenu gminy. W

pierwszej kolejności dotyczyło to właścicieli nieruchomości z przedwojennych parceli z: Kotomierza, Trzebienia, Sienna i Strzelec Górnych. Wykształconych Polaków aresztowano, a polskie gospodarstwa zaczęli przejmować Niemcy. W tym czasie przyłączono do Gminy Dobrcz Wudzyn, Wudzynek i Stronno. W styczniu 1945 r. Armia Czerwona wkroczyła na teren gminy. Szczególnie zacięte walki stoczono w Pyszczyńcu, Magdalence, Zalesiu, Kotomierzu, Trzebieniu i Mirowicach, które zostały zniszczone w 30 %. 27 stycznia 1945 r. Dobrcz, Trzeciewiec oraz Włóki zostały wyzwolone.

Po wojnie nastąpił czas odbudowy gminy. Powołano wiele organizacji, utworzono Dom Kultury, bibliotekę, w Siennie Ośrodek Zdrowia. Administracyjnie obszar gminy należał do województwa pomorskiego. W tym czasie obszar gminy wynosił 13 024 ha, a liczba ludności wynosiła 5 300. 1 stycznia 1952 r. Wudzyn, Wudzynek i Karolewo odłączono od Gminy Dobrcz i przyłączono do Gminy Koronowo. Jednakże powstały wtedy nowe sołectwa: Kotomierz, Trzebień i Sienna. 25 września 1954 r. podział administracyjny Polski uległ zmianie, wskutek czego dotychczasowe gminy zastąpiono gromadami. Na terenie ówczesnej gminy powołano 3 gromady: Dobrcz, Trzeciewiec oraz Strzelce Górne. Nekla, Mirowice oraz Stronno będące wcześniej w Gminie Dobrcz weszły odpowiednio w skład gromad: Żołędowo, Pruszcz oraz Wudzyn. Gromady zlikwidowano w 1972 roku. Trzy lata później do Gminy Dobrcz wcielono Stronno, Wudzyn i Wudzynek. W 1996 r. w miejscowościach powyżej 0,5 tys. osób wprowadzono nazwy ulic. Od 1 stycznia 1999 r. w wyniku przeprowadzonej ostatniej reformy administracyjnej Gmina Dobrcz znajduje się w powiecie bydgoskim, w województwie kujawsko – pomorskim.

5.2.2 Miejscowości Gminy Dobrcz wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego

Wsie Gminy Dobrcz reprezentują różne typy układów przestrzennych. Średniowieczne wsie częściowo zatraciły swoje pierwotne układy. Przekształcenia układów zabudowy wiejskiej nastąpiły głównie w miejscowościach, w których powstały nowe zabudowania. Obszar Gminy Dobrcz charakteryzuje się stosunkowo dużym udziałem wsi o zabudowie rozproszonej. W przypadku osadnictwa zwartego występują głównie wielodrożnice. Ponadto budynki mieszkalne występują wzdłuż traktów drogowych.

Na obszarze Gminy Dobrcz występują 2 główne typy osadnictwa wiejskiego, według podziału Kiełczewskiej-Zaleskiej, 1965:

- sieć osadnictwa skupionego, sieć wsi średniej wielkości (20-100 domów mieszkalnych) o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg, przeważnie feudalnego pochodzenia;
- sieć osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych, sieć wsi średniej wielkości skupionych, o układzie węzłowym dróg, starszego pochodzenia, z domieszką osiedli rozproszonych i rzędówek nowszego pochodzenia (XIX i XX w.).

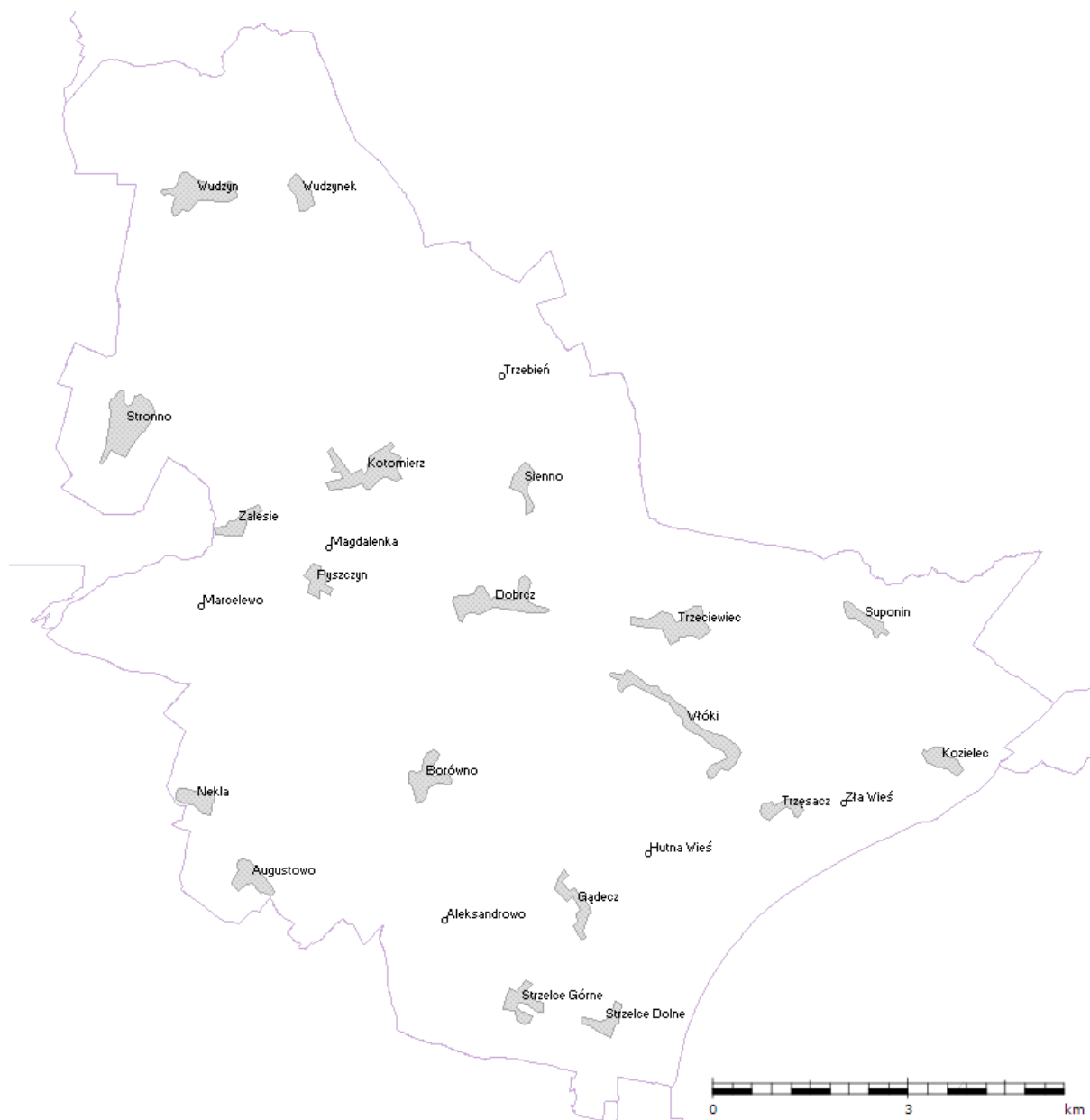
Poniżej wskazano miejscowości gminne wraz z ich charakterystycznymi rodzajami kształtów (układy wsi). Przykładowe wsie o teraźniejszych układach przestrzennych to:

- Augustowo – zabudowa folwarczna;
- Trzebień – wieś o zabudowie luźnej;
- Strzelce Dolne – rzędówka
- Sienna – łańcuchówka wraz z zabudową folwarczną

- Dobrcz – wielodrożnica.

Poniżej scharakteryzowano typy układów przestrzennych wsi wchodzących w skład Gminy Dobrcz.

- a) łańcuchówka – wieś leśno – łanowa (*Waldhufen*). Wieś o datowaniu feudalnym, o regularnym układzie przestrzennym, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi po obu jej stronach. Występujące zagrody znajdują się w równych odstępach od siebie na początku każdego łanu, przypominają ogniwa rozrzuconego łańcucha.
- b) wielodrożnica – wieś kupowa/zwarta (*compact village*). Charakteryzuje się bezładną i chaotyczną zabudową z nieregularnym przebiegiem dróg.
- c) zabudowa folwarczna – ośrodkiem najwyższej rangi jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi.
- d) wieś o zabudowie luźnej (*loose-knit village*) – zabudowania występujące na obszarze wsi nie są zwarte.
- e) rzędówka – wieś, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi tylko po jednej stronie.

Ryc. 3. Miejscowości w Gminie Dobrcz

Źródło: opracowanie własne na podstawie emgsp.pgi.gov.pl/emgsp

W dalszej części wymieniono oraz krótko scharakteryzowano największe miejscowości w Gminie Dobrcz odznaczające się bogatą kulturą i historią. Opisane miejscowości zaprezentowano w kolejności malejącej według liczby ludności z końcem 2015 roku. Wszystkie opisane wsie liczyły powyżej 0,5 tys. mieszkańców. Dołączono również ryciny przedstawiające układy przestrzenne danych jednostek z lat 1912 – 1913.

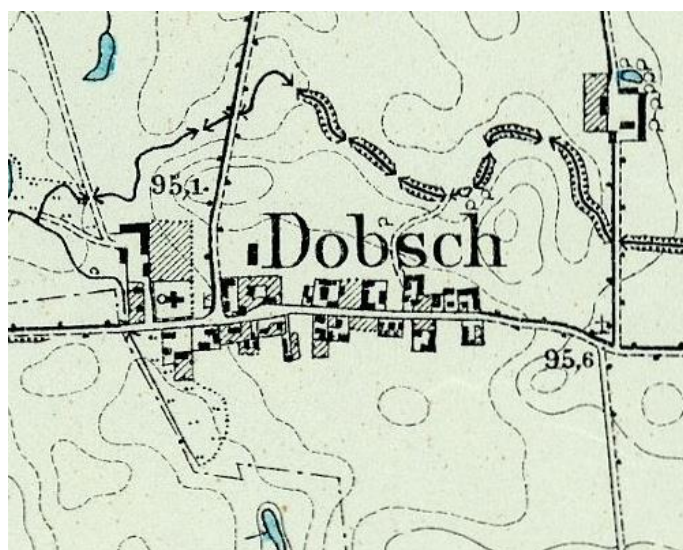
DOBRCZ

niem. Dobsch

Nazwa wsi pochodzi od imienia Doberk, który jest skrótem od Dobrociech lub Dobrogost. Jednakże w dokumentach pojawiają się nazwy Dobrech i Dobrxe. Od XIV w. Dobrcz widniał jako Dobrz, a wiek później Dubrcz i Dubrszcz. Obecna nazwa miejscowości obowiązuje od XIX w.

Najstarszym pochodzącym dokumentem świadczącym o istnieniu miejscowości jest przekazanie Dobrcza z 14.06.1213 r. Od tego momentu do XIX w. wieś znajdowała się w rękach wrocławskich biskupów. Parafia w miejscowości została założona w 1325 r. W Dobrczu przed wybudowaniem obecnego murowanego kościoła funkcjonowały wcześniej dwa drewniane. Pocysterska świątynia została wybudowana w latach 1850 – 1859 i konsekrowano ją w 1874 przez biskupa chełmińskiego Jerzego Jeschke. Wcześniejszy kościół drewniany wybudowany został w 1720 r. Przy nim mieściła się kaplica grobowa Gądeckich – właścicieli Gądcza. Z końcem XIX w. we wsi znajdowała się szkoła katolicka do której uczęszczało 73 dzieci. Od 1934 r. wieś jest siedzibą gminną.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 1 646 mieszkańców.

Ryc. 4. Dobrcz w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2774

KOTOMIERZ

niem. Klahrheim

W 1315 r. właścicielami dóbr w Kotomierzu byli Żyra i Wojciech. W XVI w. Kotomierz należał do B. Siemieńskiego i znajdował się w województwie inowrocławskim. Obszar wsi wynosił wtedy 10 łanów. W połowie XIX w. nazwa wsi uległa zmianie na Klahrheim, co jest związane z kupnem majątku przez Alberta von Klahra w 1850 r. Miejscowość w połowie XIX w. liczyła 339 mieszkańców, w tym 260 katolików i 79 ewangelików, a powierzchnia gruntów wynosiła 3 386 mórg. Po nabyciu wsi A. Klahr przystąpił do budowy dworu oraz budynków gospodarczych, był on właścicielem Kotomierza do 1903 r. Do 1939 r. wieś posiadał dotychczasowy dzierżawca części majątku Paul von Otto. Jednakże w 1937 r. majątek rozparcelowano. Powierzchnia dóbr liczyła w tym czasie 514,67 ha. Od 1945 r. zabudowania folwarczne przejęły Państwowe Gospodarstwa Rolne.

Na koniec 2015 r. wieś posiadała 1 037 mieszkańców. Oddalona jest od Dobrcza w odległości ok. 3 km (odległość drogowa).

Ryc. 5. Kotomierz w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2774

WUDZYN

niem. Gross Wudschin

Prawdopodobnie w XIII w. miejscowość zasiedlona była przez drwali leśnych, którzy przydzielony im obszar wykarczowali. Pierwsza udokumentowana wiadomość o istnieniu miejscowości pochodzi z 1307 r., kiedy to Wudzyn został sprzedany zakonowi cystersów przez książąt inowrocławskich Przemysława i Kazimierza za 110 grzywien toruńskich. Pod koniec XIII w. w miejscowości funkcjonował najprawdopodobniej pierwszy drewniany kościół. W 1583 r. miejscowość liczyła 12 łanów.

W latach 1882 – 1883 wybudowano tu ceglany kościół. Wieś liczyła 392 ha i 499 mieszkańców, w tym 107 ewangelików. W tym czasie należała do Alberta von Klahra. W XIX w. w Wudzynie znajdowała się szkoła ewangelicka i katolicka.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 846 mieszkańców. Oddalona jest od Dobrcza w odległości ok. 9,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 6. Wudzyn w 1913 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2674

STRONNO*niem. Stronnau*

Stronno od 1315 r. należało do zakonu w Byszewie. Kupili ją cystersi od Jarosława z Płonkowa za 60 grzywien toruńskich. W 1362 r. opat byszewski Jan II porozumiał się z biskupem kujawskim Maciejem w sprawie dziesięciny, gdzie mieszkańcy wsi mieli uiszczać opłatę w wysokości 6 praskich groszy za jeden łan chełmiński.

W 1890 r. wieś zamieszkiwało 152 ewangelików i 123 katolików. W 1907 r. wybudowano szkołę. W okresie międzywojennym istotną rolę w komunikacji mieszkańców odgrywały połączenia kolejowe oraz wybudowany w tym okresie dworzec. Ważną walką podczas II wojny światowej była bitwa między żołnierzami polskimi i niemieckimi w lasach pod Stronnem. Zmarłych pochowano wspólnie w Wudzynie.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 848 mieszkańców. Oddalona jest od Dobrcza w odległości ok. 7 km (odległość drogowa).

Ryc. 7. Stronno w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2774

STRZELCE GÓRNE*niem. Ober Strelitz*

Od końca XVI wieku do 1840 r. właścicielami wsi był ród Strzeleckich, od których pochodzi nazwa miejscowości. W 1840 r. miejscowość nabył Józef Moszczeński. Wtedy też najprawdopodobniej powstał obecny dwór. W latach 80. XIX w. okręg dworski Strzelce Górne liczył 199 mieszkańców i 524 ha.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 719 mieszkańców. Oddalona jest od Dobrcza w odległości ok. 8,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 8. Strzelce Górne w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2774

SIENNO

niem. Sienno

Początki Sienna sięgają 1288 roku. W 1583 r. właścicielami miejscowości byli Sienińscy – być może od nich wywodzi się nazwa Sienno. Z końcem XVI w. dobra w Siennie zajmowały obszar 19 łanów ziemi. Od 1793 r. właścicielem wsi został Wojciech Wysocki, zaś od 1815 r. Ludwik Franciszek von Loga. Od połowy XIX w. wieś była majątkiem rycerskim. Została przekazana za zasługi wojenne von Born – Fallois i do 1945 r. znajdowała się w rękach tejże rodziny. W XIX w. do wsi należał ponadto folwark Franciszkowo/Kotomierki. Sienno w tym czasie liczyło 290 mieszkańców (175 katolików i 115 ewangelików) oraz obejmowało obszar 854 ha. Po II wojnie światowej zespół folwarczny przejął PGR.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 699 mieszkańców. Oddalona jest od Dobrcza w odległości ok. 3 km (odległość drogowa).

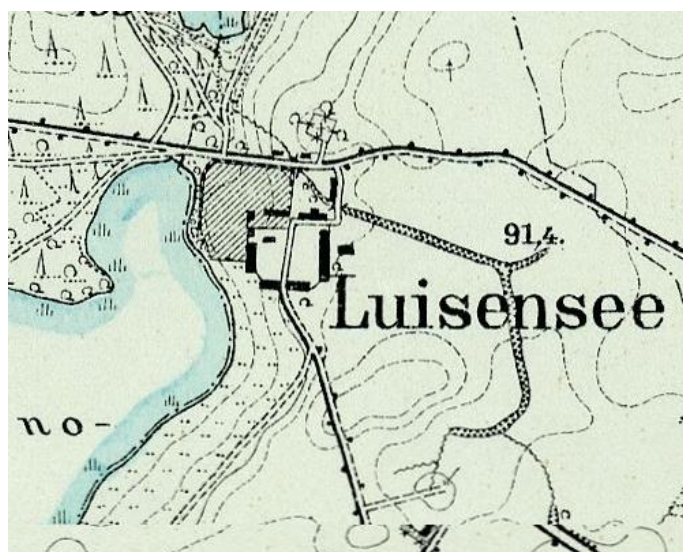
Ryc. 9. Sienna w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2774

BORÓWNO*niem. Luisensee*

W XIX w. wieś zajmowała obszar 1 785 mórg oraz liczyła 94 mieszkańców (w tym ludność niemiecka). W 1940 r. hitlerowcy zabili w Borównie ok. 1 tys. osób. W południowej części jeziora Borówno znajduje się ich mogiła. Przez miejscowość przebiega przydrożna, historyczna aleja drzew, która liczy łącznie 245 sztuk, głównie dębów (240). O historii miejscowości świadczą dziś niektóre budynki mieszkalne z pocz. XX w. oraz cmentarz ewangelików z przełomu XIX i XX w.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 638 mieszkańców. Oddalona jest od Dobrcza w odległości ok. 6 km (odległość drogowa).

Ryc. 10. Borówno w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2774

5.2.3. Walory kulturowe Gminy Dobrcz

Na walory kulturowe gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne. Na niematerialne dziedzictwo składają się m.in.:

- tradycje,
- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

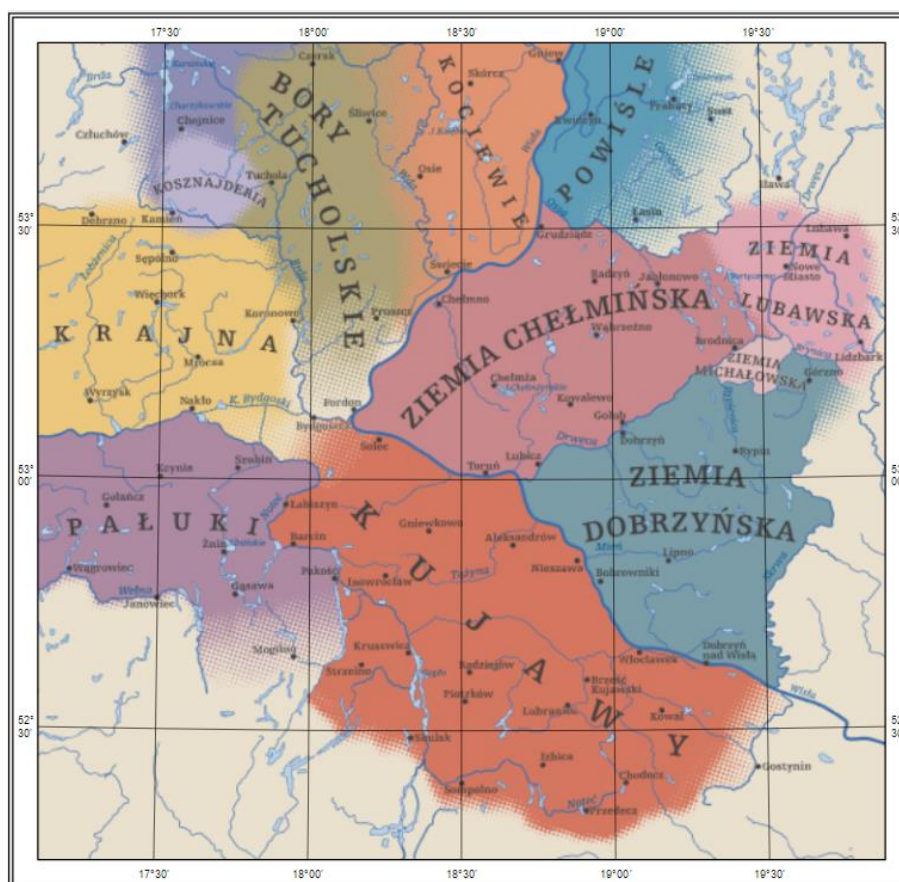
Z obiektów materialnych można wyodrębnić poniższe grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno - wojskowe,

- zabytki techniki i przemysłu.

5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne

Przynależność etnograficzna Gminy Dobrcz jest złożona. Pod względem historycznym opisywany obszar znajduje się na pograniczu Kujaw, Krainy i Kociewia. Mając na uwadze fakt, iż obszar gminy należał do województwa inowrocławskiego od XIV w. do rozbiórów Polski w XVIII w. wpływ kultury kujawskiej jest najbardziej dostrzegalny. Jednakże atlas województwa kujawsko-pomorskiego wskazuje, że Gmina Dobrcz znajduje się w regionie etnograficznym Bory Tucholskie, co obrazuje poniższa rycina.

Ryc. 11. Rejony etnograficzne województwa kujawsko - pomorskiego

Źródło: www.atlas.kujawsko-pomorskie.pl

Elementem dziedzictwa niematerialnego charakteryzowanej jednostki jest m.in. gwara. Wyrazy przenikające się wzajemnie z Krainy, Kujaw i Pomorza na terenie gminy nie są już dziś popularne. Przykładowe słownictwo gwarowe na terenie Gminy Dobrcz:

- ancug – ubranie,
- bakalorz – nauczyciel,
- boba – czapka,
- buksy – spodnie,
- chruchel – kaszel,
- dukocz – tłuczek,
- farfoty – śmieci,
- fligier – samolot,

- gropa – garnek,
- gulok – indyk,
- kara – taczka,
- mycka – czapka,
- szabel – fasola.

Dziedzictwo niematerialne na terenie gminy podtrzymują koła gospodyń wiejskich reprezentujące folklor muzyczny i taneczny. Znajdują się one w następujących miejscowościach: Borówno, Dobrcz, Gądecz, Karczemka-Zalesie, Kozielec, Kusowo, Nekla, Sienno, Stronno, Strzelce Dolne, Trzebień, Trzeciewiec, Trzęsacz, Wudzyn Wudzynek. Niektóre koła gospodyń wiejskich posiadają kujawskie stroje ludowe, które prezentują podczas ważniejszych uroczystości gminnych oraz parafialnych. Na terenie gminy mieści się koło rękodzielnicze Dobrcz, które zajmuje się haftem, wyszywaniem koronek, wikliną papierową itp. Ponadto w GOK odbywają się warsztaty plastyczne poświęcone sztuce ludowej. Na terenie gminy funkcjonuje zespół ludowy „Karolaki”.

Lokalnym przysmakiem z obszaru gminy są „Powidła Strzeleckie” – smażone przez mieszkańców wsi w dziewięciu miedzianych kotłach. Ich produkcja sięga ponad trzystuletniej tradycji i przekracza 25 tys. słoików w sezonie. Regionalny produkt został laureatem Perły w konkursie Nasze Kulinarne Dziedzictwo w 2004 roku. Poniższa fotografia przedstawia lokalną konfiturę.

Fot. 1. Powidła Strzeleckie

Źródło: www.komukomu.com.pl

Wartymi odnotowania wydarzeniami na terenie gminy kształtującymi tożsamość regionalną są:

- Festyn Rodzinny w Wudzyńcu (czerwiec);
- Festiwal Folkloru i Twórczości Ludowej w Karolewie (październik);
- Wystawa Rękodziela w Karolewie (kwiecień, marzec);
- Babie Lato w Kusowie (październik);
- Święto Śliwki w Strzelcach Dolnych (październik);
- Dożynki Gminne w Dobrczu (sierpień);
- Święto Chleba w Gądeczu (sierpień);
- Święto Rabarbaru w Trzebieniu (lipiec);
- Święto Rogala w Wudzyńcu (czerwiec).

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli. W związku z tym Rada Gminy Dobrcz w 1998 roku zatwierdziła herb Gminy Dobrcz z okazji 65 rocznicy powstania Gminy.

HERB

Herbem Gminy Dobrcz jest tarcza herbowa typu hiszpańskiego, dzielona w poprzek białym pasem, który wychodzi z górnego, prawego narożnika. Kolorystykę tła w lewej, górnej części stanowi barwa zielona, symbol życia. Na polu występują trzy złote kłosa odnoszące się do pracy na roli oraz obfitości i dostatku. Ich barwa symbolizuje umiłowanie ziemi i dóbr stworzonych. W drugiej części przedstawiono trzy czerwone serca z płomieniami, które odzwierciedlają trzy cnoty boskie: wiara, nadzieja, miłość. Poniżej widoczny miecz oraz dwie strzały w kolorze białym. Miecz symbolizuje moc ducha, miłość oraz zręczność, zaś barwa biała życie i jego źródło, jest wyrazem prawdy i jedności oraz zwycięstwa dobra nad złem, jest symbolem czystości, niewinności moralnej i pokoju. Srebrne tło nawiązuje do czystości oraz niewinności. W herbie uwidacznia się motyw liczby 3 (trzy serca, trzy kłosa), który odnosi się do doskonałości wszystkich spraw duchowych.

Ryc. 12. Herb Gminy Dobrcz

Źródło: www.dobrcz.bip.net.pl

5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony

5.2.3.2.1. Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

5.2.3.2.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego

Rejestr zabytków województwa kujawsko-pomorskiego prowadzony jest przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony – właściciela, bądź użytkownika obiektu, lub też z urzędu.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa kujawsko-pomorskiego, w Gminie Dobrcz znajduje się 26 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych znajdujących się w 8 miejscowościach, którymi to są: Gądecz (2), Karolewo (2), Kotomierz (2), Kozielec (1), Pauliny (3), Trzebień (2), Trzęsacz (5), Włóki (1).

Obiekty wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane wraz z fotografiami w podrozdziale 5.2.6. - Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 1.

Na terenie Gminy Dobrcz nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie funkcjonuje też Park Kulturowy.

Zabytki nieruchome, rejestrowe powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Za jego umieszczenie odpowiedzialny jest starosta danego powiatu. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Ryc. 13. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (poz. 259)

5.2.3.2.3. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446). Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków nieruchomych Gminy Dobrcz (zwana dalej GEZ) została pozytywnie zaopiniowana z dniem 22 marca 2016 roku (znak: WUOZ.DB.RDZ.5133.I.2016.HM) przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy. GEZ zawiera obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków, ewidencji wojewódzkiej oraz dodatkowe zabytki odznaczające się cennymi wartościami historyczno - architektonicznymi w porozumieniu z Kujawsko-Pomorskim Konserwatorem Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy. GEZ Gminy Dobrcz zawiera 142 karty architektury i budownictwa (124 ujęte w ewidencji wojewódzkiej, 18 wpisanych do rejestru, 19 dodatkowych).

Gminna Ewidencja Zabytków archeologicznych Gminy Dobrcz (zwana dalej GEZ) została pozytywnie zaopiniowana z dniem 22 czerwca 2016 roku (znak: WUOZ.DB.RDZ.5133.1.2016.HM.) przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy. W jej skład weszło 741 kart archeologicznych. Rozdział 5.2.4. - Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz przedstawia szczegółowo zabytkowe obiekty architektoniczne oraz archeologiczne, ich aktualizację oraz aktualną kondycję.

5.2.3.2.4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W Gminie Dobrcz jako zabytki ruchome wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów.

5.2.3.2.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany jest także stanowiskiem archeologicznym. Narodowy Instytut Dziedzictwa wskazuje, że stanowisko archeologiczne to: „obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości”. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych itd.

Wykaz stanowisk archeologicznych uwzględnionych w Wojewódzkiej Ewidencji Nieruchomych Zabytków Archeologicznych oraz Wojewódzkim Rejestrze Nieruchomych Zabytków Archeologicznych (który prowadzi Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy) przedstawiono w załączniku nr 2.

Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonywania Archeologicznego Zdjęcia Polski prowadzone były od 1978 roku na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i wykorzystywano zdjęcia lotnicze. 741 stanowisk archeologicznych (w tym 1 odnotowane w rejestrze zabytków), które udało się zaobserwować to znaczące dziedzictwo na terenie Gminy Dobrcz.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych *in situ* czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Ważnym aspektem dotyczącym zabytków archeologicznych jest ich przypadkowe znalezienie. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami odnosi się w tej kwestii w art. 33.

Art. 33. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Należy zwrócić uwagę, iż wszystkie znalezione zabytki archeologiczne należą do Skarbu Państwa, co reguluje art. 35 wspomnianej wcześniej ustawy.

Art. 35. Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

Owa ustawa odnosi się również do kar związanych w aspekcie zabytków archeologicznych w art. 111.

Art. 111. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

5.2.3.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Dobrcz znajduje się Muzeum Regionalne mieszczące się w zabytkowej oficynie dworskiej w Karolewie. Jednostka działa od 1970 roku. Jego założycielem był lokalny pasjonat twórczości ludowej oraz działacz społeczno – kulturalny Bronisław Zamojdzin.

W skład eksponatów znajdujących się w muzeum znajdują się różnorodne przedmioty (ok. 4 tys. sztuk). Znajdują się tu m.in. maszyny i urządzenia rolnicze, dawne żarna do ręcznego mielenia ziarna, wyroby kowalskie i stolarskie oraz szerokie wyposażenie dawnych domostw, np. szafy, stoły, itp. Ponadto wyróżnić można występujące tu umundurowanie polskich żołnierzy z okresów wojennych wraz z odznaczeniami, ręcznie haftowane sztandary, zbiory przyrodnicze, fotografie i obrazy przedstawiające okolice Dobrcza oraz zbiór numizmatów i znalezisk archeologicznych. Niektóre obiekty pochodzą z Wileńszczyzny, przywiezione zostały przez ludność wileńską, która w okresie wojny uciekła do Dobrcza i okolic. Szczególną wartość sentymentalną posiada okrągły stolik z 1812 r., gipsowa postać orła białego oraz męski strój krakowski z pocz. XX w.

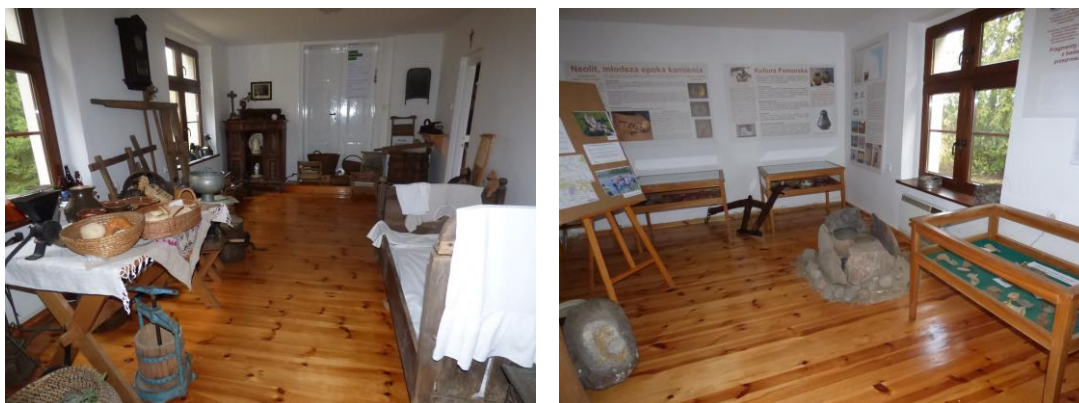

Fot. 2. Oficyna dworska w Karolewie – Muzeum Regionalne

Źródło: fotografia własna

W muzeum znajdują się następujące izby wystawiennicze:

- „kultura materialna człowieka prahistorycznego na terenie gminy Dobrcz”;
- „przedmioty codziennego użytku XIX i początku XX wieku”;
- „koń i narzędzia konne”;
- „Izba Pamięci Wydarzeń Marca 1981 roku”;
- „Izba Tradycji Zespołu Szkół”.

Fot. 3. Wnętrze Muzeum Regionalnego

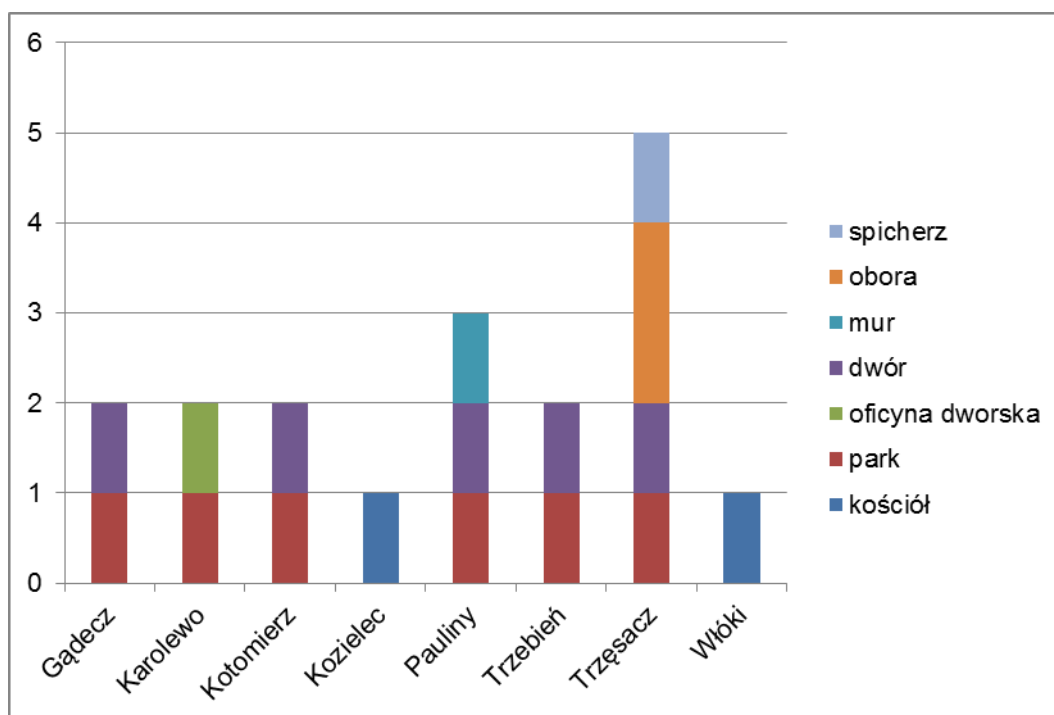
Źródło: fotografie własna

5.2.4. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz

Na terenie Gminy Dobrcz znajduje się 18 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa kujawsko-pomorskiego. W całym powiecie takich obiektów jest 100 (stan na 04.07.2016 r., na podstawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru wojewódzkiego).

Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 8 miejscowościach. Większość z nich datowana jest na XIX wiek. Najstarszym obiektem wpisanim do rejestru zabytków na terenie gminy jest kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny we Włókach. Jego powstanie datowane jest na 1699 rok.

Zabytki wpisane do rejestru charakteryzują się dużą różnorodnością pod względem funkcji. Wyodrębniono 7 charakterystycznych rodzajów zabytków (wykres 1). Największą grupę zabytków wpisanych do rejestru stanowią parki i dwory (po 5). Świadczy to o występowaniu na terenie gminy właścicieli ziemskich, którzy władali całymi wsiami. Ponadto występują tu kościoły (2), obory (2), oficyna dworska (1), mur otaczający założenie folwarczne (1) oraz spichlerz (1). Miejscowością, w której odnotowano najwięcej obiektów wpisanych do rejestru zabytków obiektów architektonicznych i budowlanych z terenu gminy jest Trzęsacz, w którym w ramach założenia dworsko - parkowego mieszczą się 2 obory, dwór, park oraz spichlerz. W Paulinach odnotowano 3 zabytki w ramach założenia dworsko – parkowego: dwór, park oraz mur. Wykaz wszystkich obiektów znajdujących się w rejestrze z ich podstawowymi informacjami zamieszczono w załączniku 1.

Wykres 1. Ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji z terenu Gminy Dobrcz

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków

Charakterystyka obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków Gminy Dobrcz oparta została na wykonanych kartach adresowych z końcem stycznia 2016 r. oraz wizji terenowej przeprowadzonej w tym samym miesiącu i roku.

Na terenie gminy, w 25 miejscowościach, w GEZ ujętych zostało 161 zabytków architektury i budownictwa, w tym 18 z rejestru zabytków. Ujęte w ewidencji obiekty datowane są przede wszystkim na wiek XIX, przełom XIX i XX wieku oraz na początek XX wieku. Warty wzmianki jest cmentarz przykościelny we Włókach, który podobnie, jak i drewniany kościół datowany jest na koniec XVII w. Jednakże najstarsze przetrwałe nagrobki pochodzą z końca XIX wieku.

W wykazie figurują obiekty o zróżnicowanych funkcjach. Budynki mieszkalne stanowią największą grupę obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji. Oprócz wyżej wymienionych zabytkowych nieruchomości na terenie gminy występują również: dawne obiekty rezydencjonalne z parkami oraz budynkami gospodarczymi, obiekty użyteczności publicznej, obiekty sakralne, cmentarze, przydrożne figury i kapliczki.

Część założeń folwarcznych uległa przekształceniom. Reprezentują one różny stan zachowania. Niektóre budynki zostały wyburzone, jak też powstały nowe zabudowania, głównie w latach 70. i 80., kiedy rozwijały się PGR-y. Niektóre założenia zostały zaadaptowane na nowe funkcje. Występują również pojedyncze przykłady odremontowanych budynków (głównie mieszkalnych). Najwięcej obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków znajduje się w Kotomierzu i Wudzynie – po 21.

Drewniane chałupy na terenach wiejskich, które znajdują się w GEZ pochodzą głównie z pocz. XX w., rzadziej z końca XIX w. Występują one głównie w: Stronnie, Trzebieniu i Wudzynie. Część z nich to tzw. „poniatówki” z 1 poł. XX w. Prezentują one różny stan zachowania, wiele z nich została przekształcona. Zarówno budynki mieszkalne drewniane, jak i zbudowane z cegły podatne są na różnego rodzaju przekształcenia ze

względu na brak świadomości właścicieli oraz ich problemy finansowe. Mogą one ulec zatarciu np. poprzez:

- niewłaściwą wymianę stolarki okiennej;
- niewłaściwą wymianę stolarki drzwiowej;
- niewłaściwą wymianę połaci dachowej;
- ocieplenie budynku;
- otynkowanie budynku;
- wszelkiego rodzaju dobudówki.

Wymienione powyżej zagadnienia dotyczą niestety również budynki mieszkalne z terenu Gminy Dobrcz. Problem ten dotyczy głównie „poniatówek”. Wiele z nich jest niewłaściwie modernizowana, co powoduje zniekształcanie formy architektonicznej. Na części budynków mieszkalnych (głównie drewnianych) oraz gospodarczych występuje eternit. Niezbędna jest jego wymiana ze względu na szkodliwe oddziaływanie zdrowotne. Jednym ze starszych budynków drewnianych jest pochodzący z pocz. XIX w. budynek mieszkalny z Trzeciewca przedstawiony poniżej.

Fot. 4. Budynek mieszkalny drewniany w Trzeciewcu z pocz. XIX w.

Źródło: fotografia własna

Cmentarze na terenie gminy można wyróżnić ze względu na przynależność wyznaniową i miejsce występowania. Występują tu cmentarze ewangelickie, żydowskie oraz rzymsko – katolickie, jak i przykościelne, wojskowe oraz pocholeryczne. Większość cmentarzy to cmentarze ewangelickie z pocz. XX w. należące do Gminy Dobrcz. W trakcie badań terenowych zaobserwowano brak elementów architektury cmentarnej niektórych cmentarzy. Na cmentarzach w: Kotomierzu, Kusowie, Paulinach oraz Strzelcach Górnych nie zaobserwowano mogił. Cmentarze poewangelickie w większości nie posiadają stałej opieki, a obecnie ich właścicielem jest Gmina Dobrcz. Ich weryfikacja niejednokrotnie była trudna do ustalenia. Występowanie cmentarzy ewangelickich stwierdzono po charakterystycznych cechach, takich jak:

- występowanie cmentarzy na wzniesieniach;
- występowanie cmentarzy przy drogach;
- występowanie cmentarzy poza wsiami;
- charakterystyczna roślinność: bluszcz, stare dęby i lipy;
- aleje drzewne.

Warto również wspomnieć, iż wszelkie działania inwestycyjne na terenach pocmentarnych reguluje art. 6 ust. 4 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 31 stycznia 1959 r. (Dz. U. z 2015, poz. 2126).

4. *Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Przedstawiona poniżej tabela charakteryzuje cmentarze występujące na terenie gminy.

Tabela 2. Charakterystyka cmentarzy znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Dobrcz

Lp.	Miejscowość	Nazwa cmentarza	Czas powstania	Właściciel	Układ cmentarza	Powierzchnia (ha)
1	Borówno	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	gmina	czytelny	0,12
2	Borówno	cmentarz ofiar terroru hitlerowskiego z okresu wojny 1939 - 1945	po 1945 r.	gmina	czytelny	0,09
3	Dobrcz	cmentarz parafialny rzymsko - katolicki	1964 r.	parafia	czytelny	1,6
4	Dobrcz	cmentarz przykościelny rzymsko - katolicki	1 poł. XVIII w.	parafia	czytelny	0,38
5	Kotomierz	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	powiat	czytelny	0,07
6	Kotomierz	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.	os. prywatna	nieczytelny	0,17
7	Kozielec	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	czytelny	0,13
8	Kozielec	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	średnio czytelny	0,17
9	Kusowo	cmentarz pocholeryczny	XIX w.	ANR	średnio czytelny	0,19
10	Pauliny	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	las państwowe	czytelny	0,04
11	Pyszczyń	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	las państwowe	nieczytelny	0,04
12	Sienno	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	ANR	czytelny	0,16
13	Stronno	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	gmina	czytelny	0,19
14	Strzelce Dolne	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	czytelny	0,36
15	Strzelce Dolne	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	gmina	czytelny	0,09
16	Strzelce Górne	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	gmina	nieczytelny	0,04
17	Trzebień	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	czytelny	0,11
18	Trzeciewiec	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	gmina	czytelny	0,26
19	Trzęsacz	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	czytelny	0,19
20	Włóki	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	czytelny	0,12
21	Włóki	cmentarz polskich żołnierzy 1939 – 1945	1947 r.	gmina	czytelny	0,10
22	Włóki	cmentarz przykościelny rzymsko – katolicki	k. XVII w.	parafia	czytelny	0,22
23	Wudzyn	cmentarz przykościelny rzymsko – katolicki	poł. XVIII w.	parafia	czytelny	0,52
24	Wudzyn	cmentarz wojenny	I. 40. XX w.	gmina	czytelny	0,08
25	Wudzyn	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	średnio czytelny	0,26
26	Wudzyn	cmentarz parafialny rzymsko – katolicki	1952 r.	parafia	czytelny	1,62
27	Wudzynek	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	gmina	czytelny	0,05
28	Zalesie	cmentarz ewangelicki	2 poł.	gmina	czytelny	0,11

Lp.	Miejscowość	Nazwa cmentarza	Czas powstania	Właściciel	Układ cmentarza	Powierzchnia (ha)
29	Zła Wieś	cmentarz ewangelicki	XIX w. pocz. XX w.	gmina	nieczytelny	0,04

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 5. Cmentarz ewangelicki w Borównie

Źródło: fotografia własna

Na terenie Gminy Dobrcz znajduje się 8 dworów o różnym stanie zachowania. W przypadku niektórych wprowadzono nowe funkcje, jak np. szkoła, klasztor. Część z nich znajduje się we własności prywatnej, niektóre są porzucone i podlegają długotrwałej degradacji, inne znajdują się we własności Gminy Dobrcz. Przykład dworu zaadaptowanego na funkcję edukacyjną przedstawia poniższa fotografia. W tabeli 3 scharakteryzowano dawne dwory m.in. pod względem czasu powstania, obecnej funkcji oraz formy własności. Większość dworów ujętych w poniższej tabeli pochodzi z XIX w. i stanowi własność prywatną. 5 obiektów zostało wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 3. Zabytkowe dwory z terenu Gminy Dobrcz

Lp.	Miejscowość	Obiekt – funkcja pierwotna	Czas powstania	funkcja obecna	Właściciel	Wpis do rejestru
1	Chelmszczonek	dwór	1 poł. XIX w., 1970 r.	klasztor misjonarzy Ducha Św.	Zgromadzenie Ducha Św.	nie
2	Gądecz	założenie dworsko – parkowe – dwór	4 ćw. XIX w.	środowiskowy dom pomocy i pomieszczenia biurowe	gmina	tak
3	Kotomierz	założenie dworsko – parkowe – dwór	2 poł. XIX w.	budynek opuszczony	os. prywatna	tak
4	Pauliny	założenie dworsko – parkowe - dwór	1880 r.	budynek opuszczony	os. prywatna	tak
5	Pyszczyń	dwór	ok. 1830 r.	budynek mieszkalny	os. prywatna	nie
6	Strzelce Górne	zespół dworski – dwór	2 poł. XIX w.	szkoła podstawowa	gmina	nie
7	Trzebień	założenie dworsko – parkowe – dwór	1876 r.	budynek mieszkalny	gmina	tak

Lp.	Miejscowość	Obiekt – funkcja pierwotna	Czas powstania	funkcja obecna	Właściciel	Wpis do rejestru
8	Trzęsacz	założenie dworsko – parkowe – dwór	2 poł. XIX w., przeb. ok. 1900 r.	budynek mieszkalny	os. prywatna	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 6. Dwór w Strzelcach Górnych

Źródło: fotografia własna

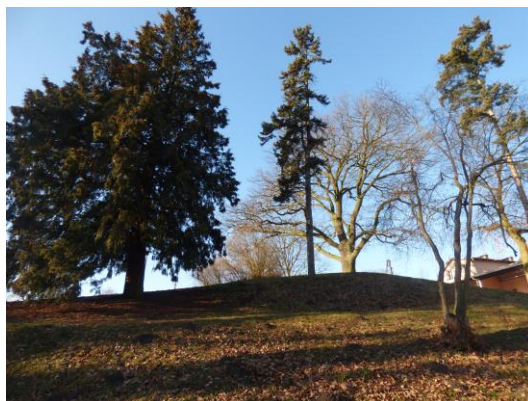
Na terenie gminy występuje 11 parków, w 11 miejscowościach, które w sposób bezpośredni związane są z dworami. W większości zatraciły one swoje pierwotne założenia. Ścieżki, szpalery oraz stawy niejednokrotnie nie są pod stałą opieką i poprzez długotrwały proces degradacji zostały zarośnięte. Szacunkowy czas powstania opisywanych parków pochodzi z XIX w. Wyróżniającym parkiem, którego powierzchnia wynosi 7 ha jest park w Gądeczu. Większość parków znajduje się we własności prywatnej. Z pośród 11 wymienionych kompleksów zieleni na terenie gminy, 6 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Poniższa tabela przedstawia charakterystykę zabytkowych parków z terenu gminy.

Tabela 4. Zabytkowe parki z terenu Gminy Dobrcz

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Powierzchnia (ha)	Właściciel	Wpis do rejestru
1	Augustowo	pozostałości zespołu dworskiego – park	2 poł. XIX w.	4	ANR	nie
2	Gądecz	założenie dworsko – parkowe – park	1 poł. XIX w.	7	gmina	tak
3	Karolewo	pozostałości założenia dworsko – parkowego – park	2 poł. XIX w.	2	powiat	tak
4	Kotomierz	założenie dworsko – parkowe – park	pocz. XIX w.	3	os. prywatna	tak
5	Kusowo	pozostałości zespołu dworskiego – park	k. XIX w.	3	ANR	nie
6	Pauliny	założenie dworsko – parkowe – park	2 poł. XIX w.	2,9	os. prywatna	tak
7	Pyszczyń	park dworski	ok. 1830 r.	2,5	os. prywatna	nie
8	Trzebień	założenie dworsko – parkowe – park	2 poł. XIX w.	0,8	gmina	tak
9	Trzęsacz	założenie dworsko –	poł. XIX w.	2	os. prywatna	tak

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Powierzchnia (ha)	Właściciel	Wpis do rejestru
		parkowe – park				
10	Sienno	pozostałości zespołu dworskiego – park	2 poł. XIX w.	4,2	os. prywatna	nie
11	Strzelce Górne	zespół dworski – park	2 poł. XIX w.	4	gmina	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 7. Park w Gądeczu

Źródło: fotografia własna

Kościoły znajdujące się na obszarze Gminy Dobrcz powstały w różnym przedziale czasowym. Nie ulega wątpliwości, że są one najlepiej zachowane i zadbane spośród wszystkich rodzajów zabytków. Drewniane świątynie zostały wpisane do rejestru zabytków. Obecnie wszystkie kościoły są rzymsko – katolickie. Kościół we Włókach pierwotnie był świątynią ewangelicko – augsburską, ukazuje go fot. 8.

Tabela 5. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Dobrcz

Lp.	Miejscowość	Nazwa kościoła	Czas powstania	Materiał	Powierzchnia (m ²)	Wpis do rejestru
1	Dobrcz	kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca	1850 – 1859 r., 1897 r.	cegła	389	nie
2	Kozielec	kościół filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	1906 r.	drewno	89	tak
3	Włóki	kościół ewangelicki, ob. kościół filialny, rzymsko-katolicki p.w. MB Królowej Polski	I.20. XX w.	cegła - otynkowany	150	nie
4	Włóki	kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny	1699 r.	drewno	128	tak
5	Wudzyn	kościół parafialny p.w. św. Barbary	1882 – 1883 r.	cegła	350	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 8. Dawny kościół ewangelicki we Włókach

Źródło: fotografia własna

Gmina Dobrcz posiada w swojej własności bądź współwłasności 19 zabytków będących w GEZ. Przedstawia je poniższa tabela prócz wymienionych powyżej cmentarzy, dworów oraz parków.

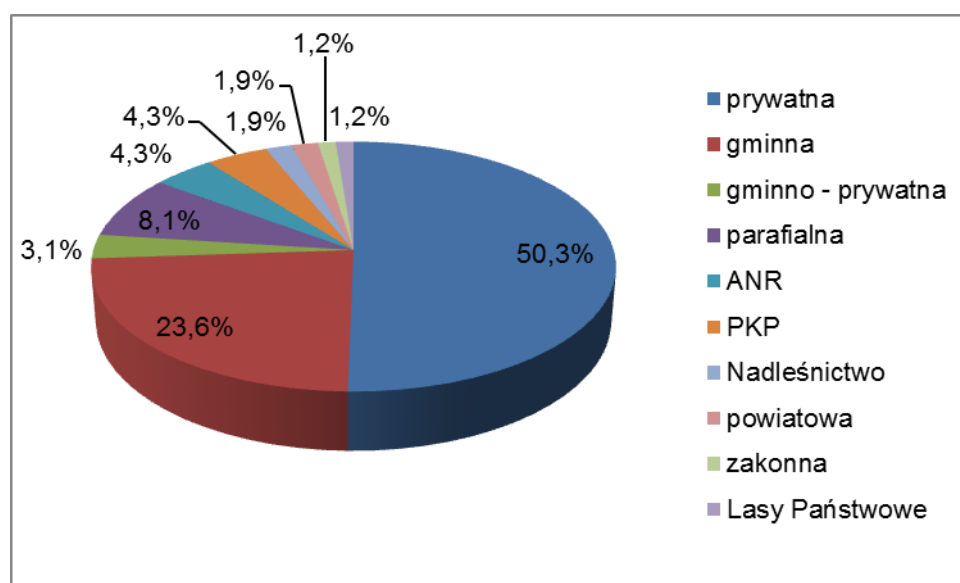
Tabela 6. Pozostałe zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością gminy z terenu Gminy Dobrcz

Lp.	Miejsco-wość	Adres	Obiekt	Czas powstania	Właściciel	Wpis do rejestru
1	Augustowo	nr ewid. dz. 193/2	kapliczka Jezusa Chrystusa	1904 r.	gmina	nie
2	Borówno	nr ewid. dz. 87	kapliczka NMP	1946 r.	gmina	nie
3	Dobrcz	ul. Długa 33	budynek mieszkalny i przedszkole	pocz. XX w.	gmina	nie
4	Dobrcz	nr ewid. dz. 259	kapliczka NSPJ	1909, 1946, 2009 r.	gmina	nie
5	Gądecz	nr ewid. dz. 36	kapliczka	ok. 1900 r.	gmina	nie
6	Gądecz	nr ewid. dz. 55/21	d. rządcówka	1875 r.	gmina	nie
7	Sienno	ul. Jesionowa 13	budynek mieszkalny i świetlica	pocz. XX w.	gmina/os. prywatna	nie
8	Stronno	ul. Szkolna 26	szkoła, ob. budynek mieszkalny	pocz. XX w.	gmina/os. prywatna	nie
9	Stronno	nr ewid. dz. 168	kapliczka NSPJ	1949, 1996 r.	gmina	nie
10	Strzelce Dolne	nr ewid. dz. 32/1	kapliczka NMP	1947 r.	gmina	nie
11	Trzebień	40	szkoła, ob. świetlica i budynek mieszkalny	pocz. XX w.	gmina	nie
12	Trzebień	40	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	gmina	nie
13	Trzebień	39	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	gmina/os. prywatna	nie
14	Włóki	23	szkoła, ob. świetlica i budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	gmina	nie
15	Włóki	26	dom	pocz. XX w.	gmina/os. prywatna	nie
16	Wudzyn	ul. Lipowa 22	budynek mieszkalny	1 poł. XX w.	gmina/os. prywatna	nie
17	Wudzyn	nr ewid. dz. 239/4	kapliczka św. Jana	1940 – 1950 r.	gmina	nie

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Czas powstania	Właściciel	Wpis do rejestru
18	Wudzyn	nr ewid. dz. 221/2	kapliczka św. Antoniego	1940 – 1950 r.	gmina	nie
19	Wudzynek	nr ewid. dz. 58/2	kapliczka NSPJ	1948 r.	gmina	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Analizę przynależności obiektów zabytkowych znajdujących się w kartach adresowych przedstawia poniższy wykres. Wynika z niego, iż większość zabytków znajduje się we własności prywatnej. Do gminy należy 23,6 % zasobu znajdującego się w GEZ, a do poszczególnych parafii 8,1 %. Pozostałe własności stanowią łącznie 18 %.

Wykres 2. Struktura własności obiektów ujętych w GEZ z terenu Gminy Dobrcz

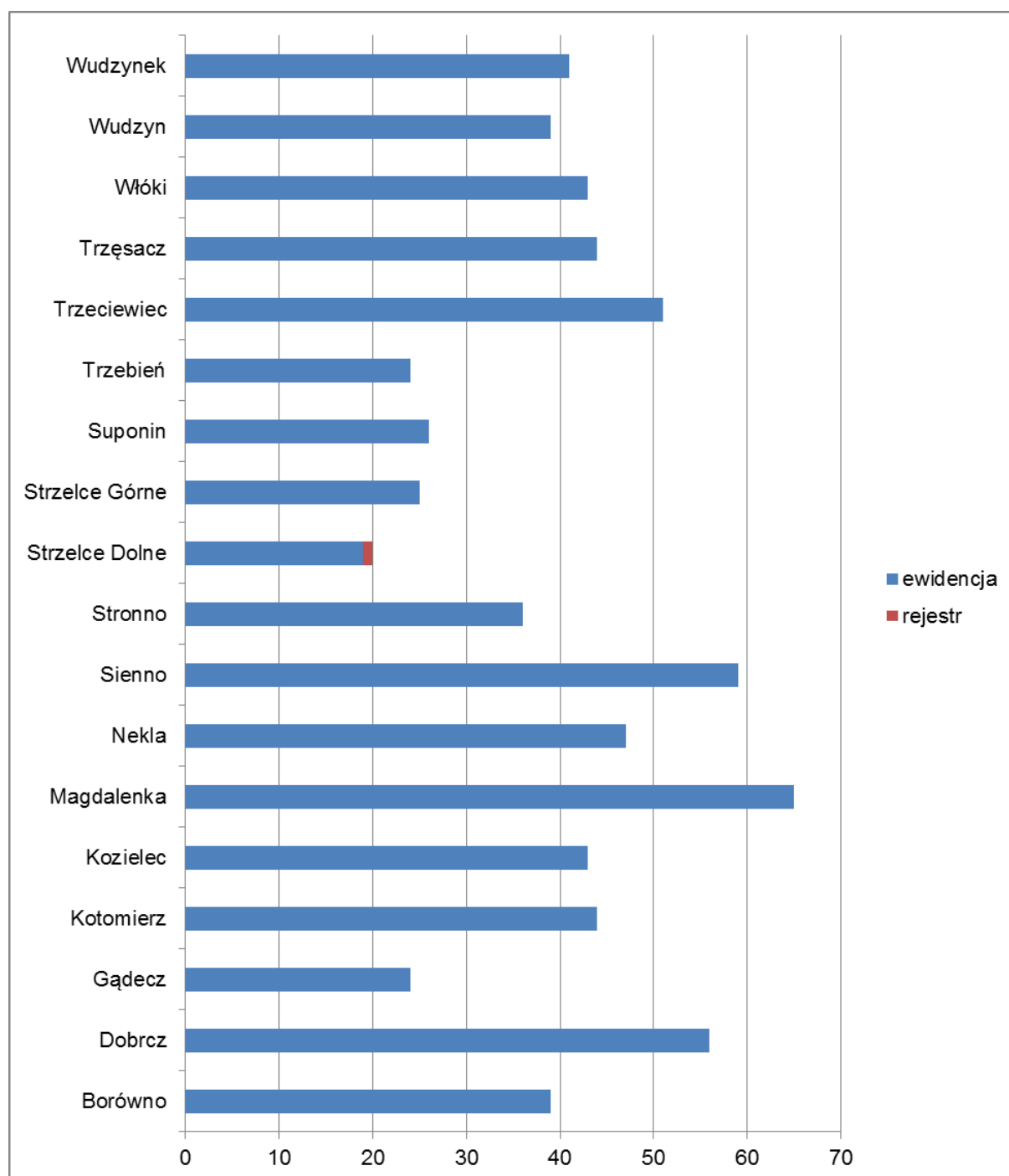
Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Wykaz nieruchomości zabytków archeologicznych wskazuje 741 stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Dobrcz. Większość stanowisk ujętych w ewidencji zalicza się do tzw. stanowisk płaskich, które na powierzchni mogą być mało czytelne. Obszar gminy obejmuje w podziale AZP 9 sektorów, na których znajdują się stanowiska archeologiczne. Każdy z nich posiada wymiary 5 x 8 km, czyli 40 km².

Na obszarze Gminy Dobrcz zaewidencjonowano 1 stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków ze Strzelca Dolnych. Grodzisko w Strzelcach Dolnych, to grodzisko wczesnośredniowieczne sąsiadujące z parowem strzeleckim i doliną Wisły w otoczeniu suchej dookólnej fosy. Stanowisko zostało uznane za gród obronny i duży zespół osadniczy. Według karty ewidencyjnej stanowiska archeologicznego w obrębie wyznaczonego obszaru występowało cmentarzysko z okresu lateńskiego oraz skarb z wczesnego średniowiecza. Na obszarze Gminy Dobrcz występuje również kilka stanowisk archiwalnych.

Podsumowując, najwięcej stanowisk archeologicznych łącznie znajduje się w Magdalence, gdzie ich liczba wynosi 65. Liczbę ponad 50 stanowisk przekroczyły także miejscowości: Dobrcz, Sienno i Trzeciwiec. Łącznie odnotowano 741 stanowisk w 18 miejscowościach. Nie wskazuje się miejscowości, w której łączna liczba stanowisk

archeologicznych byłaby znacznie większa od reszty. Wykres 2 charakteryzuje stanowiska archeologiczne z obszaru Gminy Dobrcz. Załącznik 3 przedstawia wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

Wykres 3. Nieruchome zabytki archeologiczne z terenu Gminy Dobrcz z wyszczególnieniem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Ochrona stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu odnosi się do planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji

drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, w których znajdują się ustalenia ochronne. Wszelkie prace remontowo – ziemne należy ustalać z WKZ. Trzeba zatem zwrócić się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z wnioskiem o wydanie decyzji administracyjnej zezwalającej na realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego, jeżeli przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Do największych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych zaliczają się:

- działalności inwestycyjne: budowa kanalizacji, wodociągów
- inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe;
- budowy dróg;
- lokalizacje żwirowni i kopalni kruszywa oraz ich wydobywanie;
- planowane zalesienia;
- regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych;
- działalności rabunkowe – nielegalne poszukiwania;
- działalności rolnicze – głęboka orka;
- gwałtowne zjawiska atmosferyczne.

W okresie najbliższych 4 lat na terenie gminy nie zakłada się prac wykopaliskowych mogących wpłynąć na stan stanowisk archeologicznych.

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które zatraciły swoje wartości kulturowe.

W większości miejscowości znajdują się zarówno zabytki archeologiczne, jak i architektoniczne. Jednak te mające największe znaczenie, które występują tylko w rejestrze zabytków (architektoniczne i archeologiczne) znajdują się w 9 miejscowościach. Nie odnotowano miejscowości, w której występowałyby zarówno archeologiczne, jak i architektoniczne obiekty z rejestru zabytków.

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie obiekty o największym znaczeniu dla Gminy Dobrcz figurują w rejestrze zabytków. Według autorów niniejszego dokumentu zabytki wyróżniające się największymi walorami zabytkowymi przedstawiono poniżej. Przedstawione obiekty to kościoły oraz dwory. 3 z 5 przedstawionych obiektów zostały wpisane do rejestru zabytków w latach 90 – tych ubiegłego wieku. Przy krótkiej charakterystyce obiektów umieszczono również fotografie.

DWÓR W KOTOMIERZU

Obiekt zbudowany z cegły, obustronnie tynkowany. Powierzchnia: 1 457 m², kubatura 5 191 m³. W głównej części dach czterospadowy, budynek dwukondygnacyjny z wejściem głównym umieszczonym w ryzalicie zamkniętym frontonem. Balkon podpira 6 kwadratowych kolumn. W części drugiej budynku dach dwuspadowy, naczółkowy kryty dachówką ceramiczną. Budynek założony na rzucie litery L, w połaci dachowej lukarny. Naroża boniowane.

Dwór wybudowano w 2 poł. XIX w. najprawdopodobniej przez starania ówczesnego właściciela majątku Alberta von Klahr. Młodsza część dworu powstała z końcem XIX w.

W skład wyposażenia obiektu wchodzi piec kaflowy z dekoracją typu chinoiserie. Dawna rezydencja obecnie nie jest użytkowana i znajduje się w rękach prywatnych.

Fot. 9. Dwór w Kotomierzu

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP W KOZIELCU

Kościół drewniany, ufundowany przez mieszkańców wsi. Powierzchnia: 89 m², kubatura: 616 m³. Zbudowany na rzucie prostokąta z wyodrębnionym węższym prezbiterium od wschodu i zakrystią od południa, która przylega krótszym bokiem do prezbiterium. Budowla posiada bardzo skromne wyposażenie architektoniczne, składa się na to stolarka okienna i drzwiowa oraz empora.

Kościół wybudowany został w 1906 r. najprawdopodobniej przez lokalnego budowniczego, ufundowany przez mieszkańców. Jego gruntowna przebudowa miała miejsce ok. 1970 r.

Fot. 10. Kościół filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Kozielcu

Źródło: fotografia własna

DWÓR W PAULINACH

Obiekt zbudowany z cegły, obustronnie tynkowany. Powierzchnia: 1 420 m², kubatura 3 530 m³. Dach dwuspadowy, kryty eternitem. Budynek dwukondygnacyjny, założony na rzucie wydłużonego prostokąta o bryle prostopadłościennej z wejściem głównym umieszczonym w ryzalicie środkowym, 2 ryzality boczne, od strony wschodniej dodatkowy ryzalit środkowy. W części północnej dobudówka z pocz. XX w.

Dwór wybudowano w 1880 r. przez ówczesnego właściciela majątku Georga Alberta Groschke. W latach 90. XX w. w dworze znajdował się sklep oraz mieszkali dawni pracowni

Zakładu Rolnego w Paulinach. Dawna rezydencja obecnie nie jest użytkowana i znajduje się w rękach prywatnych.

Fot. 11. Dwór w Paulinach

Źródło: fotografia własna

DWÓR W TRZEBIENIU

Obiekt zbudowany z cegły, obustronnie tynkowany. Powierzchnia: 870 m², kubatura 4 700 m³. Dach płaski, kryty papą. Budynek dwukondygnacyjny, założony na rzucie złożonym z kilku części: części głównej, alkierzu i wieży, części północnej, oficyny przylegającej od północy o bryle rozczłonkowanej z wejściem głównym umieszczonym w loggi, a nad nim balkon. Wieża na rzucie kwadratu, trójkondygnacyjna.

Dwór wybudowano najprawdopodobniej w 1876 r. przez Ludwiga von Klahr zu Hohenhausen - ówczesnego właściciela majątku. W czasie I wojny światowej spalona została oficyna dworu, w późniejszym czasie odbudowana. Po II wojnie światowej obiekt stał się własnością gminną, którą zamieszkiwali lokatorzy. Budynek pierwotnie wybudowano w stylu klasycystycznym, później przebudowano wieżę i alkierz (styl romantyzmu), obecnie bezstylowy. W latach 60. XX w. przeprowadzono remont obiektu, tym samym detal architektoniczny uległ zatarciu. W skład wyposażenia obiektu wchodzi secesyjny piec narożny oraz secesyjne stiuki na sufitach. W dawnym dworze znajdują się obecnie mieszkania socjalne zamieszkiwane przez lokatorów. Nieruchomość jest własnością gminną.

Fot. 12. Dwór w Trzebieniu

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MARII MAGDALENY WE WŁÓKACH

Najstarszy kościół drewniany w powiecie bydgoskim. Powierzchnia: 128 m², kubatura: 830 m³. Budowla z nawą czteroboczną, węższe prezbiterium, zamknięte trójbocznie, z przybudowaną zakrystią. Do nawy przylega kwadratowa wieża. Kościół najprawdopodobniej został wybudowany przez opata koronowskiego Ignacego Gnińskiego. W 1778 r. konsekrowany. Większe naprawy miały miejsce w 1878 r. Wieża kościoła prawdopodobnie późniejsza. Kościół odznacza się prostą bryłą i oszczędnym detałem snycerskim.

Fot. 13. Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny we Włókach
Źródło: fotografia własna

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron, a także wskazanie szans oraz potencjalnych zagrożeń). Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno - gospodarczego. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Tabela 7. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz

SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Bliskość Bydgoszczy. 2. Remediacja i rekultywacja zabytkowej tkanki na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych. 3. Cele, zasady i kierunki opracowań strategicznych zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich.	1. Konkurencja ze strony pobliskich gmin, w tym w szczególności Bydgoszczy. 2. Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. 3. Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych i ich rozbiórki.

4. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy 5. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. 6. Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ład przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. 7. Nowoczesne techniki informatyczne stwarzające możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację (tworzenie edukacyjnych baz danych). 8. Lokalne tematyczne strony internetowe. 9. Organizacja imprez kulturowych, tematycznych wystaw podczas których podkreśla się lokalną kulturę. 10. Zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w edukację kulturalną – warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady. 11. Promowanie grup przywracających dawne zwyczaje regionalne (grupy taneczne i muzyczne). 12. Korzystne położenie dla turystyki – liczne jeziora, Wisła. 13. Nowo powstała ustawa o rewitalizacji oraz powstający Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Dobrcz.	4. Brak środków na renowację zabytkowych obiektów (zwłaszcza licznych budynków gospodarczych wchodzących w skład zespołów folwarcznych będących własnością prywatną). 5. Braki w edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. 6. Brak możliwości ochrony konserwatorskiej i wsparcia finansowego zabytków. 7. Duża liczba właścicieli w przypadku założeń dworsko – parkowych. 8. Brak pamięci o opuszczonych cmentarzach. 9. Wprowadzenie nowego budownictwa w otoczenie zabytkowych budynków mieszkalnych, często niezgodnego kubaturowo. 10. Brak zainteresowania historią i twórczością ludową wśród młodych pokoleń. 11. Wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych.
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Liczne występowanie stanowisk archeologicznych. 2. Bardzo duża liczba cmentarzy ewangelickich. 3. Stosunkowo dobrze zachowane obiekty wpisane do rejestru zabytków. 4. Występowanie obiektów kolejowych i pokolejowych. 5. Liczne Plany Odnowy Miejscowości, w których podkreśla się historię miejscowości. 6. Występowanie 12 świetlic wiejskich. 7. Prężnie działający Gminny Ośrodek Kultury w Dobrczu oraz Muzeum Regionalne w Karolewie. 8. Organizacja wszechstronnych form pobudzających zainteresowanie dziedzictwem kulturowym – spotkania, festiwale, festyny, konkursy, wystawy. 9. Szlak nadwiślański oraz jeziora koronowskich.	1. Brak dostępu do niektórych zabytkowych obiektów (własność prywatna). 2. Występowanie tylko jednej biblioteki publicznej w Dobrczu – brak filii. 3. Brak informacji na stronie internetowej gminy o zabytkach. 4. Brak środków na opiekę nad zabytkami. 5. Postępująca degradacja części cmentarzy, parków oraz obiektów w zespołach folwarcznych. 6. Brak świadomości mieszkańców miejscowości o występowaniu zabytkowych obiektów (szczególnie w przypadku ewidencji). 7. Brak dokumentów w zakresie strategii rozwoju kultury. 8. Niezadowalające oznakowanie cennych obiektów kulturowych bądź ich brak. 9. Niewystarczające propagowanie twórczości lokalnych artystów.

10. Potencjał społeczny – koła gospodyń wiejskich oraz zespół ludowy „Karolaki”. 11. Publikacje książkowe, broszury informacyjne na temat gminy. 12. Liczne gospodarstwa agroturystyczne.	10. Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji – ocieplanie budynków) 11. Niezadowalająca baza gastronomiczna. 12. Brak Informacji Turystycznej na terenie gminy. 13. Brak szlaku turystycznego promującego zabytki na terenie gminy.
---	--

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla, gminnych dokumentów strategicznych oraz inwentaryzacji terenowej z diagnozą stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotowy Program w zakresie ochrony zabytków gminy odnosi się do działań, o których mowa w art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. Priorytet I

Ochrona, kształtowanie i gospodarowanie krajobrazem kulturowym.

2. Priorytet II

Badanie i dokumentacja zasobu kulturowego.

3. Priorytet III

Promocja oraz edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego i turystyki.

7.2 Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4 - letni okres obowiązywania Programu.

Jako kierunki działań realizacji Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz w ramach przyjętych priorytetów uznano:

- 1. *Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.***
- 2. *Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych.***
- 3. *Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków.***
- 4. *Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego.***
- 5. *Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.***
- 6. *Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej w różne formy aktywności.***
- 7. *Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.***
- 8. *Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych.***
- 9. *Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.***
- 10. *Turystyczna promocja regionu.***
- 11. *Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej.***

W ramach każdego z 3 głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania. Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami ustala obowiązek złożenia po 2 latach przez władze Gminy sprawozdania z wykonania GPOnZ. W związku z powyższym dla realizacji zadań wyznaczono dwa okresy: etap pierwszy, po którym gmina dokona sprawozdania (do połowy 2018 r., za okres 2016 - 2017) oraz etap drugi (2018 - 2019).

W Programie przypisano zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz jest pierwszym opracowaniem o takim charakterze, wykonanym dla obszaru gminy. Założono, iż w czasie trwania pierwszego etapu realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów. Najważniejszym wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a Gminą. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do zabytków, ich pielęgnacji, ratowania oraz niezbędnego finansowania.

Planowany zakres działań wraz z etapowaniem przedstawiono w kolejnej tabeli.

Tabela 8. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Dobrcz

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I - Ochrona, kształtowanie i gospodarowanie krajobrazem kulturowym			
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych.		
	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy.		
	Wystąpienie z wnioskami mającymi na celu uzyskanie dotacji do remontów zabytków rejestrowych.		
	Uporządkowanie terenów dawnych cmentarzy ewangelickich i cholerycznych oraz ich zabezpieczenie. Dla terenów cmentarzy należy w widocznym miejscu umieścić tablicę informacyjną.		
	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni, z uwzględnieniem starodrzewia na terenie cmentarzy (także nieczynnych), zespołów podworskich. Na szczególną uwagę zasługują parki dworskie znajdujące się w rejestrze zabytków oraz aleje dojazdowe prowadzące do dworów.		
	Utworzenie budżetu gminnego na rzecz dofinansowań najbardziej potrzebnych remontów obiektów będących w GEZ.		
	Modernizacja budynków należących do gminy, będących w GEZ.		
	Utworzenie w pałacu w Trzebieniu ośrodka kultury.		
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych	Przestrzeganie ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dóbr kultury.		
	Przeciwdziałanie samowolom budowlanym, zwłaszcza przy obiektach o walorach zabytkowych prowadzącym do zanikania tradycyjnych cech zabudowy regionu.		
	Racjonalne gospodarowanie przestrzenią – zwrócenie uwagi na dopasowanie nowo powstających budynków do istniejących już obiektów będących w GEZ.		
Priorytet II - Badanie i dokumentacja zasobu kulturowego			
Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w formie elektronicznej.		
	Uświadomienie właścicielom zabytków, o włączeniu obiektów do GEZ.		
	Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych.		
	Podjęcie działań mających na celu oznakowanie obiektów rejestrowych.		
	Współpraca ze Starostwem, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz innymi instytucjami związanymi z ochroną dziedzictwa kulturowego.		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	Stworzenie (rozbudowanie istniejącego) gminnego portalu cyfrowego z ogólnodostępną bazą danych o zasobach kulturowych regionu.		
	Dostęp do Internetu (jako edukacyjnej bazy danych) w publicznych placówkach oświatowych, w wiejskich świetlicach.		
	Wspieranie tworzenia przez lokalną społeczność regionalnych portali tematycznych, hobbystycznych.		
Priorytet III - Promocja oraz edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego i turystyki			
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.		
	Opracowanie dla lokalnej społeczności kampanii informacyjnej odnośnie możliwości pozyskania środków na cele kulturowe, w tym rewaloryzację obiektów architektury.		
	Stworzenie systemu odpowiednich ulg i rekompensat finansowych dla właścicieli i dzierżawców obiektów zabytkowych mających na celu podejmowanie przez nich działań rewaloryzacyjnych.		
Zwiększenie świadomości kulturowej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	Wykreowanie wizerunku gminy, w oparciu o dziedzictwo kulturowe i lokalną tożsamość mieszkańców.		
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów.		
	Przygotowanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców gminy umożliwiających bieżącą opiekę nad założeniami zieleni oraz cmentarzami.		
	Opracowanie cyklu spotkań dla mieszkańców gminy uświadamiających im rolę zabytków na terenie gminy.		
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Organizacja imprez kulturowych.		
	Organizacja konkursów fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim (pejzaż, architektura, ludzie, wydarzenia).		
	Opracowanie konkursu na zabytek najbardziej zadbane.		
	Organizacja konkursów na zaprojektowanie kieszonkowego przewodnika turystycznego gminy z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i kulturowych.		
Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturowych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	Organizacja konkursów plastycznych związanych z kulturą lokalną (obrazy, makiety).		
	Wspieranie istniejących grup przywracających dawne praktyki taneczne, muzyczne, kulinarne związane z lokalnym folklorem.		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Promocja Muzeum Regionalnego w Karolewie.		
	Stworzenie programu motywującego lokalną społeczność do przekazywania pamiątek lokalnych na rzecz Muzeów na obszarze Gminy Dobrcz jako wspólne dobro mieszkańców regionu.		
Turystyczna promocja regionu	Promocja książek, publikacji dotyczących gminy i jej zasobów przyrodniczo - kulturowych.		
	Zamieszczenie w gminnym portalu cyfrowym w dziale informacji turystycznej map zabytków.		
	Promocja lokalnych festynów oraz regionalnych potraw.		
	Promocja gminy w oparciu o m.in. najstarszy kościół powiatu bydgoskiego we Włókach.		
Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Promocja wyznaczonych już szlaków turystycznych, zwłaszcza w odniesieniu do Wiślanej Trasy Rowerowej.		
	Opracowanie koncepcji wytyczenia szlaku turystycznego promującego najważniejsze zabytki gminy.		
	Stworzenie projektu form małej architektury (ławki, śmietniki, altany) towarzyszącej trasom turystycznym i najważniejszym obiektom zabytkowym gminy.		
	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych.		
	Stworzenie sezonowego punktu informacji turystycznej w Dobrczu oraz odpowiedniej bazy gastronomicznej.		

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Dobrcz w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego programu stanowi szansę na rozwój w Gminie Dobrcz oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. WKZ),
- b) **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Dobrcz, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Gminnego Programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Dobrcz uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocenę przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (muzea, domy kultury, świetlice wiejskie, biblioteki),
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy turystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy Dobrcz Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na stronie internetowej Gminy Dobrcz.

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane.

Gmina i podległe jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla Gminy Dobrcz mogą być uzyskane z następujących źródeł:

- środki publiczne;
- środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe);
- środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne);
- środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek, organizacji, fundacji, instytucji kościelnych).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków.
3. Organ stanowiący - gminy, powiaty, samorządy województwa realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

Poniżej wskazano przykładową listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedstawionym Programie.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. mecenat, są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez między innymi jednostki samorządu terytorialnego. Na rok 2016 zostały przedstawione następujące programy:

1. Wydarzenia artystyczne.
2. Kolekcje.
3. Promocja literatury i czytelnictwa.
4. Edukacja.
5. Obserwatorium kultury.
6. Dziedzictwo kulturowe.
7. Rozwój infrastruktury kultury.
8. Promesa MKiDN.
9. Kultura dostępna.
10. Promocja kultury polskiej za granicą 2017 – promesa.

Program dziedzictwo kulturowe ma za zadanie wspierać działalność muzeów oraz popularyzować lokalną kulturę. Jego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z priorytetów, w których uwzględniono ich cel oraz pulę dofinansowania. Priorytety programu „Dziedzictwo kulturowe”:

1. Ochrona zabytków – celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
2. Wspieranie działań muzealnych - celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.
3. Kultura ludowa i tradycyjna - celem priorytetu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą - celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.
5. Ochrona zabytków archeologicznych - celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
6. Miejsca Pamięci Narodowej - celem priorytetu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy

Dotacja realizowana jest ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Kujawsko-Pomorski. Jest to dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354), przeznacza się m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej. Przewiduje się wykonanie tylko podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże), ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle,

epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu

Przedmiotem dofinansowania objęty może być pełen zakres prac związanych z konserwacją i rekonstrukcją przyrodniczą, konserwacją i rekonstrukcją urządzeń wodnych w parkach w zespołach pałacowo lub dworsko - parkowych (za wyjątkiem przygotowania dokumentacji i nadzoru).

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Kujawsko-Pomorski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020 będzie podstawowym instrumentem realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020 zawiera listę osi priorytetowych, których jest 12. Czwartą osią priorytetową jest region przyjazny środowisku. W jej ramach wspierane będą projekty realizowane w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i na obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych, a także na konserwację zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne. Inwestycje w zakresie kultury będą skoncentrowane na realizacji projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego oraz obiektów zabytkowych ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu, a także na rozwoju zasobów kultury. Przedstawiono tu priorytet inwestycyjny 6c. „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Program ten jest kontynuacją głównych kierunków inwestycyjnych zawartych w poprzedniej perspektywie 2007 – 2013.

W ramach programu ma funkcjonować 10 osi priorytetowych, w tym oś 8, pod nazwą ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Przewidziana dotacja na cele kultury ma wynieść 467,3 mln euro.

Finansowanie przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) stanowi formę realizacji zadań publicznych przez podmiot prywatny przy wykorzystaniu możliwości finansowych, organizacyjnych lub innych podmiotu prywatnego. Istotą partnerstwa jest to, iż zlecającym zadanie jest podmiot publiczny, natomiast wykonawcą partner prywatny, którym zgodnie z ustawą o PPP jest przedsiębiorca lub przedsiębiorca zagraniczny.

Szczegółowe informacje w zakresie dofinansowań i związanych z nimi programów znajdują się na stronach internetowych przedstawionych instytucji.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;*
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;*
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;*
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.*

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań.

Art. 29. 1. Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Cele określone w GPOnZ dla Gminy Dobrcz będą osiąganę przez:

- wspólne działania władz Gminy z Ministerstwem Kultury, Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Starostwem Powiatowym w Bydgoszczy, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów;
- inicjatywy własne władz Gminy Dobrcz;
- stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- inne działania aktywizujące.

XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA

Wybrane akty prawne:

Stan prawny na październik 2016 r.

Regulacje prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu ustawach. Do najważniejszych z nich, w kontekście realizacji niniejszego Programu, należy zaliczyć:

- Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm.),
- Ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446),
- Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015, poz. 1515),
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015, poz. 199 ze zm.),
- Ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290),
- Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013, poz. 1232 ze zm.),
- Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651 ze zm.),
- Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774),
- Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406),
- Ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 239 ze zm.),
- Ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777),
- Ustawę z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2015, poz. 2126),
- Ustawę z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2015, poz. 935 ze zm.),
- Ustawę z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. z 2015, poz. 696),
- Ustawę z 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987),
- Ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642),
- Ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015, poz. 1446),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661),

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 , poz. 399 ze zm.).

Literatura i wybrane dokumenty programowe:

- Strategia Rozwoju Kraju 2020,
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2014–2017.
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2020,
- Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013 – 2016,
- Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bydgoskiego na lata 2013-2016,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Dobrcz,
- Strategia Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014 – 2022,
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Dobrcz,
- Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Dobrcz,
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, NID 2009,
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, Poradnik prawny Konserwatora Zabytków, Kurier Konserwatorski,
- Wytoczne opracowywania karty adresowej zabytku nieruchomego, Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie, Warszawa 2011 r.,
- Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków ICOMOS, Politechnika Lubelska, Warszawa – Lublin 2009 r.,
- Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.,
- Geografia osadnictwa, Daniela Szymańska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009,
- Wiśłana Trasa Rowerowa, Dobrcz i okolice, W. Bykowski, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu,
- Dobrcz na weekend,
- VIII wieków Dobrcza na kartach historii 1213 – 2013, Omikron, D. Karbowski, Dobrcz 2013.

Dostępne strony internetowe:

www.sejm.gov.pl	www.stat.gov.pl
www.natura2000.gdos.gov.pl	www.geoportal.gov.pl
www.geoserwis.gdos.gov.pl/mapy	www.wikimapia.org
www.mir.gov.pl	www.mkidn.gov.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl	www.torun.wkz.gov.pl
www.partnerstwopublicznoprywatne.info	www.nid.pl
www.odleglosci.info	www.dobrcz.bip.net.pl
www.polskiezabytki.pl	www.gok.dobrcz.info
www.isap.sejm.gov.pl	www.takajestem.gminadobrcz.pl
www.obszary.natura2000.org.pl	www.kazmiyrz.pl
www.emgsp.pgi.gov.pl	www.powidla.pl
www.planyzagospodarowania.pl	www.komukomu.com.pl
www.atlaswsi.pl	www.atlas.kujawsko-pomorskie.pl

Materiały w posiadaniu Urzędu Gminy Dobrcz:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Dobrcz,
- Strategia Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014 – 2022,
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Dobrcz,
- Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Dobrcz,
- VIII wieków Dobrcza na kartach historii 1213 – 2013, Omikron, D. Karbowski, Dobrcz 2013.

Materiały przekazane przez instytucje:

- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy
wykaz zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, rejestr zabytków (architektoniczne i archeologiczne).

SPIS RYCIN

Ryc. 1. Gmina Dobrcz w układzie gmin.....	6
Ryc. 2. Położenie Gminy Dobrcz na tle Polski.....	6
Ryc. 3. Miejscowości w Gminie Dobrcz.....	28
Ryc. 4. Dobrcz w 1912 r.....	29
Ryc. 5. Kotomierz w 1912 r.....	30
Ryc. 6. Wudzyn w 1913 r.....	30
Ryc. 7. Stronno w 1912 r.....	31
Ryc. 8. Strzelce Górne w 1912 r.....	32
Ryc. 9. Sienno w 1912 r.....	32
Ryc. 10. Borówno w 1912 r.....	33
Ryc. 11. Rejony etnograficzne województwa kujawsko - pomorskiego	34
Ryc. 12. Herb Gminy Dobrcz.....	36
Ryc. 13. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	37

SPIS TABEL

Tabela 1. Przykładowe zmiany nazw miejscowości z terenu Gminy Dobrcz	25
Tabela 2. Charakterystyka cmentarzy znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Dobrcz	44
Tabela 3. Zabytkowe dwory z terenu Gminy Dobrcz	45
Tabela 4. Zabytkowe parki z terenu Gminy Dobrcz	46
Tabela 5. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Dobrcz.....	47
Tabela 6. Pozostałe zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością gminy z terenu Gminy Dobrcz.....	48
Tabela 7. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Dobrcz	54
Tabela 8. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Dobrcz.....	58

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji z terenu Gminy Dobrcz	42
Wykres 2. Struktura własności obiektów ujętych w GEZ z terenu Gminy Dobrcz.....	49
Wykres 3. Nieruchome zabytki archeologiczne z terenu Gminy Dobrcz z wyszczególnieniem na miejscowości	50

SPIS FOTOGRAFII

<i>Fot. 1. Powidła Strzeleckie</i>	<i>35</i>
<i>Fot. 2. Oficyna dworska w Karolewie – Muzeum Regionalne</i>	<i>40</i>
<i>Fot. 3. Wnętrze Muzeum Regionalnego.....</i>	<i>41</i>
<i>Fot. 4. Budynek mieszkalny drewniany w Trzeciewcu z pocz. XIX w.</i>	<i>43</i>
<i>Fot. 6. Cmentarz ewangelicki w Borównie</i>	<i>45</i>
<i>Fot. 7. Dwór w Strzelcach Górnych</i>	<i>46</i>
<i>Fot. 8. Park w Gądeczu.....</i>	<i>47</i>
<i>Fot. 9. Dawny kościół ewangelicki we Włókach</i>	<i>48</i>
<i>Fot. 10. Dwór w Kotomierzu</i>	<i>52</i>
<i>Fot. 11. Kościół filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Kozielcu</i>	<i>52</i>
<i>Fot. 12. Dwór w Paulinach.....</i>	<i>53</i>
<i>Fot. 13. Dwór w Trzebieniu.....</i>	<i>53</i>
<i>Fot. 14. Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny we Włókach</i>	<i>54</i>

XIII. ANEKSY**Załącznik nr 1****Obiekty nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków - obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych**

(Źródło: opracowanie własne na podstawie kart adresowych oraz wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ewidencji wojewódzkiej przekazany przez WUOZ, Delegatura w Bydgoszczy)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Adres	Uwagi
1	Gądecz	założenie dworsko – parkowe – dwór	4 ćw. XIX w.	33	nr w rejestrze A/1078 z 12.12.1994 r.
2	Gądecz	założenie dworsko – parkowe – park	1 poł. XIX w.		nr w rejestrze A/1078 z 12.12.1994 r.
3	Karolewo	pozostałości założenia dworsko – parkowego – oficyna dworska, ob. muzeum	poł. XIX w.	8	nr w rejestrze A/1119 z 04.10.1993 r.
4	Karolewo	pozostałości założenia dworsko – parkowego – park	2 poł. XIX w.		nr w rejestrze A/1119 z 04.10.1993 r.
5	Kotomierz	założenie dworsko – parkowe – dwór	2 poł. XIX w.	15	nr w rejestrze A/1001 z 05.06.1987 r.
6	Kotomierz	założenie dworsko – parkowe – park	pocz. XIX w.		nr w rejestrze A/1001 z 05.06.1987 r.
7	Kozielec	kościół filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	1906 r.		nr w rejestrze A/787 z 23.10.1991 r.
8	Pauliny	założenie dworsko – parkowe - dwór	1880 r.	7	nr w rejestrze A/1011 z 10.12.1992 r.
9	Pauliny	założenie dworsko – parkowe - park	2 poł. XIX w.		nr w rejestrze A/1011 z 10.12.1992 r.
10	Pauliny	założenie dworsko – parkowe – mur kamiennie-ceglany	k. XIX w.		nr w rejestrze A/1011 z 10.12.1992 r.
11	Trzebień	założenie dworsko – parkowe – dwór	1876 r.	42	nr w rejestrze A/1095 z 17.03.1994 r.
12	Trzebień	założenie dworsko – parkowe – park	2 poł. XIX w.		nr w rejestrze A/1095 z 17.03.1994 r.
13	Trzęsacz	założenie dworsko – parkowe – dwór	2 poł. XIX w., przeb. ok. 1900 r.	25	nr w rejestrze A/1411 z 29.10.1991 r.
14	Trzęsacz	założenie dworsko – parkowe – park	poł. XIX w.		nr w rejestrze A/1411 z 29.10.1991 r.
15	Trzęsacz	założenie dworsko – parkowe – obora, ob. magazyn	1883 r.		nr w rejestrze A/1411 z 29.10.1991 r.”
16	Trzęsacz	założenie dworsko – parkowe – obora, ob. magazyn	1876 r.		nr w rejestrze A/1411 z 29.10.1991 r.
17	Trzęsacz	założenie dworsko – parkowe – spichlerz, ob. magazyn	1856 r.		nr w rejestrze A/1411 z 29.10.1991 r.
18	Włóki	kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny	1699 r.		nr w rejestrze A/777 z 08.06.1955 r.

Załącznik nr 2

**Obiekty nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków - obiekty ujęte
w wojewódzkiej ewidencji zabytków wraz z dodatkowymi obiektami**

(Źródło: opracowanie własne na podstawie kart adresowych oraz wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ewidencji wojewódzkiej przekazany przez WUOZ, Delegatura w Bydgoszczy)

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Uwagi
1	Aleksandrowiec	zespół leśniczówki – budynek mieszkalny	pocz. XX w.	2	
2	Aleksandrowiec	zespół leśniczówki – budynek gospodarczy	pocz. XX w.	2	
3	Augustowo	pozostałości zespołu dworskiego – spichlerz	1919 r.		
4	Augustowo	pozostałości zespołu dworskiego – park	2 poł. XIX w.		
5	Borówno	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Gdańska 4	
6	Borówno	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	ul. Gdańska 4	
7	Borówno	budynek mieszkalny	1908 r.	ul. Kwiatowa 10	
8	Borówno	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	ul. Topolowa	
9	Borówno	cmentarz ofiar terroru hitlerowskiego z okresu wojny 1939 - 1945	po 1945 r.	ul. Leśna	
10	Chełmszczonka	dwór, ob. klasztor misjonarzy Ducha Św.	1 poł. XIX w., 1970 r.	2	
11	Dobrcz	kościół p.w. św. Wawrzyńca	1850 – 1859 r., 1897 r.	ul. Długa	
12	Dobrcz	ogrodzenie kościoła p.w. św. Wawrzyńca	1850 r., przeb. 2000 r.	ul. Długa	
13	Dobrcz	budynek mieszkalny – plebania	1850 r.	ul. Długa 40	
14	Dobrcz	budynek mieszkalny, ob. sklep spożywczy	1913 r.	ul. Długa 23	
15	Dobrcz	budynek mieszkalny i przedszkole	pocz. XX w.	ul. Długa 33	
16	Dobrcz	cmentarz parafialny rzymsko - katolicki	1964 r.	ul. Długa	
17	Dobrcz	cmentarz przykościelny rzymsko - katolicki	1 poł. XVIII w.	ul. Długa	
18	Gądecz	kapliczka	ok. 1900 r.	przy 13	
19	Gądecz	zespół dworski - rządcówka	1875 r.		
20	Kotomierz	zespół pałacowy – ogrodzenie	1890 r.		
21	Kotomierz	zespół pałacowy – stajnia, ob. obora	1860 r.		
22	Kotomierz	zespół pałacowy – owczarnia, ob. jałownik	1870 r.		
23	Kotomierz	zespół pałacowy – stodoła, ob. garaż	1900 r.		
24	Kotomierz	zespół pałacowy – stodoła, ob. magazyn	1923 r.		
25	Kotomierz	zespół pałacowy – lamus	1860 r.		
26	Kotomierz	szkoła ob. budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Koronowska 8	
27	Kotomierz	szkoła ob. budynek mieszkalny	1 poł. XX w.	ul. Kościelna 10	
28	Kotomierz	budynek gospodarczy	1 poł. XX w.	ul. Kościelna 10	
29	Kotomierz	dworzec kolejowy	pocz. XX w.	ul. Długa 3	
30	Kotomierz	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	ul. Długa 3	
31	Kotomierz	dawny szalet	pocz. XX w.	ul. Długa 3	
32	Kotomierz	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Długa 4	
33	Kotomierz	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Długa 5	
34	Kotomierz	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Długa 8	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Uwagi
35	Kotomierz	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Długa 6	
36	Kotomierz	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Długa 12	
37	Kotomierz	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	przy ul. Podgórna 2	
38	Kotomierz	cmentarz ewangelicki	k. XIX w.		
39	Kozielec	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
40	Kozielec	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
41	Kozielec	szkoła, ob. budynek mieszkalny i sklep spożywczy	ok. 1930 r.	25	
42	Kusowo	cmentarz pocholeryczny	XIX w.		
43	Kusowo	pozostałości zespołu dworskiego – chlew, ob. magazyn	1903 r.		
44	Kusowo	pozostałości zespołu dworskiego – stodoła, ob. magazyn nawozów	1910 r.		
45	Kusowo	pozostałości zespołu dworskiego – park	k. XIX w.		
46	Pauliny	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
47	Pauliny	zespół dworski – obora	1855 r.		
48	Pauliny	zespół dworski – stodoła	1855 r.		
49	Pyszczyń	dwór	ok. 1830 r.	17	
50	Pyszczyń	park dworski	ok. 1830 r.		
51	Pyszczyń	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
52	Sienno	pozostałości zespołu dworskiego – stajnia, ob. chlew	1919 r.		
53	Sienno	pozostałości zespołu dworskiego – kurnik i magazyn nasion, ob. kurnik	1903 r.		
54	Sienno	pozostałości zespołu dworskiego – spichlerz	1919 r.		
55	Sienno	pozostałości zespołu dworskiego – wozownia, ob. garaże i magazyn	1919 r.		
56	Sienno	pozostałości zespołu dworskiego – park	2 poł. XIX w.		
57	Sienno	budynek mieszkalny – chata drewniana	k. XIX w.	ul. Parkowa 1	
58	Sienno	budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalny świetlica	pocz. XX w.	ul. Jesionowa 13	
59	Sienno	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
60	Stronno	szkoła	pocz. XX w.	ul. Szkolna 26	
61	Stronno	dworzec z częścią mieszkalną	1 poł. XIX w.	ul. Dworcowa 3	
62	Stronno	budynek mieszkalny	1928 r.	ul. Dworcowa 1	
63	Stronno	budynek mieszkalny – chata drewniana	2 poł. XIX w.	ul. Dębowa 2	
64	Stronno	budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	ul. Dębowa 2	
65	Stronno	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	przy ul. Dębowa 2	
66	Strzelce Dolne	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
67	Strzelce Dolne	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.		
68	Strzelce Dolne	zagroda nr 7 - dom	ok. 1900 r.	40 (dawny nr 7)	
69	Strzelce Dolne	zagroda nr 7 - obora	1904 r.	40 (dawny nr 7)	
70	Strzelce Dolne	dom	pocz. XIX w.	44 (dawny nr 5)	
71	Strzelce Dolne	dom	ok. 1900 r.	36 (dawny nr 31)	
72	Strzelce Dolne	młyn, ob. budynek gospodarczy	pocz. XX w.	przy 37	
73	Strzelce Górne	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.		
74	Strzelce Górne	zespół dworski – dwór	2 poł. XIX w.	6	
75	Strzelce Górne	zespół dworski – park	2 poł. XIX w.		

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Uwagi
76	Suponin	szkoła, ob. dom mieszkalny	ok. 1930 r.	1	
77	Trzebień	szkoła, ob. świetlica i budynek mieszkalny	pocz. XX w.	40	
78	Trzebień	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	40	
79	Trzebień	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	39	
80	Trzebień	budynek mieszkalny drewniany - poniatówka	1 poł. XX w.	48	
81	Trzebień	budynek mieszkalny drewniany - poniatówka	1 poł. XX w.	50	
82	Trzebień	budynek mieszkalny drewniany - poniatówka	1 poł. XX w.	52	
83	Trzebień	zespół pałacowy - obora	1890 – 1900 r.		
84	Trzeciewiec	szkoła, ob. budynek mieszkalny	pocz. XX w.	64	
85	Trzeciewiec	dom	pocz. XX w.	23 (dawny nr 7)	
86	Trzeciewiec	zagroda nr 41 - dom	1946 r.	41	
87	Trzeciewiec	zagroda nr 41 - obora	ok. 1945 r.	41	
88	Trzeciewiec	budynek mieszkalny drewniany	pocz. XIX w.	48	
89	Trzeciewiec	budynek mieszkalny	ok. 1924 r.	69	
90	Trzeciewiec	budynek gospodarczy	1924 r.	69	
91	Trzeciewiec	młyn	pocz. XX w.	15	
92	Trzeciewiec	cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	przy 67	
93	Trzęsacz	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	przy 33	
94	Włóki	kościół ewangelicki, ob. kościół filialny rzymsko – katolicki p.w. MB Królowej Polski	I. 20. XX w.		
95	Włóki	pastorówka, ob. budynek mieszkalny	I. 20. XX w.	44	
96	Włóki	szkoła	ok. 1900 r.	23	
97	Włóki	dom	pocz. XX w.	26 (dawny nr 30)	
98	Włóki	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	przy 16	
99	Włóki	cmentarz polskich żołnierzy 1939 – 1945	1947 r.		
100	Włóki	cmentarz przykościelny rzymsko – katolicki	k. XVII w.		
101	Wudzyn	kościół p.w. św. Barbary	18882 – 1883 r.	ul. Kościelna 2	
102	Wudzyn	kapliczka			
103	Wudzyn	szkoła, ob. dom mieszkalny	1906 r.	ul. Długa 35	
104	Wudzyn	budynek mieszkalny	1 poł. XX w.	ul. Lipowa 22	
105	Wudzyn	budynek mieszkalny – chata drewniana	k. XIX w.	ul. Lipowa 18	
106	Wudzyn	budynek mieszkalny	1 poł. XX w.	ul. Leśna 1	
107	Wudzyn	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Długa 2	
108	Wudzyn	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	ul. Długa 2	
109	Wudzyn	budynek mieszkalny	k. XIX w., pocz. XX w.	ul. Lipowa 6	
110	Wudzyn	budynek gospodarczy	1934 r.	ul. Lipowa 6	
111	Wudzyn	budynek mieszkalny – chata drewniana	XIX/XX w.	ul. Długa 14	
112	Wudzyn	budynek mieszkalny – chata drewniana	k. XIX w.	ul. Długa 33	
113	Wudzyn	budynek mieszkalny – chata drewniana	k. XIX w.	ul. Lipowa 1	
114	Wudzyn	cmentarz przykościelny rzymsko – katolicki	poł. XVIII w.		
115	Wudzyn	cmentarz wojenny	I. 40. XX w.		
116	Wudzyn	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Uwagi
117	Wudzyn	cmentarz parafialny rzymsko – katolicki	1952 r.		
118	Wudzynek	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Główna 12	
119	Wudzynek	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	ul. Główna 6	
120	Wudzynek	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Główna 5	
121	Wudzynek	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	ul. Główna 9	
122	Wudzynek	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
123	Zalesie	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		
124	Zła Wieś	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		
125	Aleksandrowiec	zespół leśniczówki – budynek gospodarczy	pocz. XX w.	2	obiekt włączony dodatkowo
126	Augustowo	kapliczka Jezusa Chrystusa	1904 r.		obiekt włączony dodatkowo
127	Borówno	kapliczka NMP	1946 r.		obiekt włączony dodatkowo
128	Dobrcz	kapliczka Najświętszego Serca Jezusa Chrystusa	1909, 1946. 2009 r.		obiekt włączony dodatkowo
129	Pauliny	budynek mieszkalno - gospodarczy	pocz. XX w.	7	obiekt włączony dodatkowo
130	Stronno	budynek gospodarczy	1 poł. XX w.	ul. Dworcowa 1	obiekt włączony dodatkowo
131	Stronno	budynek mieszkalny	1 poł. XX w.	ul. Dworcowa 46	obiekt włączony dodatkowo
132	Stronno	kapliczka Najświętszego Serca Jezusa Chrystusa	1949, 1996 r.		obiekt włączony dodatkowo
133	Stronno	budynek mieszkalny – chata drewniana	pocz. XX w.	ul. Szkolna 3	obiekt włączony dodatkowo
134	Strzelce Dolne	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	14	obiekt włączony dodatkowo
135	Strzelce Dolne	kapliczka NMP	1947 r.		obiekt włączony dodatkowo
136	Trzebień	budynek mieszkalny - poniatówka	1928 r.	49	obiekt włączony dodatkowo
137	Trzebień	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.		obiekt włączony dodatkowo
138	Wudzyn	budynek mieszkalny – chata drewniana	k. XIX w.	ul. Długa 37	obiekt włączony dodatkowo
139	Wudzyn	budynek gospodarczy	k. XIX w.	ul. Długa 37	obiekt włączony dodatkowo

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Adres	Uwagi
140	Wudzyn	kapliczka św. Jana	pocz. XX w.		obiekt włączony dodatkowo
141	Wudzyn	kapliczka św. Antoniego	1940 – 1950 r.		obiekt włączony dodatkowo
142	Wudzynek	kapliczka Najświętszego Serca Jezusa Chrystusa	1940 – 1950 r.		obiekt włączony dodatkowo
143	Wudzynek	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	ul. Główna 6	obiekt włączony dodatkowo

Załącznik nr 3

**Obiekty archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków - obiekty ujęte
w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz rejestrze**

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart adresowych oraz wykazu stanowisk archeologicznych w Gminie
Dobrcz przekazany przez WUOZ, Delegatura w Bydgoszczy

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
1	Borówno	1	35-39	126		ślad osadnictwa - średniowiecze
2	Borówno	2	35-39	127		punkt osadniczy/osada?/ - kultura pucharów lejkowatych (neolit) ślad osadnictwa - nieokreślone
3	Borówno	3	35-39	128		obozowisko - mezolit
4	Borówno	4	35-39	129		punkt osadniczy - późne średniowiecze
5	Borówno	5	35-39	130		punkt osadniczy - kultura świderska, punkt osadniczy - kultura komornicka, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
6	Borówno	6	35-39	131		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
7	Borówno	7	35-39	132		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
8	Borówno	8	35-39	133		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy/osada?/ - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
9	Borówno	9	35-39	134		punkt osadniczy/osada?/ - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
10	Borówno	10	35-39	135		ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - okres rzymski, osada średniowiecze
11	Borówno	11	35-39	136		punkt osadniczy - późne średniowiecze
12	Borówno	12	35-39	137		punkt osadniczy - późne średniowiecze
13	Borówno	13	35-39	138		punkt osadniczy - późne średniowiecze
14	Borówno	14	35-39	139		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
15	Borówno	15	35-39	140		ślad osadnictwa - średniowiecze
16	Borówno	16	35-39	141		ślad osadnictwa - średniowiecze
17	Borówno	17	35-39	142		ślad osadnictwa - okres rzymski
18	Borówno	18	35-39	143		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
19	Borówno	19	35-39	144		punkt osadniczy/osada?/ - średniowiecze
20	Borówno	20	35-39	145		punkt osadniczy - późne średniowiecze
21	Borówno	21	35-39	146		ślad osadnictwa - mezolit
22	Borówno	22	35-39	147		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, ślad osadnictwa - późne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny, ślad osadnictwa - nieokreślone
23	Borówno	23	35-39	148		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze
24	Borówno	24	35-39	149		ślad osadnictwa-kultura łużycka
25	Borówno	25	35-39	150		osada - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
26	Borówno	26	35-39	151		ślad osadnictwa - kultura amfor kulistych, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy/osada - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
27	Borówno	27	35-39	152		punkt osadniczy - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
28	Borówno	28	35-39	153		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura amfor kulistych, cmentarzysko?/osada? - kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
29	Borówno	29	35-39	154		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
30	Borówno	30	35-39	155		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - neolit schyłkowy, cmentarzysko - kultura łużycka, osada? - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
31	Borówno	31	35-39	156		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - schyłkowy neolit/ wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - kultura łużycka, ślad osadniczy - wczesne średniowiecze
32	Borówno	32	35-39	157		punkt osadniczy - kultura łużycka, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
33	Borówno	33	35-39	158		ślad osadnictwa - epoka brązu ślad osadnictwa - nieokreślone
34	Borówno	34	35-39	159		ślad osadnictwa - kultura łużycka
35	Borówno	35	35-39	160		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
36	Borówno	36	35-39	161		punkt osadniczy - późne średniowiecze
37	Borówno	37	35-39	162		punkt osadniczy - mezolit? ślad osadnictwa - późne średniowiecze
38	Borówno	38	35-39	163		punkt osadniczy - późne średniowiecze
39	Borówno	39	35-39	164		punkt osadniczy - wczesna epoka brązu
40	Dobrcz	1	35-39	11		ślad osadnictwa - neolit, osada - kultura wielbarska, punkt osadniczy - późne średniowiecze/osada? - wczesne średniowiecze
41	Dobrcz	2	35-39	6		? - kultura kundajska lub maglemeska, mezolit
42	Dobrcz	3	35-39	7		punkt osadniczy - późne średniowiecze
43	Dobrcz	4	35-39	8		osada/?/ - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
44	Dobrcz	5	35-39	9		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
45	Dobrcz	6	35-39	10		ślad osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
46	Dobrcz	7	35-39	12		punkt osadniczy-osada/?/ - kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
47	Dobrcz	8	35-39	13		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
48	Dobrcz	9	35-39	14		ślad osadnictwa - kultura łużycka/?/, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
49	Dobrcz	10	35-39	15		punkt osadniczy - okres lateński/okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
50	Dobrcz	11	35-39	16		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
51	Dobrcz	12	35-39	17		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych
52	Dobrcz	13	35-39	18		osada - średniowiecze
53	Dobrcz	14	35-39	19		osada/?/ - średniowiecze
54	Dobrcz	15	35-39	20		ślad osadnictwa - peleolit schyłkowy, cmentarzysko? - kultura wielbarska, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
55	Dobrcz	16	35-39	21		ślad osadnictwa - późny okres lateński - okres rzymski

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
56	Dobrcz	17	35-39	22		punkt osadniczy /osada?/ - wczesne średniowiecze
57	Dobrcz	18	35-39	23		punkt osadniczy - epoka kamienia ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
58	Dobrcz	19	35-39	24		punkt osadniczy - późne średniowiecze
59	Dobrcz	20	35-39	25		cmentarzysko, osada - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
60	Dobrcz	21	35-39	26		punkt osadniczy - okres lateński - okres rzymski
61	Dobrcz	22	35-39	27		ślad osadnictwa - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
62	Dobrcz	23	35-39	28		punkt osadniczy - kultura łużycka punkt osadniczy - średniowiecze
63	Dobrcz	24	34-39	189	A	ślad osadnictwa - epoka brązu
64	Dobrcz	25	34-39	190		punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
65	Dobrcz	26	34-39	191		punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
66	Dobrcz	27	34-39	192		punkt osadniczy - późne średniowiecze
67	Dobrcz	28	34-39	193		ślad osadnictwa - neolit punkt osadniczy - późne średniowiecze
68	Dobrcz	29	34-39	194		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
69	Dobrcz	30	34-39	195		punkt osadniczy - późne średniowiecze
70	Dobrcz	31	34-39	196		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
71	Dobrcz	32	34-39	197		ślad osadnictwa - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
72	Dobrcz	33	34-39	198		punkt osadniczy - późne średniowiecze
73	Dobrcz	34	34-39	199		punkt osadniczy - późne średniowiecze
74	Dobrcz	35	34-39	200		ślad osadnictwa- neolit? punkt osadniczy - późne średniowiecze
75	Dobrcz	36	34-39	201		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
76	Dobrcz	37	34-39	202		punkt osadniczy - późne średniowiecze
77	Dobrcz	38	34-39	203		punkt osadniczy - późne średniowiecze
78	Dobrcz	39	34-39	204		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
79	Dobrcz	40	34-39	205		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
80	Dobrcz	41	34-39	206		ślad osadnictwa - neolit?
81	Dobrcz	42	34-39	209		punkt osadniczy - neolit schyłkowy, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
82	Dobrcz	43	34-39	210		ślad osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - późne średniowiecze
83	Dobrcz	44	34-39	211		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - późny okres lateński - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
84	Dobrcz	45	34-39	212		punkt osadniczy - późne średniowiecze
85	Dobrcz	46	34-39	213		punkt osadniczy - kultura amfor kulistych, ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
86	Dobrcz	47	34-39	214		punkt osadniczy - późne średniowiecze
87	Dobrcz	48	34-39	215		punkt osadniczy - kultura ceramiki sznurowej(neolit), ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
88	Dobrcz	49	34-39	216		ślad osadnictwa - neolit
89	Dobrcz	50	34-39	217		punkt osadniczy - późne średniowiecze
90	Dobrcz	51	34-39	218		punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
91	Dobrcz	52	34-39	219		punkt osadniczy - późne średniowiecze
92	Dobrcz	53	34-39	220		punkt osadniczy - późne średniowiecze
93	Dobrcz	54	34-39	221		punkt osadniczy - późne średniowiecze
94	Dobrcz	55	34-39	208		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - okres rzymski
95	Dobrcz	56	34-39	207		punkt osadniczy - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
96	Gądecz	1	35-39	95	A	cmentarzysko - kultura łużycka?
97	Gądecz	2	35-39	96	A	ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
98	Gądecz	3	35-39	97	A	ślad osadnictwa - neolit
99	Gądecz	4	35-39	98	A	ślad osadnictwa - kultura ceramiki wstęgowej (neolit)
100	Gądecz	5	35-39	99	A	ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych (neolit)
101	Gądecz	6	35-39	100	A	ślad osadnictwa - kultura ceramiki wstęgowej (neolit)
102	Gądecz	7	35-39	101	A	punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
103	Gądecz	8	35-39	102		punkt osadniczy - późne średniowiecze
104	Gądecz	9	35-39	103		ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
105	Gądecz	10	35-39	104		ślad osadnictwa - kultura łużycka
106	Gądecz	11	35-39	105		ślad osadnictwa - kultura łużycka ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
107	Gądecz	12	35-39	106		ślad osadnictwa - neolit-epoka brązu, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - średniowiecze
108	Gądecz	13	35-39	107		punkt osadniczy - późne średniowiecze
109	Gądecz	14	35-39	108		ślad osadnictwa - kultura łużycka osada - średniowiecze
110	Gądecz	15	35-39	109		punkt osadniczy/osada?/ - średniowiecze
111	Gądecz	16	35-39	110		punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, osada - późne średniowiecze
112	Gądecz	17	35-39	111		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
113	Gądecz	18	35-39	112		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
114	Gądecz	19	35-39	113		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
115	Gądecz	20	35-39	114		ślad osadnictwa - epoka kamienia
116	Gądecz	21	35-39	115		ślad osadnictwa- neolit/?/ osada - średniowiecze
117	Gądecz	22	35-39	116		ślad osadnictwa - średniowiecze
118	Gądecz	23	35-39	117		punkt osadniczy - późne średniowiecze
119	Gądecz	24	35-39	118		punkt osadniczy - późne średniowiecze
120	Kotomierz	1	35-39	32		b.d.
121	Kotomierz	2	34-39	31		punkt osadniczy - epoka kamienia/mezolit?/, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
122	Kotomierz	3	34-39	1		ślad osadniczy - neolit
123	Kotomierz	4	34-39	2		punkt osadniczy - późne średniowiecze
124	Kotomierz	5	34-39	3		ślad osadnictwa - późne średniowiecze/ okres nowożytny
125	Kotomierz	6	34-39	4		punkt osadniczy - kultura łużycka/?/
126	Kotomierz	7	34-39	5		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
127	Kotomierz	8	34-39	6		punkt osadniczy - późne średniowiecze
128	Kotomierz	9	34-39	7		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - okres rzymski/?/, punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
129	Kotomierz	10	34-39	8		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
130	Kotomierz	11	34-39	9		ślad osadnictwa - neolit
131	Kotomierz	12	34-39	10		punkt osadniczy - późne średniowiecze
132	Kotomierz	13	34-39	11		punkt osadniczy - późne średniowiecze
133	Kotomierz	14	34-39	12		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
134	Kotomierz	15	34-39	13		punkt osadniczy - późne średniowiecze
135	Kotomierz	16	34-39	14		punkt osadniczy - późne średniowiecze
136	Kotomierz	17	34-39	15		ślad osadnictwa - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
137	Kotomierz	18	34-39	16		śląd osadnictwa - neolit punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
138	Kotomierz	19	34-39	17		śląd osadnictwa - kultura amfor kulistych śląd osadnictwa - okres rzymski
139	Kotomierz	20	34-39	18		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
140	Kotomierz	21	34-39	19		śląd osadnictwa - neolit, śląd osadnictwa - kultura łużycka/?/, śląd osadnictwa - okres rzymski
141	Kotomierz	22	34-39	20		śląd osadnictwa - neolit
142	Kotomierz	23	34-39	21		osada - kultura ceramiki sznurowej, śląd osadnictwa - wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - okres rzymski
143	Kotomierz	24	34-39	22		śląd osadnictwa - epoka kamienia śląd osadnictwa - późne średniowiecze
144	Kotomierz	25	34-39	23		punkt osadniczy - neolit/?/ punkt osadniczy - późne średniowiecze
145	Kotomierz	26	34-39	24		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
146	Kotomierz	27	34-39	25		śląd osadnictwa - neolit, śląd osadnictwa - kultura łużycka, osada - późne średniowiecze/ okres nowożytny
147	Kotomierz	28	34-39	26		śląd osadnictwa - okres rzymski
148	Kotomierz	29	34-39	27		osada - kultura lendzielska śląd osadnictwa - okres rzymski/?/
149	Kotomierz	30	34-39	28		punkt osadniczy - wczesna epoka brązu śląd osadnictwa - późny okres lateński - okres rzymski
150	Kotomierz	31	34-39	29		śląd osadnictwa - epoka kamienia
151	Kotomierz	32	34-39	30		b.d.
152	Kotomierz	33	34-39	32		śląd osadnictwa - schyłkowy neolit/ wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
153	Kotomierz	34	34-39	33		cmentarzysko - kultura łużycka
154	Kotomierz	35	34-39	34		punkt osadniczy - późne średniowiecze
155	Kotomierz	36	34-39	35		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
156	Kotomierz	37	34-39	36		osada ? - kultura pucharów lejkowatych (neolit)
157	Kotomierz	38	34-39	37		śląd osadnictwa - epoka kamienia śląd osadnictwa - późne średniowiecze
158	Kotomierz	39	34-39	38		śląd osadnictwa - epoka kamienia
159	Kotomierz	40	34-39	39		b.d.
160	Kotomierz	41	34-38	5		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
161	Kotomierz	42	34-38	6		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych (neolit) punkt osadniczy - kultura łużycka
162	Kotomierz	43	33-39	195		śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, śląd osadnictwa - okres nowożytny
163	Kotomierz	44	33-39	196		śląd osadnictwa - epoka kamienia
164	Kozielec	1	35-40	27		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
165	Kozielec	2	35-40	28		cmentarzysko? - kultura pomorska
166	Kozielec	3	35-40	29		punkt osadniczy - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze
167	Kozielec	4	35-40	30		punkt osadniczy - epoka kamienia, śląd osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
168	Kozielec	5	35-40	31		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
169	Kozielec	6	35-40	32		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
170	Kozielec	7	35-40	33		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski?, osada - wczesne średniowiecze, osada - późne

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						średniowiecze - okres nowożytny
171	Kozielec	8	35-40	34		punkt osadniczy - późne średniowiecze
172	Kozielec	9	35-40	35		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
173	Kozielec	10	35-40	36		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
174	Kozielec	11	35-40	37		śląd osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
175	Kozielec	12	35-40	38		punkt osadniczy - epoka kamienia, ślad osadnictwa - kultura łużycka?, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny, ślad osadnictwa - nieokreślone
176	Kozielec	13	35-40	39		śląd osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
177	Kozielec	14	35-40	40		śląd osadnictwa - okres rzymski? punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
178	Kozielec	15	35-40	41		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
179	Kozielec	16	35-40	42		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
180	Kozielec	17	35-40	43		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
181	Kozielec	18	35-40	44		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
182	Kozielec	19	35-40	45		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
183	Kozielec	20	35-40	46		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
184	Kozielec	21	35-40	47		punkt osadniczy - późne średniowiecze
185	Kozielec	22	35-40	48		śląd osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
186	Kozielec	23	35-40	49		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
187	Kozielec	24	35-40	50		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
188	Kozielec	25	35-40	51		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
189	Kozielec	26	35-40	52		śląd osadnictwa - epoka kamienia śląd osadnictwa - kultura łużycka
190	Kozielec	27	35-40	53		śląd osadnictwa - wczesna epoka brązu śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
191	Kozielec	28	35-40	54		śląd osadnictwa - epoka kamienia
192	Kozielec	29	35-40	55		śląd osadnictwa - późne okres lateński - okres rzymski
193	Kozielec	30	35-40	56		śląd osadnictwa - okres nowożytny
194	Kozielec	31	35-40	57		śląd osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
196	Kozielec	32	35-40	58		śląd osadnictwa - neolit, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
197	Kozielec	33	35-40	59		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
198	Kozielec	34	35-40	60		śląd osadnictwa - epoka kamienia śląd osadnictwa - kultura łużycka

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
199	Kozielec	35	35-40	61		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze/ późne średniowiecze
200	Kozielec	36	35-40	62		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
201	Kozielec	37	35-40	63		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
202	Kozielec	38	35-40	64		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
203	Kozielec	39	35-40	65		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
204	Kozielec	40	35-40	66		ślad osadnictwa - okres rzymski? ślad osadnictwa - okres nowożytny
205	Kozielec	41	35-40	67		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
206	Kozielec	42	35-40	68		ślad osadnictwa - okres rzymski? punkt osadniczy - późne średniowiecze
207	Kozielec	43	35-40	69		ślad osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
208	Magdalenka	1	34-39	159		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - późne średniowiecze
209	Magdalenka	2	34-39	160		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - okres rzymski?, punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
210	Magdalenka	3	34-39	161		punkt osadniczy - kultura ceramiki wstęgowej, ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
211	Magdalenka	4	34-39	162		ślad osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - kultura łużycka, ślad osadnictwa - okres lateński - okres rzymski, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
212	Magdalenka	5	34-39	163		punkt osadniczy- kultura pucharów lejkowatych
213	Magdalenka	6	34-39	164		punkt osadniczy - okres rzymski ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
214	Magdalenka	7	34-39	165		punkt osadniczy - późne średniowiecze
215	Magdalenka	8	34-39	166		punkt osadniczy - późne średniowiecze
216	Magdalenka	9	34-39	167		punkt osadniczy - późne średniowiecze
217	Magdalenka	10	34-39	168		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
218	Magdalenka	11	34-39	169		ślad osadniczy - epoka kamienia ślad osadniczy - późne średniowiecze
219	Magdalenka	12	34-39	170		punkt osadniczy - późne średniowiecze
220	Magdalenka	13	34-39	171		punkt osadniczy - późne średniowiecze
221	Magdalenka	14	34-39	172		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
222	Magdalenka	15	34-39	173		punkt osadniczy - późne średniowiecze
223	Magdalenka	16	34-39	174		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze?
224	Magdalenka	17	34-39	175		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
225	Magdalenka	18	34-39	176		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
226	Magdalenka	19	34-39	177		osada - późne średniowiecze/ okres nowożytny
227	Magdalenka	20	34-39	178		punkt osadniczy - epoka kamienia, mezolit?, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy -

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						późne średniowiecze/okres nowożytny
228	Magdalena	21	34-39	179		punkt osadniczy - późne średniowiecze
229	Magdalena	22	34-39	180		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy, osada - kultura łużycka, osada - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
230	Magdalena	23	34-39	181		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
231	Magdalena	24	34-39	182		ślad osadnictwa - epoka kamienia
232	Magdalena	25	34-39	183		punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
233	Magdalena	26	34-39	184		punkt osadniczy - neolit, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
234	Magdalena	27	34-39	185		punkt osadniczy - późne średniowiecze
235	Magdalena	28	34-39	186		ślad osadnictwa - kultura łużycka
236	Magdalena	29	34-39	187		ślad osadnictwa - okres rzymski, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
237	Magdalena	30	34-39	188		punkt osadniczy - późne średniowiecze
238	Magdalena	31	34-38	1		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych
239	Magdalena	32	34-38	46		b.d.
240	Magdalena	33	34-38	47		punkt osadniczy - okres nowożytny
241	Magdalena	34	34-38	48		punkt osadniczy - okres nowożytny
242	Magdalena	35	34-38	49		punkt osadniczy - okres nowożytny
243	Magdalena	36	34-38	50		cmentarzysko? - kultura pucharów lejkowatych
244	Magdalena	37	34-38	51		ślad osadnictwa - epoka kamienia
245	Magdalena	38	34-38	52		ślad osadnictwa - okres nowożytny
246	Magdalena	39	34-38	53		ślad osadnictwa - kultura łużycka
247	Magdalena	40	34-38	54		ślad osadnictwa - okres nowożytny
248	Magdalena	41	34-38	55		punkt osadniczy - okres nowożytny
249	Magdalena	42	34-38	56		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych (neolit)
250	Magdalena	43	34-38	57		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - średniowiecze, ślad osadnictwa - okres nowożytny
251	Magdalena	44	34-38	58		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
252	Magdalena	45	34-38	59		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
253	Magdalena	46	34-38	60		ślad osadnictwa - epoka kamienia
254	Magdalena	47	34-38	61		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny
255	Magdalena	48	34-38	62		punkt osadniczy - późne średniowiecze
256	Magdalena	49	34-38	63		punkt osadniczy - późne średniowiecze
257	Magdalena	50	34-38	64		punkt osadniczy - okres nowożytny
258	Magdalena	51	34-38	65		obozowisko /krzemienica?/ - paleolit schyłkowy
259	Magdalena	52	34-38	66		ślad osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
260	Magdalena	53	34-38	67		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
261	Magdalena	54	34-38	68		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
262	Magdalena	55	34-38	69		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
263	Magdalena	56	34-38	70		punkt osadniczy - okres nowożytny
264	Magdalena	57	34-38	71		ślad osadnictwa - okres nowożytny
265	Magdalena	58	34-38	72		punkt osadniczy - późne średniowiecze
266	Magdalena	59	34-38	73		ślad osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
267	Magdalena	60	34-38	74		ślad osadnictwa - epoka kamienia
						ślad osadnictwa - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						śląd osadnictwa - okres nowożytny
268	Magdalenka	61	34-38	75		śląd osadnictwa - okres nowożytny
269	Magdalenka	62	34-38	76		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
270	Magdalenka	63	34-38	77		śląd osadnictwa - wczesna epoka brązu
271	Magdalenka	64	34-38	78		cmentarzysko? - kultura przedłużycka-łużycka
272	Magdalenka	65	34-38	79		śląd osadnictwa - późne średniowiecze osada/huta szkła?/ - okres nowożytny
273	Nekla	1	35-39	1		śląd osadnictwa - średniowiecze
274	Nekla	2	35-39	2		obozowisko - mezolit
275	Nekla	3	35-39	3		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - średniowiecze
276	Nekla	4	35-39	4		śląd osadnictwa - kultura łużycka
277	Nekla	5	35-39	5		punkt osadniczy - późne średniowiecze śląd osadnictwa - okres nowożytny
278	Nekla	6	35-38	2		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
279	Nekla	7	35-38	3		b.d.
280	Nekla	8	35-38	4		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
281	Nekla	9	35-38	5		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
282	Nekla	10	35-38	6		śląd osadnictwa - epoka kamienia, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
283	Nekla	11	35-38	7		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
284	Nekla	12	35-38	8		śląd osadnictwa - kultura łużycka śląd osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
285	Nekla	13	35-38	9		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
286	Nekla	14	35-38	10		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
287	Nekla	15	35-38	11		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
288	Nekla	16	35-38	12		śląd osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
289	Nekla	17	35-38	13		punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
290	Nekla	18	35-38	14		śląd osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
291	Nekla	19	35-38	15		punkt osadniczy - późne średniowiecze
292	Nekla	20	35-38	16		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
293	Nekla	21	35-38	17		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
294	Nekla	22	35-38	18		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
295	Nekla	23	35-38	19		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
296	Nekla	24	35-38	20		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
297	Nekla	25	35-38	21		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						nowożytny
298	Nekla	26	35-38	22		ślad osadnictwa - epoka kamienia
299	Nekla	27	35-38	23		ślad osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
300	Nekla	28	35-38	24		punkt osadniczy - kultura amfor kulistych
301	Nekla	29	35-38	25		ślad osadnictwa - neolit
302	Nekla	30	35-38	26		punkt osadniczy - kultura amfor kulistych
303	Nekla	31	35-38	27		ślad osadnictwa - kultura amfor kulistych ślad osadnictwa - okres rzymski
304	Nekla	32	35-38	28		ślad osadnictwa - epoka kamienia/ neolit ślad osadnictwa - okres rzymski?
305	Nekla	33	35-38	29		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa - późne średniowiecze
306	Nekla	34	35-38	30		ślad osadnictwa - kultura łużycka? ślad osadnictwa - późne średniowiecze
307	Nekla	35	35-38	31		punkt osadniczy - późne średniowiecze
308	Nekla	36	35-38	32		punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, ślad osadnictwa - nieokreślone
309	Nekla	37	35-38	33		punkt osadniczy - kultura łużycka ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
310	Nekla	38	35-38	34		ślad osadnictwa - kultura łużycka
311	Nekla	39	35-38	35		ślad osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
312	Nekla	40	35-38	36		ślad osadnictwa - neolit schyłkowy/ wczesne epoka brązu punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
313	Nekla	41	35-38	37		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
314	Nekla	42	35-38	38		ślad osadnictwa - epoka kamienia
315	Nekla	43	35-38	39		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
316	Nekla	44	35-38	40		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
317	Nekla	45	35-38	41		ślad osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
318	Nekla	46	35-38	42		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
319	Nekla	47	35-38	43		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
320	Sienno	1	34-39	90		ślad osadnictwa - neolit/?, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski
321	Sienno	2	34-39	91		obozowisko - kultura pucharów lejkowatych
322	Sienno	3	34-39	92		ślad osadnictwa - okres rzymski
323	Sienno	4	34-39	93		ślad osadnictwa - epoka kamienia
324	Sienno	5	34-39	94		ślad osadnictwa - epoka kamienia
325	Sienno	6	34-39	95		punkt osadniczy - okres rzymski
326	Sienno	7	34-39	96		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa - późne średniowiecze
327	Sienno	8	34-39	97		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych (neolit) punkt osadniczy - okres rzymski
328	Sienno	9	34-39	98		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
329	Sienno	10	34-39	99		ślad osadnictwa - neolit
330	Sienno	11	34-39	100		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
331	Sienno	12	34-39	101		ślad osadnictwa - epoka kamienia
332	Sienno	13	34-39	102		punkt osadniczy - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
333	Sienno	14	34-39	103		punkt osadniczy, obozowisko - paleolit schyłkowy, ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
334	Sienno	15	34-39	104		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze
335	Sienno	16	34-39	105		ślad osadnictwa - neolit/?/, punkt osadniczy - kultura wielbarska, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
336	Sienno	17	34-39	106		ślad osadnictwa - paleolit schyłkowy punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
337	Sienno	18	34-39	107		ślad osadnictwa - neolit, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
338	Sienno	19	34-39	108		punkt osadniczy - epoka kamienia, punkt osadniczy - kultura wielbarska, punkt osadniczy - późne średniowiecze
339	Sienno	20	34-39	109		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
340	Sienno	21	34-39	110		ślad osadnictwa - neolit, ślad osadnictwa - okres rzymski/?/, punkt osadniczy - późne średniowiecze
341	Sienno	22	34-39	111		punkt osadniczy, obozowisko - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
342	Sienno	23	34-39	112		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa - okres rzymski
343	Sienno	24	34-39	113		punkt osadnictwa - późne średniowiecze
344	Sienno	25	34-39	114		ślad osadnictwa - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
345	Sienno	26	34-39	115		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
346	Sienno	27	34-39	116		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - późne średniowiecze
347	Sienno	28	34-39	117		punkt osadniczy - późne średniowiecze
348	Sienno	29	34-39	118		ślad osadnictwa - późne średniowiecze/ okres nowożytny
349	Sienno	30	34-39	119		punkt osadniczy - późne średniowiecze/ okres nowożytny
350	Sienno	31	34-39	120		punkt osadniczy - późne średniowiecze
351	Sienno	32	34-39	121		punkt osadniczy - późne średniowiecze
352	Sienno	33	34-39	122		ślad osadnictwa - neolit punkt osadniczy - okres rzymski
353	Sienno	34	34-39	123		ślad osadnictwa - okres rzymski
354	Sienno	35	34-39	124		punkt osadniczy - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
355	Sienno	36	34-39	125		ślad osadnictwa - neolit
356	Sienno	37	34-39	126		ślad osadnictwa - epoka kamienia
357	Sienno	38	34-39	127		punkt osadniczy - kultura lendzińska ślad osadnictwa - okres rzymski
358	Sienno	39	34-39	128		cmmentarzysko? - kultura łużycka
359	Sienno	40	34-39	129		punkt osadniczy - kultura łużycka
360	Sienno	41	34-39	130		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze
361	Sienno	42	34-39	131		ślad osadnictwa - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
362	Sienno	43	34-39	132		ślad osadnictwa - paleolit schyłkowy lub mezolit
363	Sienno	44	34-39	133		ślad osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - późne średniowiecze
364	Sienno	45	34-39	134		punkt osadniczy - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
365	Sienno	46	34-39	135		punkt osadniczy - późne średniowiecze
366	Sienno	47	34-39	136		punkt osadniczy - późne średniowiecze
367	Sienno	48	34-39	137		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
368	Sienno	49	34-39	138		punkt osadniczy - późne średniowiecze, ślad osadnictwa epoka kamienia, punkt osadniczy - okres halsztacki - okres lateński
369	Sienno	50	34-39	139		punkt osadniczy - późne średniowiecze
370	Sienno	51	34-39	140		punkt osadniczy - neolit punkt osadniczy - późne średniowiecze
371	Sienno	52	34-39	141		punkt osadniczy, osada? - późne średniowiecze
372	Sienno	53	34-39	142		punkt osadniczy - późne średniowiecze
373	Sienno	54	34-39	143		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
374	Sienno	55	34-39	144		punkt osadniczy - późne średniowiecze
375	Sienno	56	34-39	145		ślad osadnictwa - neolit
376	Sienno	57	34-39	146		punkt osadniczy - późne średniowiecze
377	Sienno	58	34-39	147		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
378	Sienno	59	34-39	148		ślad osadnictwa - neolit
379	Stronno	1	34-38	7		ślad osadnictwa - neolit/epoka brązu, cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska, ślad osadnictwa - okres rzymski?
380	Stronno	2	34-38	8		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze
381	Stronno	3	34-38	9		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
382	Stronno	4	34-38	10		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
383	Stronno	5	34-38	11		obozowisko? - neolit punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
384	Stronno	6	34-38	12		punkt osadniczy - późne średniowiecze ślad osadnictwa - okres nowożytny
385	Stronno	7	34-38	13		ślad osadnictwa - mezolit osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
386	Stronno	8	34-38	14		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze
387	Stronno	9	34-38	15		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
388	Stronno	10	34-38	16		ślad osadnictwa - kultura komornicka (mezolit)
389	Stronno	11	34-38	17		osada - późne średniowiecze punkt osadniczy - okres nowożytny
390	Stronno	12	34-38	18		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - późne średniowiecze
391	Stronno	13	34-38	19		punkt osadniczy - późne średniowiecze
392	Stronno	14	34-38	20		ślad osadnictwa - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
393	Stronno	15	34-38	21		ślad osadnictwa - epoka kamienia
394	Stronno	16	34-38	22		punkt osadniczy - późne średniowiecze
395	Stronno	17	34-38	23		ślad osadnictwa - kultura ceramiki wstęgowej rytej (neolit) ślad osadnictwa - późne średniowiecze
396	Stronno	18	34-38	24		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
397	Stronno	19	34-38	25		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
399	Stronno	20	34-38	26		osada - kultura pucharów lejkowatych (neolit), punkt osadniczy - kultura łużycka, osada? - okres nowożytny
399	Stronno	21	34-38	27		ślad osadnictwa - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
400	Stronno	22	34-38	28		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
401	Stronno	23	34-38	29		obozowisko - epoka kamienia, punkt osadniczy - okres

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
402	Stronno	24	34-38	30		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
403	Stronno	25	34-38	31		osada - późne średniowiecze
404	Stronno	26	34-38	32		obozowisko? - epoka kamienia punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
405	Stronno	27	34-38	33		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
406	Stronno	28	34-38	34		osada? - późne średniowiecze - okres nowożytny
407	Stronno	29	34-38	35		punkt osadniczy - późne średniowiecze
408	Stronno	30	34-38	36		ślad osadnictwa - okres nowożytny
409	Stronno	31	34-38	37		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
410	Stronno	32	34-38	38		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
411	Stronno	33	34-38	39		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
412	Stronno	34	34-38	40		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
413	Stronno	35	34-38	41		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych (neolit), punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
414	Stronno	36	34-38	89	A	cmentarzysko? - kultura łużycka
415	Strzelce Dolne	1	36-39	43	Grodzis ko REJES TR ZAB.	grób (cmentarzysko?) - okres laterński skarb - wczesne średniowiecze
416	Strzelce Dolne	2	36-39	45		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
417	Strzelce Dolne	3	36-39	44		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
418	Strzelce Dolne	4	36-39	46		osada - wczesne średniowiecze
419	Strzelce Dolne	5	35-39	86		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
420	Strzelce Dolne	6	35-39	87		punkt osadniczy - późne średniowiecze
421	Strzelce Dolne	7	35-39	88		ślad osadnictwa - okres rzymski ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
422	Strzelce Dolne	8	35-39	89		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - średniowiecze
423	Strzelce Dolne	9	35-39	90		punkt osadniczy - późne średniowiecze
424	Strzelce Dolne	10	35-39	91		ślad osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
425	Strzelce Dolne	11	35-39	92		punkt osadniczy - późne średniowiecze
426	Strzelce Dolne	12	35-39	93		punkt osadniczy - późny okres laterński - okres rzymski, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
427	Strzelce Dolne	13	35-39	94		punkt osadniczy - późne średniowiecze
428	Strzelce Dolne	14	36-39	42		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
429	Strzelce Dolne	15	36-39	48		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - okres późnośredniowieczny/nowożytny
430	Strzelce Dolne	16	36-39	49		ślad osadnictwa - epoka kamienia osada - okres nowożytny
431	Strzelce Dolne	17	36-39	50		punkt osadniczy - okres nowożytny
432	Strzelce Dolne	18	36-39	51		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
433	Strzelce Dolne	19	36-39	52		punkt osadniczy - okres rzymski osada - wczesne średniowiecze
434	Strzelce Dolne	20	36-39	47		cmentarzysko (?) - wczesne średniowiecze
435	Strzelce Górne	1	36-39	28		ślad osadnictwa - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
436	Strzelce Górne	2	35-39	119		punkt osadniczy - średniowiecze
437	Strzelce Górne	3	35-39	120		ślad osadnictwa - kultura łużycka
438	Strzelce Górne	4	35-39	121		osada - średniowiecze
439	Strzelce Górne	5	35-39	122		punkt osadniczy - średniowiecze
440	Strzelce Górne	6	35-39	123		punkt osadniczy - średniowiecze
441	Strzelce Górne	7	35-39	124		punkt osadniczy - późne średniowiecze
442	Strzelce Górne	8	36-39	25		osada - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
443	Strzelce Górne	9	36-39	22		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze osada - okres nowożytny
444	Strzelce Górne	10	36-39	23		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
445	Strzelce Górne	11	36-39	24		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
446	Strzelce Górne	12	36-39	26		ślad osadnictwa - kultura amfor kulistych ślad osadnictwa - okres późnośredniowieczny/nowożytny
447	Strzelce Górne	13	36-39	27		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - kultura pomorska
448	Strzelce Górne	14	36-39	29		osada - wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze/okres nowożytny
449	Strzelce Górne	15	36-39	30		ślad osadnictwa - okres rzymski(?) ślad osadnictwa - okres nowożytny
450	Strzelce Górne	16	36-39	31		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura łużycka/pomorska, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
451	Strzelce Górne	17	36-39	32		ślad osadnictwa - epoka kamienia
452	Strzelce Górne	18	36-39	33		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - okres nowożytny
453	Strzelce Górne	19	36-39	34		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
454	Strzelce Górne	20	36-39	35		ślad osadnictwa - kultura łużycka ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
455	Strzelce Górne	21	36-39	36		punkt osadniczy - okres nowożytny
456	Strzelce Górne	22	36-39	37		ślad osadnictwa - epoka kamienia
457	Strzelce Górne	23	36-39	38		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - okres nowożytny
458	Strzelce Górne	24	36-39	39		ślad osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - późne średniowiecze
459	Strzelce Górne	25	36-39	40		punkt osadniczy - okres nowożytny
460	Strzelce Górne	26	36-39	41		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, osada - późne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny
461	Suponin	1	34-40	200		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - późne średniowiecze
462	Suponin	2	34-40	201		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
463	Suponin	3	34-40	202		punkt osadniczy - późne średniowiecze
464	Suponin	4	34-40	203		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
465	Suponin	5	34-40	204		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
466	Suponin	6	34-40	205		punkt osadniczy - okres nowożytny
468	Suponin	7	34-40	206		punkt osadniczy - epoka kamienia, ślad osadnictwa - okres rzymski, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
469	Suponin	8	34-40	207		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
470	Suponin	9	34-40	208		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze?
471	Suponin	10	34-40	209		punkt osadniczy - późne średniowiecze
472	Suponin	11	34-40	210		punkt osadniczy - późne średniowiecze
						śląd osadnictwa - późne okres rzymski
						punkt osadniczy - późne średniowiecze
473	Suponin	12	35-40	5		śląd osadnictwa - epoka kamienia, cmentarzysko - kultura łużycka, śląd osadnictwa - późne średniowiecze
474	Suponin	13	35-40	6		śląd osadnictwa - kultura łużycka?
						punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
475	Suponin	14	35-40	7		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
476	Suponin	15	35-40	8		punkt osadniczy - kultura łużycka
						śląd osadnictwa - późne średniowiecze
477	Suponin	16	35-40	9		śląd osadnictwa - kultura łużycka
						punkt osadniczy - późne średniowiecze
478	Suponin	17	35-40	10		śląd osadnictwa - późny okres lateński?
						śląd osadnictwa - późne średniowiecze
479	Suponin	18	35-40	11		punkt osadniczy - późne średniowiecze
480	Suponin	19	35-40	12		śląd osadnictwa - epoka kamienia
						punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
481	Suponin	20	35-40	13		punkt osadniczy - kultura łużycka
						punkt osadniczy - późne średniowiecze
482	Suponin	21	35-40	14		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
483	Suponin	22	35-40	15		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych
						śląd osadnictwa - późne średniowiecze
484	Suponin	23	35-40	16		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
485	Suponin	24	35-40	17		punkt osadniczy - kultura łużycka
486	Suponin	25	35-40	18		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
487	Suponin	26	35-40	19		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
488	Trzebień	1	34-39	39		punkt osadniczy - neolit schyłkowy
						punkt osadniczy - późne średniowiecze
489	Trzebień	2	34-39	40		śląd osadnictwa - epoka kamienia/mezolit?/, śląd osadnictwa - wczesna epoka brązu, śląd osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
490	Trzebień	3	34-39	41		śląd osadnictwa - kultura świderska (paleolit schyłkowy)
491	Trzebień	4	34-39	42		punkt osadniczy - późne średniowiecze
492	Trzebień	5	34-39	43		śląd osadnictwa - kultura amfor kulistych, śląd osadnictwa - okres rzymski, śląd osadnictwa - późne średniowiecze/okres nowożytny
493	Trzebień	6	34-39	44		śląd osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny, śląd osadnictwa - nieokreślone
494	Trzebień	7	34-39	45		śląd osadnictwa - neolit?/
495	Trzebień	8	34-39	46		śląd osadnictwa - epoka kamienia, śląd osadnictwa - okres lateński, śląd osadnictwa - późne średniowiecze
496	Trzebień	9	34-39	47		punkt osadniczy - późne średniowiecze
497	Trzebień	10	34-39	48		punkt osadniczy - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
498	Trzebień	11	34-39	49		punkt osadniczy - późne średniowiecze
499	Trzebień	12	34-39	50		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - okres rzymski
500	Trzebień	13	34-39	51		ślad osadnictwa - epoka kamienia
501	Trzebień	14	34-39	52		ślad osadnictwa - nieokreślona/okres lateński?/
502	Trzebień	15	34-39	53		punkt osadniczy - okres rzymski
503	Trzebień	16	34-39	54		ślad osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - okres lateński/okres rzymski
504	Trzebień	17	34-39	55		ślad osadnictwa - epoka kamienia/neolit?/
505	Trzebień	18	33-39	197		punkt osadniczy - okres nowożytny
506	Trzebień	19	33-39	198		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - okres nowożytny
507	Trzebień	20	33-39	199		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura amfor kulistych?, punkt osadniczy - kultura łużycka, ślad osadnictwa - okres rzymski?, ślad osadnictwa - okres nowożytny?
508	Trzebień	21	33-39	200		punkt osadniczy - okres nowożytny
509	Trzebień	22	33-39	201		ślad osadnictwa - okres rzymski? punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
510	Trzebień	23	33-39	202		punkt osadniczy - okres nowożytny
511	Trzebień	24	33-39	203		ślad osadnictwa - neolit, ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - okres nowożytny
512	Trzeciewiec	1	35-39	29		punkt osadniczy - późne średniowiecze
513	Trzeciewiec	2	35-39	30		ślad osadnictwa - neolit?
514	Trzeciewiec	3	35-39	31		osada - późne średniowiecze
515	Trzeciewiec	4	35-39	32		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
516	Trzeciewiec	5	35-39	33		punkt osadniczy - średniowiecze
517	Trzeciewiec	6	35-39	34		punkt osadniczy - późne średniowiecze
518	Trzeciewiec	7	35-39	35		ślad osadnictwa - średniowiecze
519	Trzeciewiec	8	35-39	36		osada/?/ - średniowiecze
520	Trzeciewiec	9	35-39	37		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
521	Trzeciewiec	10	34-39	222		ślad osadnictwa - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
522	Trzeciewiec	11	34-39	223		punkt osadniczy - późne średniowiecze
523	Trzeciewiec	12	34-39	224		ślad osadnictwa - neolit
524	Trzeciewiec	13	34-39	225		ślad osadnictwa - schyłkowy neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze/okres nowożytny
525	Trzeciewiec	14	34-39	226		punkt osadniczy - kultura łużycka
526	Trzeciewiec	15	34-39	227		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
527	Trzeciewiec	16	34-39	228		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
528	Trzeciewiec	17	34-39	229		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - późne średniowiecze
529	Trzeciewiec	18	34-39	230		punkt osadniczy - późne średniowiecze
530	Trzeciewiec	19	34-39	231		ślad osadnictwa - neolit? ślad osadnictwa - późne średniowiecze
531	Trzeciewiec	20	34-39	232		ślad osadnictwa-neolit?, punkt osadniczy-kultura łużycka, punkt osadniczy-okres rzymski, punkt osadniczy-wczesne średniowiecze, punkt osadniczy- późne średniowiecze
532	Trzeciewiec	21	34-39	233		ślad osadnictwa-mezolit? ślad osadnictwa - okres rzymski
533	Trzeciewiec	22	34-39	234		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						osadniczy - późne średniowiecze
534	Trzeciewiec	23	34-39	235		punkt osadniczy - wczesna epoka brązu, ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
535	Trzeciewiec	24	34-39	236		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
536	Trzeciewiec	25	34-39	237		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa - późny okres lateński - okres rzymski
537	Trzeciewiec	26	34-39	238		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
538	Trzeciewiec	27	34-39	239		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
539	Trzeciewiec	28	34-39	240		ślad osadnictwa - neolit punkt osadniczy - późne średniowiecze/okres nowożytny
540	Trzeciewiec	29	34-39	241		punkt osadniczy - późne średniowiecze
541	Trzeciewiec	30	34-39	242		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy, osada? - okres rzymski
542	Trzeciewiec	31	34-39	243		punkt osadniczy - kultura amfor kulistych, ślad osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
543	Trzeciewiec	32	34-39	244		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
544	Trzeciewiec	33	34-39	245		punkt osadniczy - neolit, punkt osadniczy, osada/?/ - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
545	Trzeciewiec	34	34-39	246		punkt osadniczy - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
546	Trzeciewiec	35	34-39	247		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
547	Trzeciewiec	36	34-39	248		ślad osadnictwa - neolit, punkt osadniczy - okres rzymski, osada - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
548	Trzeciewiec	37	34-39	249		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
549	Trzeciewiec	38	34-39	250		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa - okres rzymski
550	Trzeciewiec	39	34-39	251		ślad osadnictwa - epoka kamienia
551	Trzeciewiec	40	34-39	252		ślad osadnictwa - neolit
552	Trzeciewiec	41	34-39	253		ślad osadnictwa - neolit
553	Trzeciewiec	42	34-39	254		ślad osadnictwa - okres rzymski ślad osadnictwa - późne średniowiecze
554	Trzeciewiec	43	34-39	255		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
555	Trzeciewiec	44	34-39	256		ślad osadnictwa - mezolit? ślad osadnictwa - późne średniowiecze
556	Trzeciewiec	45	34-40	197		ślad osadnictwa - okres rzymski?
557	Trzeciewiec	46	34-40	198		ślad osadnictwa - okres rzymski
558	Trzeciewiec	47	34-40	199		ślad osadnictwa - okres rzymski
559	Trzeciewiec	48	35-40	1		ślad osadnictwa - okres rzymski?
560	Trzeciewiec	49	35-40	2		punkt osadniczy - wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze
561	Trzeciewiec	50	35-40	3		punkt osadniczy - kultura łużycka
562	Trzeciewiec	51	35-40	4		ślad osadnictwa - okres rzymski? punkt osadniczy - późne średniowiecze
563	Trzęsacz	1	35-39	81		ślad osadnictwa - średniowiecze
564	Trzęsacz	2	35-39	82		punkt osadniczy - osada/?/ - późne średniowiecze
565	Trzęsacz	3	35-39	83		punkt osadniczy - osada/?/ - kultura łużycka, punkt osadniczy - osada/?/ - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
566	Trzęsacz	4	35-39	84		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
567	Trzęsacz	5	35-39	85		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
568	Trzęsacz	6	35-40	70		osada? - kultura ceramiki wstęgowej rytej, ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze?, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
569	Trzęsacz	7	35-40	71		ślad osadnictwa - neolit? osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
570	Trzęsacz	8	35-40	72		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - kultura ceramiki wstęgowej rytej, punkt osadniczy - późne średniowiecze
571	Trzęsacz	9	35-40	73		punkt osadniczy - późne średniowiecze
572	Trzęsacz	10	35-40	74		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
573	Trzęsacz	11	35-40	75		ślad osadnictwa - kultura lendzińska
574	Trzęsacz	12	35-40	76		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
575	Trzęsacz	13	35-40	77		ślad osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
576	Trzęsacz	14	35-40	78		punkt osadniczy - późne średniowiecze
577	Trzęsacz	15	35-40	79		ślad osadnictwa - epoka kamienia
578	Trzęsacz	16	35-40	80		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - okres rzymski? wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
579	Trzęsacz	17	35-40	81		ślad osadnictwa - wczesna epoka brązu
580	Trzęsacz	18	35-40	82		punkt osadniczy - późne średniowiecze
581	Trzęsacz	19	35-40	83		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa - kultura łużycka
582	Trzęsacz	20	35-40	84		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - okres rzymski, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze
583	Trzęsacz	21	35-40	85		punkt osadniczy – neolit - wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - okres rzymski?, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
584	Trzęsacz	22	35-40	86		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
585	Trzęsacz	23	35-40	87		ślad osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - okres rzymski
586	Trzęsacz	24	35-40	88		osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
587	Trzęsacz	25	35-40	89		ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - późny okres lateński - okres rzymski, ślad osadnictwa - późne średniowiecze - okres nowożytny
588	Trzęsacz	26	35-40	90		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - okres rzymski
589	Trzęsacz	27	35-40	91		ślad osadnictwa - okres nowożytny
590	Trzęsacz	28	35-40	92		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
591	Trzęsacz	29	35-40	93		osada - wczesne średniowiecze
592	Trzęsacz	30	35-40	94		osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
593	Trzęsacz	31	35-40	95		ślad osadnictwa - okres nowożytny
594	Trzęsacz	32	35-40	96		ślad osadnictwa - okres rzymski?
595	Trzęsacz	33	35-40	97		ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
596	Trzęsacz	34	35-40	98		osada - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
597	Trzęsacz	35	35-40	99		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
598	Trzęsacz	36	35-40	100		ślad osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
599	Trzęsacz	37	35-40	101		ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny, ślad osadniczy - nieokreślone
600	Trzęsacz	38	35-40	102		ślad osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
601	Trzęsacz	39	35-40	103		osada - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
602	Trzęsacz	40	35-40	104		ślad osadniczy - epoka kamienia, osada - późny okres lateński - okres rzymski, osada - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
603	Trzęsacz	41	35-40	105		punkt osadniczy - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
604	Trzęsacz	42	35-40	106		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
605	Trzęsacz	43	35-40	107		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
606	Trzęsacz	44	35-40	108		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
607	Włóki	1	35-39	38		ślad osadnictwa - okres rzymski punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
608	Włóki	2	35-39	39		ślad osadnictwa - kultura łużycka
609	Włóki	3	35-39	40		ślad osadnictwa - kultura łużycka osada - średniowiecze
610	Włóki	4	35-39	41		punkt osadniczy - późne średniowiecze
611	Włóki	5	35-39	42		ślad osadnictwa - kultura łużycka/?, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, osada - późne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny
612	Włóki	6	35-39	43		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - osada/?/ - średniowiecze
613	Włóki	7	35-39	44		ślad osadnictwa - kultura ceramiki sznurowej
614	Włóki	8	35-39	45		punkt osadniczy - średniowiecze
615	Włóki	9	35-39	46		punkt osadniczy - średniowiecze
616	Włóki	10	35-39	47		ślad osadnictwa - neolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze
617	Włóki	11	35-39	48		ślad osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - osada/?/ - średniowiecze
618	Włóki	12	35-39	49		punkt osadniczy - osada/?/ - kultura łużycka
619	Włóki	13	35-39	50		cmentarzysko/?/ - kultura łużycka

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						punkt osadniczy - wczesne średniowiecze
620	Włóki	14	35-39	51		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, śląd osadnictwa - kultura amfor kulistych, śląd osadnictwa - wczesna epoka brązu?, śląd osadnictwa - późne średniowiecze
621	Włóki	15	35-39	52		śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, śląd osadnictwa - nieokreślone
622	Włóki	16	35-39	53		obozowisko - paleolit schyłkowy, śląd osadnictwa - okres rzymski, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
623	Włóki	17	35-39	54		punkt osadniczy - wczesna epoka brązu śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
624	Włóki	18	35-39	55		śląd osadnictwa - kultura łużycka
625	Włóki	19	35-39	56		śląd osadnictwa - epoka kamienia
626	Włóki	20	35-39	57		punkt osadniczy - osada/?/ - kultura łużycka
627	Włóki	21	35-39	58		śląd osadnictwa - okres rzymski
628	Włóki	22	35-39	59		śląd osadnictwa - kultura ceramiki wstęgowej rytej, śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, śląd osadnictwa - wczesny okres epoki brązu?, śląd osadnictwa - późne średniowiecze
629	Włóki	23	35-39	60		śląd osadnictwa - późne średniowiecze
630	Włóki	24	35-39	61		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
631	Włóki	25	35-39	62		punkt osadniczy - średniowiecze
632	Włóki	26	35-39	63		punkt osadniczy - średniowiecze
633	Włóki	27	35-39	64		śląd osadnictwa - wczesna epoka brązu, punkt osadniczy - okres rzymski/?/, punkt osadniczy - średniowiecze
634	Włóki	28	35-39	65		punkt osadniczy - późne średniowiecze
635	Włóki	29	35-39	66		punkt osadniczy - osada? - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze
636	Włóki	30	35-39	67		punkt osadniczy - średniowiecze
637	Włóki	31	35-39	68		śląd osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - średniowiecze
638	Włóki	32	35-39	69		śląd osadnictwa - średniowiecze
639	Włóki	33	35-39	70		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych śląd osadnictwa - kultura łużycka
640	Włóki	34	35-39	71		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, śląd osadnictwa - schyłkowy neolit, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
641	Włóki	35	35-39	72		śląd osadnictwa - kultura łużycka
642	Włóki	36	35-39	73		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
643	Włóki	37	35-39	74		śląd osadnictwa - paleolit schyłkowy
644	Włóki	38	35-39	75		śląd osadnictwa - neolit schyłkowy, śląd osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - średniowiecze
645	Włóki	39	35-39	76		punkt osadniczy - osada? - średniowiecze
646	Włóki	40	35-39	77		śląd osadnictwa - kultura świderska (paleolit schyłkowy) śląd osadnictwa - późne średniowiecze
647	Włóki	41	35-39	78		punkt osadniczy - osada/?/ - średniowiecze
648	Włóki	42	35-39	79		punkt osadniczy - osada/?/ - średniowiecze
649	Włóki	43	35-39	80		śląd osadniczy - neolit schyłkowy
650	Wudzyn	1	33-38	73	A	punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych
651	Wudzyn	2	34-38	1		punkt osadniczy - okres halszacki śląd osadnictwa - późne średniowiecze
652	Wudzyn	3	33-38	74	A	osada? - kultura pucharów lejkowatych (neolit),

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						cmentarzysko - kultura halsztacka/okres lateński, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, osada - późne średniowiecze
653	Wudzyn	4	33-38	75	A	cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska
654	Wudzyn	5	34-38	2		osada - kultura pucharów lejkowatych (neolit) ślad osadnictwa - okres nowożytny
655	Wudzyn	6	33-38	76	A	cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska
656	Wudzyn	7	33-38	77		cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
657	Wudzyn	8	33-38	78		cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska
658	Wudzyn	9	33-38	79		cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska?
659	Wudzyn	10	33-38	80		punkt osadniczy - kultura przedłużycka? - epoka brązu?
660	Wudzyn	11	33-38	81		punkt osadniczy - późne średniowiecze
661	Wudzyn	12	33-38	82		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
662	Wudzyn	13	33-38	83		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
663	Wudzyn	14	33-38	84		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - kultura przedłużycka, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
664	Wudzyn	15	33-38	85		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
665	Wudzyn	16	33-38	86		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze-okres nowożytny
666	Wudzyn	17	33-38	87		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
667	Wudzyn	18	33-38	88		punkt osadniczy - późne średniowiecze
668	Wudzyn	19	33-38	89		punkt osadniczy - okres rzymski punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
669	Wudzyn	20	33-38	90		ślad osadnictwa – neolit - wczesna epoka żelaza
670	Wudzyn	21	33-38	91		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
671	Wudzyn	22	33-38	92		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
672	Wudzyn	23	33-38	93		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
673	Wudzyn	24	33-38	94		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
674	Wudzyn	25	33-38	95		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych (neolit)
675	Wudzyn	26	33-38	96		punkt osadniczy- późne średniowiecze - okres nowożytny
676	Wudzyn	27	33-38	97		punkt osadniczy - epoka kamienia?, punkt osadniczy - kultura łużycka? okres lateński?, osada - późne średniowiecze - okres nowożytny
677	Wudzyn	28	33-38	98		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy -późne średniowiecze
678	Wudzyn	29	33-38	99		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
679	Wudzyn	30	33-38	100		punkt osadniczy - późne średniowiecze
680	Wudzyn	31	33-38	101		ślad osadnictwa – neolit - okres nowożytny
681	Wudzyn	32	33-38	102		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze
682	Wudzyn	33	33-38	103		punkt osadniczy - okres rzymski?

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
						punkt osadniczy - późne średniowiecze
683	Wudzyn	34	33-38	104		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny
684	Wudzyn	35	33-38	105		punkt osadniczy - wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze
685	Wudzyn	36	33-38	106		punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
686	Wudzyn	37	33-38	107		punkt osadniczy - późne średniowiecze
687	Wudzyn	38	33-38	108		punkt osadniczy - okres nowożytny
688	Wudzyn	39	33-38	109		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
689	Wudzynek	1	33-39	66	A	cmentarzysko - kultura pomorska
690	Wudzynek	2	33-38	110		punkt osadniczy - epoka kamienia, punkt osadniczy - kultura wielbarska?, osada? - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny
691	Wudzynek	3	33-39	67	A	cmentarzysko - kultura łużycka
692	Wudzynek	4	34-38	3	A	ślad osadnictwa - epoka kamienia? cmentarzysko - kultura wschodnio-pomorska
693	Wudzynek	5	33-38	111		punkt osadniczy - późne średniowiecze
694	Wudzynek	6	33-38	112		punkt osadniczy - epoka kamienia?, punkt osadniczy - okres lateński, okres rzymski, osada - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
695	Wudzynek	7	33-38	113		punkt osadniczy - okres rzymski?, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
696	Wudzynek	8	33-38	114		osada? - kultura łużycka, osada? - kultura wielbarska, punkt osadniczy - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
697	Wudzynek	9	33-39	68		ślad osadnictwa - epoka kamienia
698	Wudzynek	10	33-39	69		ślad osadnictwa - neolit punkt osadniczy - okres nowożytny
699	Wudzynek	11	33-39	70		ślad osadnictwa - okres nowożytny
700	Wudzynek	12	33-39	71		ślad osadnictwa - epoka kamienia, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres nowożytny
701	Wudzynek	13	33-39	72		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - okres nowożytny
702	Wudzynek	14	33-39	73		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura amfor kulistych, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres nowożytny
703	Wudzynek	15	33-39	74		ślad osadnictwa - neolit
704	Wudzynek	16	33-39	75		punkt osadniczy - okres nowożytny
705	Wudzynek	17	33-39	76		ślad osadnictwa - kultura łużycka, ślad osadnictwa - późny okres lateński - okres rzymski, punkt osadniczy - okres nowożytny
706	Wudzynek	18	33-39	77		ślad osadnictwa - neolit punkt osadniczy - okres nowożytny
707	Wudzynek	19	33-39	78		punkt osadniczy - okres nowożytny
708	Wudzynek	20	33-39	79		cmentarzysko/?/ - kultura pomorska, ślad osadnictwa - kultura wielbarska, osada - okres nowożytny
709	Wudzynek	21	33-39	80		ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - okres nowożytny
710	Wudzynek	22	33-39	81		ślad osadnictwa - epoka kamienia

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
711	Wudzynek	23	33-39	82		śląd osadnictwa - kultura amfor kulistych, śląd osadnictwa - kultura łużycka?, punkt osadniczy - okres rzymski, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
712	Wudzynek	24	33-39	83		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
713	Wudzynek	25	33-39	84		śląd osadnictwa - mezolit?, śląd osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres nowożytny
714	Wudzynek	26	33-39	85		śląd osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
715	Wudzynek	27	33-39	86		śląd osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - okres nowożytny
716	Wudzynek	28	33-39	87		śląd osadnictwa – mezolit - neolit, śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
717	Wudzynek	29	33-39	88		śląd osadnictwa - epoka kamienia, punkt osadniczy - kultura łużycka, śląd osadnictwa - okres nowożytny
718	Wudzynek	30	33-39	89		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - późny okres lateński, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - okres nowożytny, śląd osadnictwa - nieokreślone
719	Wudzynek	31	33-39	90		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy - kultura łużycka
720	Wudzynek	32	33-39	91		śląd osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
721	Wudzynek	33	33-39	92		punkt osadniczy - okres nowożytny
722	Wudzynek	34	33-39	93		śląd osadnictwa - kultura łużycka punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
723	Wudzynek	35	33-39	94		śląd osadnictwa - neolit? punkt osadniczy - okres nowożytny
724	Wudzynek	36	33-39	95		śląd osadnictwa - okres nowożytny
725	Wudzynek	37	33-39	96		śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
726	Wudzynek	38	33-39	97		śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, śląd osadnictwa - okres nowożytny
727	Wudzynek	39	33-39	98		śląd osadnictwa - okres rzymski śląd osadnictwa - okres nowożytny
728	Wudzynek	40	33-39	99		śląd osadnictwa - neolit
729	Wudzynek	41	33-39	100		śląd osadnictwa - neolit?, śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze, śląd osadnictwa - okres nowożytny
730	Zalesie	1	34-39	149	A	cmentarzysko - kultura pomorska
731	Zalesie	2	34-39	150		śląd osadnictwa - epoka kamienia punkt osadniczy - kultura łużycka
732	Zalesie	3	34-39	151		punkt osadniczy - kultura amfor kulistych, śląd osadnictwa - kultura łużycka, śląd osadnictwa - okres rzymski
733	Zalesie	4	34-39	152		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
734	Zalesie	5	34-39	153		śląd osadnictwa - epoka kamienia
735	Zalesie	6	34-39	154		punkt osadniczy - neolit śląd osadnictwa - kultura łużycka

Lp.	Miejscowość	Nr w obrębie miejsc.	AZP	Nr na arkuszu AZP	Uwagi	Stanowisko archeologiczne
736	Zalesie	7	34-39	155		punkt osadniczy - mezolit/?/, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, punkt osadniczy - późne średniowiecze
737	Zalesie	8	34-39	156		ślad osadnictwa - kultura pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa - kultura łużycka, punkt osadniczy - okres rzymski, ślad osadnictwa - wczesne średniowiecze, punkt osadniczy - późne średniowiecze
738	Zalesie	9	34-39	157		ślad osadnictwa - późne średniowiecze
739	Zalesie	10	34-39	158		punkt osadniczy - kultura pucharów lejkowatych, punkt osadniczy - kultura łużycka, ślad osadnictwa - okres rzymski?
740	Zalesie	11	34-38	42		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny
741	Zalesie	12	34-38	43		punkt osadniczy - okres nowożytny
742	Zalesie	13	34-38	44		ślad osadnictwa - epoka kamienia? osada? - późne średniowiecze - okres nowożytny
743	Zalesie	14	34-38	45		punkt osadniczy - późne średniowiecze - okres nowożytny

UZASADNIENIE

Wymóg sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami zgodnie z art. 87 ust. 1 nałożony został na wójta gminy, natomiast kompetencje uchwalenia zostały przypisane radzie gminy po uprzednim zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, z 2015 r., poz. 397, 774, 1505, z 2016 r., poz. 1330).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrcz, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały uzyskał pozytywną opinię Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy z dniem 4 października 2016 r., znak: WUOZ.DB.RDZ.5120.4.2016.HM

Projekt

z dnia 25 listopada 2016 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR XVII/.../2016
RADY GMINY DOBR CZ**

z dnia 9 grudnia 2016 r.

**w sprawie ustalenia wysokości diet dla radnych, członków i przewodniczących komisji Rady,
Przewodniczącego i Zastępcy Przewodniczącego Rady Gminy.**

Na podstawie art. 25 ust. 4, 6, 7 i 8 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016r. Poz. 446, 1579) Rada Gminy Dobrcz uchwala, co następuje :

§ 1. 1. Ustalić wysokość diety za udział w sesji Rady Gminy Dobrcz, zwanej dalej "Radą" :

- 1) w wysokości 120 zł dla radnych,
- 2) w wysokości 160 zł dla Przewodniczącego Komisji Rady,
- 3) w wysokości 160 zł dla Zastępcy Przewodniczącego Rady.

2. W przypadku odbycia kilku sesji Rady w jednym miesiącu, przysługuje dieta za każdą sesję.

§ 2. 1. Ustalić wysokość diety za udział w posiedzeniu komisji Rady :

- 1) w wysokości 120 zł dla radnych,
- 2) w wysokości 160 zł dla Przewodniczącego Komisji Rady,
- 3) w wysokości 160 zł dla Zastępcy Przewodniczącego Rady.

2. W przypadku odbycia kilku posiedzeń w jednym dniu, przysługuje jedna dieta.

§ 3. 1. Ustalić zryczałtowaną dietę miesięczną dla Przewodniczącego Rady Gminy za udział w sesjach Rady i posiedzeniach komisji Rady w wysokości 1.117 zł.

2. Wysokość zryczałtowanej diety miesięcznej, o której mowa wyżej ulega obniżeniu o 200 zł za każdą nieobecność na sesji Rady lub na posiedzeniu komisji Rady.

3. Jeżeli Przewodniczący Rady Gminy wykonywał inne obowiązki związane z pełnieniem swojej funkcji, które uniemożliwiły mu obecność na sesji Rady lub na posiedzeniu komisji Rady, zryczałtowana dieta miesięczna nie ulega obniżeniu.

§ 4. Traci moc uchwała Nr XVIII/202/2000 Rady Gminy w Dobrczu z dnia 23 sierpnia 2000r. w sprawie ustalenia wysokości diet dla radnych, członków i przewodniczących komisji Rady, Członków Zarządu Gminy, Przewodniczącego i Zastępców Przewodniczącego Rady Gminy, Zastępcy Wójta Gminy oraz sołtysów, zmieniona uchwałą Nr XXI/235/2000 z dnia 28 grudnia 2000r. oraz uchwałą Nr XVI/171/2004 z dnia 29 grudnia 2004r.

§ 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

UZASADNIENIE

Obecnie obowiązująca uchwała Rady Gminy w Dobrczu z dnia 23 sierpnia 2000r. w sprawie ustalenia wysokości diet dla radnych, członków i przewodniczących komisji Rady, Członków Zarządu Gminy, Przewodniczącego i Zastępców Przewodniczącego Rady Gminy, Zastępcy Wójta Gminy oraz sołtysów jest aktem prawnym podjętym jeszcze przed datą wejścia w życie ustawy z dnia 20 czerwca 2002r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz.U. z 2010r. Nr 176, poz. 1191 z późn. zm.). Stąd zawiera szereg nieaktualnych postanowień, odnoszących się do ustalenia wysokości diet przysługujących członkom Zarządu Gminy oraz Zastępcy Wójta Gminy. Dlatego też w ostatnim wystąpieniu pokontrolnym Regionalnej Izby Obrachunkowej w Bydgoszczy zalecono dokonanie nowelizacji wspomnianej uchwały.

Zgodnie ze stanowiskiem zawartym w pracy B. Dolnickiego (red.) w "Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz" (wyd. WK 2016) "zakresem regulacji uchwały [podjętej na podstawie art. 25 ustawy o samorządzie gminnym] winna być objęta m.in. sytuacja, gdy przewodniczący rady, przez dłuższy okres czasu nie wykonuje obowiązków wynikających z pełnionej funkcji, a tym samym nie ponosi żadnych kosztów związanych z pełnieniem funkcji. Przedstawiciele doktryny słusznie podkreślają, że wprawdzie rada jest legitymowana do określania zasad przyznawania diet radnych, jednakże nie jest uprawniona do całkowitego pozbawienia radnego tego świadczenia. Wynika to z literalnego brzmienia art. 25 ust. 4 ustawy o samorządzie gminnym, który wprost stanowi, że radnemu przysługują diety. Przepisy ustawy o samorządzie gminnym nie regulują wprost tego, za co radnemu przysługuje dieta. Nie ulega natomiast wątpliwości, że świadczenie to jest wypłacane radnemu za udział w sesji rady gminy oraz w posiedzeniu komisji rady. W uchwale Regionalnej Izby Obrachunkowej w Łodzi z dnia 2 sierpnia 1999r. XXXIII/227/99 przyjęto natomiast, że ustalenie diety dla radnych za udział w szkoleniach i spotkaniach zwoływanych przez przewodniczącego rady jest sprzeczne z przepisem art. 25 ust. 4 w zw. z art. 21 i 24 usg. W opinii tego organu nadzoru udział radnego w szkoleniach i spotkaniach zwoływanych przez przewodniczącego nie jest jego ustawowym obowiązkiem, a co za tym idzie - dieta z tego tytułu nie przysługuje radnemu. Radny w tym zakresie wypełnia swój mandat wyłącznie społecznie. Przepis art. 25 ust. 8 usg nakazuje radzie, by przy ustalaniu wysokości diet przysługujących radnym brała pod uwagę funkcje pełnione przez radnego. Konsekwencją tego powinno być zatem przyjęcie, że radny będący przewodniczącym rady czy przewodniczącym komisji uzyska dietę wyższą niż radny niepełniący żadnej funkcji w organie stanowiącym".

Wysokość wskazanych w uchwale diet przysługujących radnym została utrzymana na dotychczas ustalonym poziomie, tj. na mocy uchwały Nr XVI/171/2004 z dnia 29 grudnia 2004r. Rady Gminy Dobrcz zmieniającej uchwałę Nr XVIII/202/2000 Rady Gminy w Dobrczu z dnia 23 sierpnia 2000r. Wysokość diet nie przekracza maksymalnej wysokości tego świadczenia, która nie może przekroczyć w ciągu miesiąca w gminach poniżej 15 tys. mieszkańców 50% półtorakrotności kwoty bazowej określonej w ustawie budżetowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 grudnia 1999 r. o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 2011r. Nr 79, poz. 431 z późn. zm.) w zw. z §3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2000 r. w sprawie maksymalnej wysokości diet przysługujących radnemu gminy (Dz. U. Nr 61, poz. 710).

W aktualnym orzecznictwie sądowoadministracyjnym, jak i w orzecznictwie organów sprawujących nadzór nad działalnością samorządu gminnego akceptowany jest ryczałtowy system wypłaty diet. Akceptując powyższe, podkreśla się jednak, że ustalona w stałej kwocie dieta w formie ryczałtu miesięcznego nie może przyjmować charakteru stałego, miesięcznego wynagrodzenia. Istota diety sprowadza się do wyrównywania wydatków i strat spowodowanych pełnieniem wskazanej funkcji. W konsekwencji uznać należy, że skoro dieta sprowadza się do wyrównania wydatków i strat spowodowanych np. pełnieniem funkcji przewodniczącego rady, to osoba pełniąca funkcję przewodniczącego zachowuje prawo do zwrotu kosztów i wydatków poniesionych w związku ze sprawowaniem tej funkcji, a nie z tytułu samego faktu bycia taką osobą. Ustalając zatem dietę w formie miesięcznego ryczałtu, w sposób niebudzący wątpliwości, rada gminy powinna określić zasady potrącania diet z tytułu nieobecności radnego pełniących określone funkcje w organach gminy na sesjach rady oraz na posiedzeniach komisji rady. Powyższe

stanowisko wynika m.in. z wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 7 listopada 2013 r. o sygn. akt. II SA/Op 316/13. Nadto w wyroku WSA w Opolu z dnia 21 lipca 2015r. o sygn. akt : II SA/Op 177/15 stwierdza się, iż "skoro dieta sprowadza się do wyrównania wydatków i strat spowodowanych pełnieniem funkcji przewodniczącego rady, to osoba pełniąca tę funkcję zachowuje prawo do zwrotu kosztów i wydatków poniesionych w związku ze sprawowaniem funkcji, a nie z tytułu samego faktu bycia taką osobą. Zakresem regulacji uchwały podjętej na podstawie delegacji ustawowej winna być objęta m.in. sytuacja, gdy przewodniczący rady, przez dłuższy okres czasu nie wykonuje obowiązków wynikających z pełnionej funkcji, a tym samym nie ponosi żadnych kosztów związanych z pełnieniem funkcji. W przeciwnym razie dieta ustalona w stałej kwocie ma charakter ryczałtu miesięcznego, przez co traci charakter rekompensacyjny, a przyjmuje charakter stałego, miesięcznego wynagrodzenia, niezależnego od kosztów związanych z pełnieniem funkcji".

Projekt

z dnia 23 listopada 2016 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR XVII/...../2016
RADY GMINY DOBRZCZ**

z dnia 9 grudnia 2016 r.

w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części miejscowości Trzeciewiec, gmina Dobrcz.

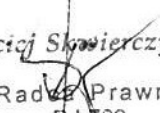
Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016r. poz. 446, 1579) oraz art. 14 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2016r. poz. 778, 904, 961, 1250, 1579) Rada Gminy Dobrcz uchwala, co następuje :

§ 1. Przystąpić do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części miejscowości Trzeciewiec, gmina Dobrcz.

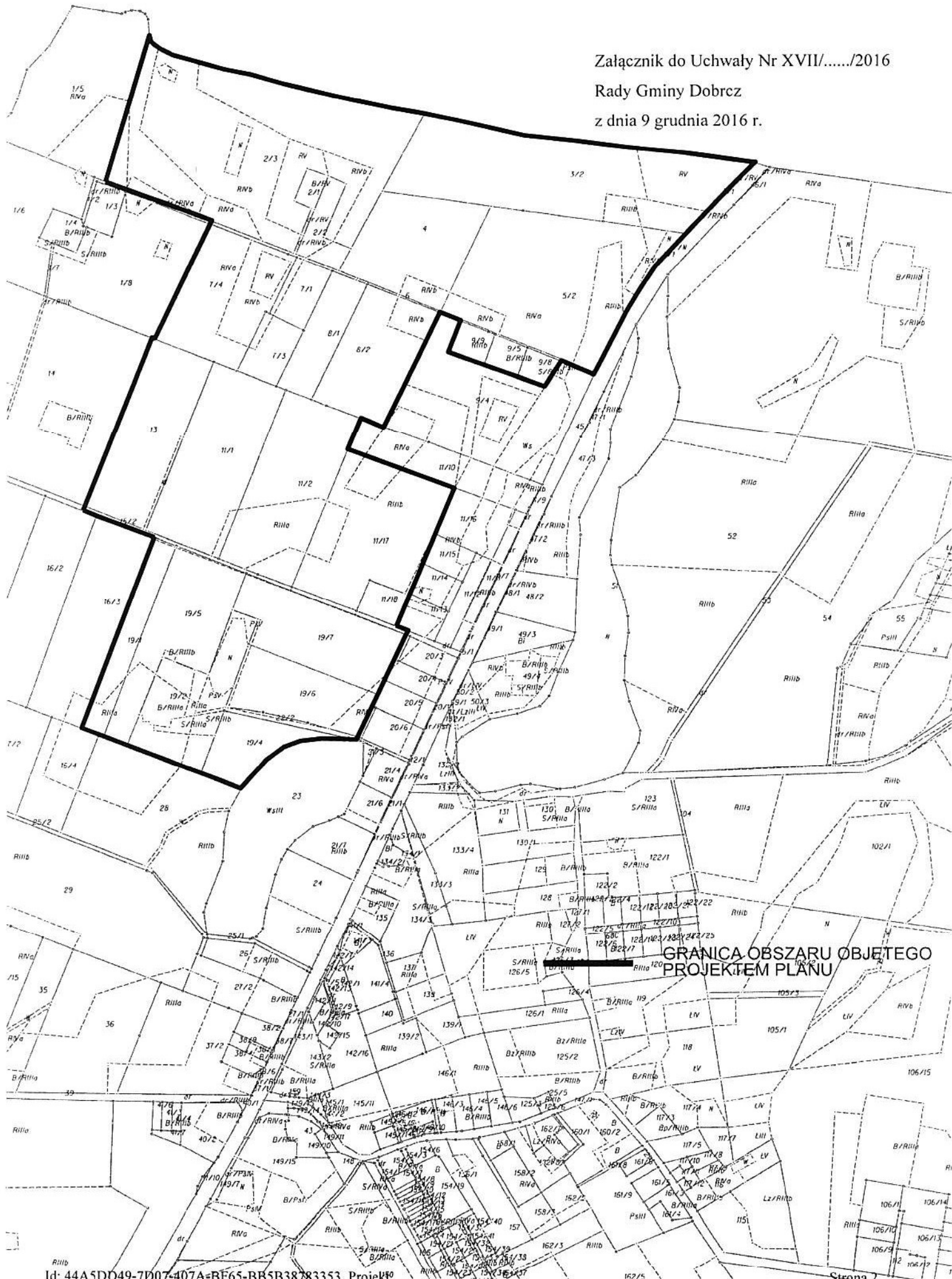
§ 2. Granica obszaru objętego projektem planu określa załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Dobrcz.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Maciej Skowierczyński
Radca Prawny
Bd-799

Załącznik do Uchwały Nr XVII/...../2016
Rady Gminy Dobrcz
z dnia 9 grudnia 2016 r.

UZASADNIENIE

O przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2016r. poz. 778 z późn. zm.) rozstrzyga rada gminy w drodze uchwały.

Uchwała Rady Gminy Dobrcz w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części miejscowości Trzeciewiec rozpocznie tryb formalno-prawny sporządzenia planu, stosownie do zapisów powołanej wcześniej ustawy.

Podjęcie uchwały o przystąpieniu do sporządzenia planu miejscowego, zgodnie z art. 14 ust. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zostało poprzedzone szeregiem analiz m.in. o charakterze funkcjonalnym, przestrzennym i terenowo-prawnym, które potwierdzają zasadność przystąpienia do sporządzenia w/w planu. Ponadto stwierdza się, że dokonano analizę dotyczącą stopnia zgodności przewidywanych rozwiązań planu miejscowego z ustaleniami Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dobrcz.

W związku z powyższym wywołanie niniejszej uchwały jest uzasadnione.